מוסף על המשמר
מס' 2 (934)
9 בינואר 1987
ח' בטבת תשמ"ז

9/يناير/87

65909
2069

כתובת המערכת:
„על המשמר", רח' חומה ומגדל 2, ת"א
העורך הראשון: בצלאל לב ז"ל
עורך: ישראל זמיר
עורכת משנה: תאיר זבולון
עיצוב גרפי: ארנון אבני
ביצוע גרפי: שושנה זילבר

הפעם:

כתבות

■ לא מפסיק לרוץ
אודי אדיב שנה וחצי אחרי
מאת עמירם כהן 6

■ סטודנטים לא קונים לוקשים
שיממון פוליטי באוניברסיטת בן־גוריון כיום
מאת שלי יחימוביץ' 8

■ התיאבון הגדול של קדאפי
השליט לוטש עיניו לצ'אד, סודן ושאר ארצות אפריקה
מאת אורי מור 10

■ משורר בכלא
נתן יונתן עם אסירים בכלא רמלה
מאת חיה יוסף 13

■ שואה ב„קומיקס"
סיפור רדיפת יהודים במלה"ע ה־2 – בטכניקה אחרת
מאת חנה איש־הורביץ 14

■ פאפרושה
סיפורה העצוב של צוענייה
מאת נתן גרוס 18

■ הלביא שווה שני ח"כים
האם הפוליטיקאים יקחו זאת בחשבון?
מאת עודד ליפשיץ 20

מדורים וטורים

■ שלום בית
מאת חיה יוסף 17

■ חותם אישי
מאת חייקה גרוסמן 16

■ סיפור
הגם ולדק ביהודים
מאת דודו פלמח 12

■ סעיף „עליהום"
מאת ארנון אבני 28

עודד ליפשיץ – 2, ראובן רחוביצקי – 2, מיכאל הרסגור – 3, אלי הכהן – 3, זאב צחור – 3, אבי בניהו – 4, יוסף מונדי – 4, פרופ' דן מלר – 4, רון כחלילי – 5, שמואל בונים – 5

■ כל יום
עיצוב: רחל דביר

■ בשער: יורדים מהלביא?
הלחץ גובר ובישראל הוויכוח בעיצומו
צילם: מנחם שמול

הסבה

חרב להשכיר

והסוסים ממשיכים לדהור. לפני שבועיים נתחלף העגלון, עתה בעל ה„חראקירי" יעקב לזר מקיבוץ נחשון, שיצא לרעות בשדות „חדף הירוק". ברכותינו!

הגיעה העת להודות ללזר, לאותו בחור שנראה במערכת מיוסר פנים ועגום קלסתר, רציני לחהריד – חוצב מנבכי לבו הברקות ודברי חידודין לרוב. מדורו גרם לרבים שיפתחו את קריאת „חותם" דווקא מן הדף האחורי.

השבוע נטל את החרב הגרפיקאי שלנו, ארנון אבני, למען קוראים שלא יבצעו, חלילה, חראקירי מרוב עגמה ותוגה, כאשר לא ימצאו את המדור.

אנו מחפשים בקדחתנות למדור: סטיריקאנים, בדחנים, ליצנים, תכמולוגים, מבריקנים ושאר מצחיקנים – כדי שהחיוך לא ימוש מדל שפתותינו.

המתנדבים לחראקירי – תסכין שלוחתו.

● ישראל זמיר

תמונת מצב

מלה רעה

מספיק שנתיים בסדיר!

עוד שנתיים יא־מנאייקו — צילום: דובר צה"ל

את השירות הסדיר צריך לקצר משלוש לשנתיים, ואם לא עושים זאת, זה מתוך אחת משתי הסיבות: או משיקולים של צה"ל הראויים לבחינה מחודשת, או מפני שהאמריקנים רוצים צבא ישראלי גדול במזרח התיכון. נדון קודם בשיקולי צה"ל: אצלנו עוד מיישמים את לקחי מלחמת יום כיפור מ־1973, ותוהים למקסימום חטיבות שריון וחי"ר. כל עוד הולכים במסלול שגרתי זה, גם קיצוץ זעיר של מאה וחמישים מיליון שקל בתקציב מכאיב באמת לצה"ל — אין בו תועלת רבה למדינה.

מ־1974 המדינה בקיפאון כלכלי, אין צמיחה ויש נסיגה ברווחה ובחינוך. הלקח מתקופה זו הוא שלמרות הסיוע האמריקני, שום תכנית כלכלית לא תועיל, כל עוד הוצאות הביטחון יישארו ברמה הנוכחית. הנטל הכלכלי הוא בלתי נסבל והופך אותנו למדינה מפגרת בלי תשתית אנושית, מחקרית ותעשייתית ראויה לשמה. הלקח הזה לא נלמד.

זה שנים רבות כלכלנים ואסטרטגים, מכל חלקי הקשת הפוליטית, תובעים לשווא שינוי בקונצפציה הביטחונית הבסיסית, שיביא להחלפת הצבא היקר והגדול של היום בצבא קטן ומתוחכם, שיגן על ביטחון המדינה במחיר שלא ישבור את גבה הכלכלי.

שינוי כזה בקונצפציה מחייב בחינה מחודשת, נקייה מדעות קדומות, של שאלות היסוד בביטחון:

● האם דרושה האופציה הגרעינית, שמשקיעים בה משאבים אדירים, ואם כן — האם אין לצמצם בהתאם את הצבא הקונבנציונלי, שגודלו הנוכחי מבטא התעלמות מקיומה של האופציה הגרעינית?

● האם האסטרטגיה האפשרית היחידה של צה"ל היא „קרב ההבקעה", שבו מסתערים במאסות של שריון, חי"ר ומטוסי תקיפה על מערכי אויב צפופים, מבוצרים ורוויים נכוח אש, כדי „להעביר את המלחמה לשטח האויב ולשבור את צבאו"?

האם אין סכנה שבקרב־הבקעה כזה, גם אם ננצח, המחיר בדם ודמים יהיה כזה שפירושו הפסד במלחמה? אולי זול יותר לאמץ תפישה הגנתית הדורשת פחות אנשים וכלי מלחמה, ולהחליף בהדרגה את האדם הלוחם בזחל"ם טנק ומטוס, במערכות נשק חדשניות ולא מאוישות? כשמערכת הביטחון לא נותנת תשובות לשאלות יסוד אלו, יש לחפש לפתרון פתרונות ביניים, וביניהם — קיצור שירות החובה לשנתיים. מלחמת ההתשה עם מצרים נגמרה, בלבנון אין צבא גדול, השנתונים המתגייסים גדלו באלפי לוחמים מדי שנה וממשיכים לשרת שלוש שנים כאילו דבר לא קרה.

אם יקוצץ השירות, יתפנו משאבים שיאפשרו הכשרה יסודית יותר לחוט השדרה המקצועי של הצבא: קצינים וטכנאים. אלה יחתמו קבע שנה שלישית ורביעית, ויקבלו יותר עם כל אנשי הקבע, משכורת הוגנת שתמשוך את הטובים לצה"ל. אפשר יהיה להקצות סכומים נוספים למחקר ולפיתוח אמצעי לחימה חדשניים.

אפשר גם להפסיק את ההסדר הבזבזני לפיו מגייסים מדי שנה שנים־עשר אלף מילואים, מנהלים ומהנדסים, טכנאים ופקידים, פועלים וחקלאים, משלמים להם שכר גבוה מקופת המדינה, כדי שכל אחד מהם יאייש במשך חודש סוכת ש.ג. אחת, או תא שמירה. יש לשכור במקומם, ובשכר נמוך, שומר אחד, ולאפשר לאנשי המילואים שישוחררו, ולחבריהם לעבודה, עיסוק רגיל וללא הפרעות במקצועם! אפשר לשאול מה הרווח שבהפניית משאבים מקיצור שירות החובה והמילואים ליעדים ביטחוניים אחרים: התשובה היא שגם אם אין לזה ביטוי תקציבי, העול על הצעירים יקטן, ועשרות אלפי המשוחררים יתרמו שנה נוספת מחייהם לעבודה וללימודים, תרומה משמעותית לקידום המשק והחברה בישראל.

אם לא מקצרים את השירות בגלל האמריקנים שרוצים צה"ל גדול במזרח התיכון, או מסיבות גלובאליות שלהם, אז צריך להגיד להם שיתחילו לשלם עבור אחזקתו. לא 1.8 מיליארד דולר לשנה, כמו היום, אלא שניים שלושה מיליארד דולר נוספים, כדי שלא נוציא על ביטחון חלק גדול יותר מהתל"ג מאשר בני בריתם האחרים של האמריקנים, כמו מדינות נאט"ו. לכלל הציבור הישראלי הסרת הנטל הביטחוני תאפשר תחרות על בסיס שווה עם הייצור והייצוא במדינות אחרות.

מבחינה כלכלית, תשלום כזה יהפוך את חיילי החובה לפועלים בתעשייה המספקת שירותי ביטחון לארה"ב. השאלה: האם אנו מחנכים את בנינו להתגייס לצה"ל כדי להיות „חרב להשכיר" לארה"ב? תישאר פתוחה ושנויה במחלוקת.

● עודד ליפשיץ

ההיסטוריה צעירה תמיד

מיכאל הרסגור

האם היהודית הרעה

השקר, מסתבר, משתלם. נוכלים ממציאים יש מאין מקימים ממסד דתי־וחיים דורות על גבי דורות על חשבון טיפשותו של הקהל. עורכו של שבועון מבני־ברק הופיע בטלוויזיה והודיע במפורש שעיתונו אינו מדפיס מה שיכול לפגוע, חלילה, בדרישותיהם של יראי־שמים. כלומר, הוא הודיע רשמית שכוונתו להעלים את האמת – וזאת אחת מצורות השקר. הוא גם לא היסס לשקר ישירות כאשר פרסם את הבדותה על אודות בני הקיבוצים והמושבים אשר השליכו, כביכול, ספרי תנ"ך בטקס השבעת טירונים. אמנם דובר צה"ל הכחיש את כל העניין, אבל הטעם הרע האנטי־חילוני נשאר. כפי שכתב בומארשה ב„ספר מסביליה": „השמיצו, רק השמיצו, משהו מזה יישאר". חלק מהציבור אוהב את השקר. הוא נוח לו כמו זוג ישן של נעלי־בית. האמת, לעומת זאת, היא לא פעם בלתי־נוחה כמו זוג נעליים חדשות. על כן מתהלך חלק מהציבור בנעלי־הבית המרופדות ומגלגל את שקריו. למשל: „מי שאינו דתי אינו יהודי" — כאילו הציונים והחלוצים הראשונים היו דתיים; או „בגין הוא אדם הגון" — כאילו מראש ממשלה דורשים שלא יהיה כייס ותו לא; או „הקיבוצניקים הם פחות מ־3% מן האוכלוסיה הכללית" – כאילו אוואנגארד נמדד בכמותו המספרית. כל השקרים הללו הם פרי עצלנות שכלית. כמו גם השקר על האם היהודייה שהיא לכאורה, טובה מכל אמהות תבל. נכון שהאם היהודיה דוחפת ללא הרף מזון לפי הילד שלה – (גורמת להשמנתו המופרזת); נכון שהאם היהודייה מלבישה את הילד בדאגה מוגזמת (ומונעת ממנו להתנועע בחופשיות); אבל כל ה„טובות" האלה מתוורות. מול ההזנחה שמזניחה האם „הטובה" את הילד כאשר הוא מתגייס לצבא. הזנחה זאת מביאה, למעשה, להגדלת סיכויי ההיפגעות, ולאחר זאת להארכת שירות המילואים של הבן מעל ומעבר לדרוש. אם המזניחה את בנה בצורה כזאת היא ממש מרשעת. הלא כן וכל זה מלווה, כמובן, בהצהרות אהבה אימהית המצלצלות כצלצולו של כלי ריק.

במה דברים אמורים? בעובדה המחרידה של אי־גיוסם לצה"ל של 50.000 חיילים פוטנציאלים בעלי פרוטקציה. זאת קבע אלוף־משנה (מיל') עמנואל ואלד, לשעבר ראש אגף תכנון כוח אדם רב־שנתי בצה"ל. אל"מ ואלד גילה זאת בתצהיר המלווה עתירה, אותה הגישו לבג"ץ שני קציני מילואים ועוד חייל. נוסף, בעתירה זאת מבקשים הם שבג"ץ יורה לשר הביטחון לגייס גם את הבנים בעלי הפרוטקציה הפוליטית, שערוריית ההשתמטות של הפרוטקציונרים נמשכת למעלה משנות דור. אולם קולה של האם היהודיה לא נשמע ברמה. האם היהודייה המזדהות הישראלית, השלימה עם העובדה שבנה מסכן [illegible] – רק כדי ששלוותם של בעלי־הפרוטקציה היקרים לא תוחרד, חלילה וחס. אם אכתוב שהאם היהודייה אוהבת בנים לא־לה יותר מבניה היא –יגידו שאני מפריז עד לאבסורד. אבל לא הכוונות קובעות, ולא הרגשות, אלא המעשים. האם היהודית, בצורה בודדת או מאורגנת, לא עשתה דבר כדי להציל את בנה מאי־צדק משווע זה. גם האמהות היושבות בכנסת, הפכו את הפרלמנט שלנו לאקוואריום – כי הן שותקות כמו דגות. ח"כ שרה דורון הודיעה בוועדת המשנה לעניין השתמטותם של בחורי־הישיבה (הם, במובן הפרוטקציונרים) – שלמרות שהיא בעד שירותם בצה"ל, אין בכוונתה לשנות את הסטאטוס־קוו. אבל ההיתלות בסטאטוס־קוו היא צבועה. כאשר החליט בן־גוריון, מטעמים בלתי־עקרוניים, לשחרר משירות צבאי, הם מנו מאות מעטות. היום גוזל אי־גיוסם לצה"ל כוחות השווים ל־5 גדודי שריון – גם זה לפי קביעתו של מומחה כאל"מ ואלד. איזה סטאטוס־קוו מחזיק מעמד מול שינויים מספרים כאלה? כי פירוש המושג „סטאטוס־קוו" הוא „המצב הקודם": גידול מ־500 ל־50.000 הוא הפרת המצב הקודם.

האם היהודייה, שבנה עוד לא הספיק למחוק מלחייו את סימני נשיקתה, הלוחה מרוב אהבה, שותקת מול גזלה זאת שקור בנותיה הם צבא ההגנה לישראל – ובנה המנושק. היא אינה רואה כל קשר בין חובתה האזרחית, אהבתה האימהית וסקנדל זה. האם אפשר עוד לקשור לה כתרים של אם טובה?

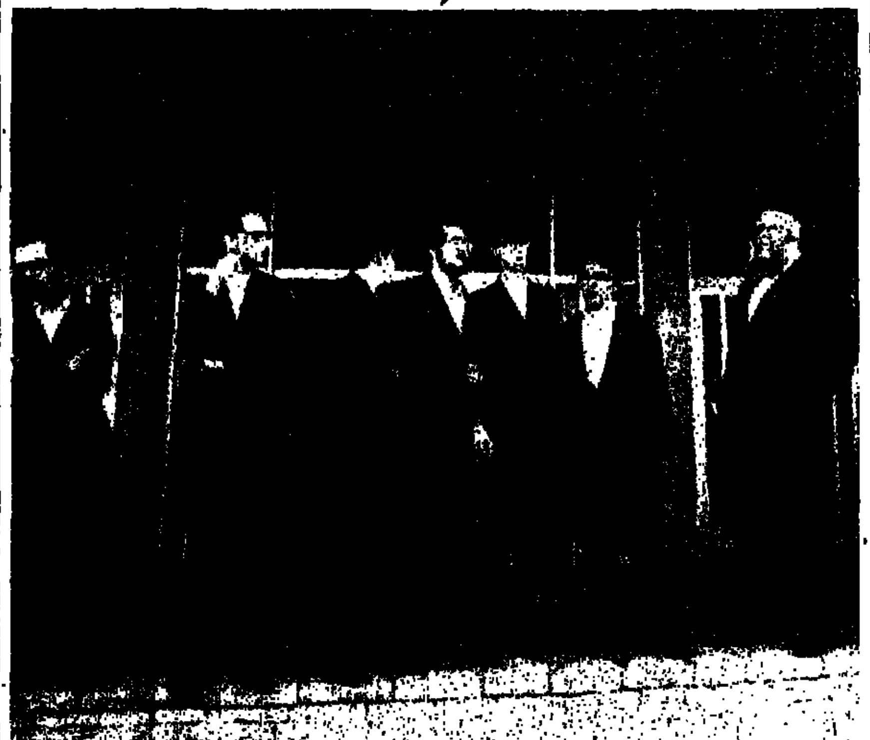

הנהרגים באוהלה של תורה — צילם משה ש'

מעשה הנבלה של השתמטות רבבות טפילים אינו מרעיש את מצפון הפוליטיקאים, ולא את מצפון האמהות היהודיות. „המחנה הלאומי" מסכים בשלווה למעשה אנטי־לאומי מאין כמוהו. תנועת העבודה מחייבת בטוב־לב מול עריקת הפראזיטים — על חשבון בניה ובנותיה של תנועת העבודה. מדוע תנועת עבודה, זאת היא עדיין יהודית? הרי כאשר האורתודוקסים סוטרים על לחיה השמאלית היא מגישה למרביץ את לחיה הימנית, זאת, למעשה, תנועה נוצרית – והובה להסיק את המסקנות. והוא הדין גם לגבי האמהות היהודיות המסכימות, כנראה מתוך מאזוכיזם, שהמאכערים האורתודוקסים יתעללו בהן ובבניהן. לאחר שהאמהות היהודיות לא היו מסוגלות, במשך שנות דור, למנוע שערוריה חברתית הנותנת לאנטי־ציונים ולאנטי־לאומיים להקריב נוער ציוני ולאומי על מזבח נוחיותם, הן לא יכולות עוד להיחשב לאמהות יהודיות טובות – כי הן אינן לא טובות ולא יהודיות. חבל שביקורו של הקרדינל הקתולי אוקונור לא נוצל להתנצרותן ההמונית של אמהות יעות, אלה המעדיפות את שלוותם של בחורי־הישיבה על ביטחון בניהן. אבל לא אבדה תקוותנו. קתולים רמי־מעלה רבים פוקדים את ארצנו. עוד תהיה הזדמנות.

THE UNIVERSITY OF JORDAN
LIBRARY
ACC. NO. 65709
CLASS
DATE 16 SEP 1987

רשות דיבור

לפרופ' אברהם פרידמן, מומחה ליחסי עבודה, נציב שרות המדינה לשעבר

התשלומים המדהימים

משכורותיו של ארנסט יפת, משכורותיהם של בכירי אגד, המאבק עם האחיות ועסקת החבילה שבדרך עשו השבוע לא מעט כותרות. ביקשתי מפרופ' אברהם פרידמן, מומחה ליחסי עבודה מן האוניברסיטה העברית, להתייחס לאירועים הללו.

איך אתה מעריך יתפתח הסצנריו בסוגיית התשלומים המדהימים קיבל ארנסט יפת בבנק לאומי?

להערכתי יהיו כאן שני תהליכים מקבילים. האחד: הדירקטוריון, שבעבר כמעט לא התערב — ידרוש התערבות ויבצע אותה הלכה למעשה. והאחר — הציבור יהיה ערני יותר לפרשיות מסוג זה. לפיכך, אני סבור שמשכורות ו/או תשלומי פנסיה ו/או תשלומי פיצויים בסדר גודל כזה לא נראה יותר.

איך בכל זאת אתה מסביר שוועד־עובדים למשל מאפשר למנהל קבלת משכורות אדירות כל־כך מדי חודש בחודשו?

הבה לא נשכח שבעבר היו משכורות פקידי הבנקים טובות הרבה יותר. כוונתי לתקופה שער מפולת המניות הבנקאיות. כל משא ומתן על פתיחת הסכמי שכר בין ההנהלה לעובדים התחיל בכך שחברי הוועדים שאלו כמה מרוויח יפת — נענו שזה לא עניינם והיו יורדים מזה. היום מצבם של עובדי הבנקים מן השורה הוא פחות מן הממוצע, ולכן הכעס גדול הרבה יותר.

לנושא האחיות — דומה שלמרות שהגיעו להסדר דה־יורה אין עדיין הסדר דה־פקטו. שוב ושוב נשמעים איומים בהשבתה. איפה להערכתך „הבטן הרכה" שביחסי האחיות והממשלה?

לא נוח למערכת הממסדית שהסכימה לתת לאחיות יותר. המערכת בעצם אומרת: אני נגד החריגות. בנוסף לכך מתפקדת מערכת האוצר כלי ממונה על השכר. עובדה זו מקשה על התפקוד. כלומר, במלים פשוטות, לא נפתרות בעיות. דבר זה מוליד גרירה, והגרירה, כידוע, נעצרת רק כאשר ישנה בעיה קרדינלית, הווה אומר, סכסוך או שביתה, או כל פעולת מחאה.

אשר למשא ומתן על התכנית הכלכלית. האם להערכתך יש שוב עסקת חבילה בדרך?

אם יורשה לי, גישת האוצר היתה, לדעתי, מוטעית. אסור היה להם לשכנע את ההסתדרות אלא קודם לאנוס אותה ואחר־כך לדבר. מה שקרה בפועל הוא הפוך. כלומר, ניסיון שכנוע תחילה, ולפיכך אין ברירה בשלב זה אלא להגיע להידברות.

אשר לרפורמות במס, הרי שהייתי מסתפק, מבלי להביע דעה לגופו של עניין, בפנייה למקבלי ההחלטות שישקלו היטב־היטב את מכלול ההשפעות של הרפורמות במס על שוק העבודה.

● אלי הכהן

אנשי כבוד

מחיר המיתוס

ספרו של יעקב שביט, „המיתולוגיה של הימין", המוכיח שכמה מהמוסכמות ההיסטוריות של הימין אינן אלא אגדה חסרת בסיס, מעלה מחדש את השאלה איך נוצר מיתוס. כל מורה מכיר את שלב הערעור הוולגארי על המיתוס בכתות ט'-י', כשהתלמיד רכש מעט (מאוד) ידע והרבה (מאוד) ציניות, הוא כבר יודע להעיר למורה שצוואתו של טרומפלדור היא זיוף, שהרי טרומפלדור לא יכול היה לומר בתל־חי „טוב למות בעד ארצנו" כיוון שהעברית שלו היתה דלה מדי. הבעיה האמיתית לפניה ניצב המורה אינה תיקון המיתוס שנופץ זה עתה על ידי תלמידו, אלא ההתמודדות עם עצם קיומו של מיתוס.

בני דורו של טרומפלדור לא ערערו על אמיתות צוואתו, למרות שרבים הכירוהו ויכלו לדעת בוודאות אם אמר או לא אמר מה שיוחס לו. אין ספק שהם אהבו את המשפט שחובא בשמו והשתמשו בו שנים רבות ככלי חינוכי לצעירים. הבעיה אינה בשלב בניית המיתוס, אלא בשלב העברתו לדור הבא, לאלו שאינם יכולים לשקלל את מידת האותנטיות של הדברים.

מיתוס תל־חי העמיק שורש אל לב ההווייה הישראלית המתגבשת. מושגים כמו „אחרי", „דבקות במטרה", „אין מפקירים פצוע", „טוהר הנשק" ובעיקר מעטים מול רבים ינקו ממורשת תל־חי שיוחסה לטרומפלדור. מושגים אלו כיכבו בתודעה של אלו שקיבלו על עצמם לבצע את הרעיון הציוני, ונועד להם תפקיד מכריע במימושו.

מורשת תל־חי היתה מספיק עמומה כדי לפרנס מיתולוגיות סותרות של הימין ושל השמאל, ועד להותיר עודפים לצה"ל. החוקר הדקדקני המתווכח על כל מה שהיה בתל־חי, כולל העובדה המביכה (שהמקום ננטש על־ידי מגיניו) והמעז להעריך שגבול הצפון נקבע ללא קשר להתיישבות בתל־חי, אינו אלא קוריוז אינטלקטואלי. העצמה ההיסטורית של המיתוס יכולה להוריד את המים על כל ספרי המלומדים גם יחד. החברה זקוקה לסמלים ולסיסמאות, הן חשובות לה יותר מהעובדות לאשורן.

השאלה אינה אם המיתוס אמיתי או מזויף. כל מיתוס חורג, מעצם מהותו, מגבולות העובדות ההיסטוריות. הוא נועד לשרת צרכים קבוצתיים הקבועים עמוק בכל חברה. קצב הקליטה שלו מותאם לדרישה הפסיכולוגית של קהל צרכניו. אלו, יש לזכור, באים מכל השכבות החברתיות.

ומה יעשה המורה שתלמידו ערער על תקפות המיתוס? במקום לנסות להדביק את השברים, או להמשיך במלאכת הניפוץ, ראוי להתמקד בדרכי היווצרות המיתוס ותפקידו בגיבוש תודעה קבוצתית וגאוות יחידה. שומה על המורה להקנות לתלמידיו כלים להבחנה בין חשיבותה ואפילו יופיה של אגדת העם לבין ההתמכרות לה. סיפורי הגבורה שנולדו בתל־חי הולידו את מיתוס הלוחם העברי העשוי ללא־חת, לעומת עליבותו של ההמון הערבי המפורע. כיוון שלא היינו ערים לגבול הדק שבין גיבוש התודעה לבין ההתמכרות לאגדה, נולדה קונצפציית דיין, או הכינתה שדי בגדוד מילואים ירושלמי כדי לעצור את כל צבא מצרים. ואז, ביום כיפור, אחז התגלה שמי שאינו מבחין בין מיתוס למציאות – מסכן את עצם הקיום.

המסקנה מורכבת. לא ניתן היה לבצע את הרעיון הציוני ללא המיתוס. לא ניתן לקיים את מה שנוצר בזכות המיתוס מבלי להיות ער לכך שמדובר בסוף הכל במיתוס.

● זאב צחור

ריח של חבצלת

חבצלת היא שם של פרח. חבצלת היא גם שמה של אותה נערה שפנחס שדה סיפר לי על מכתביה, מבלי לגלות לי את תוכנם, לפני 14 שנה. אני זוכר היטב כיצד טען שדה באזני שמכתבים אלה נכתבו על ידי נערה כשרונית בצורה בלתי רגילה. נסעתי לפאריס ויום אחד נתבשרתי שחבצלת פנתה לכמה הוצאות ספרים כדי להוציא לאור את מכתביה וחמו"ל, צ'ריקובר, נאות לפרסם את ספרה. כיוון שבאותה עת הייתי בפאריס ושפטתי את המציאות לא לפי קנה מידה קרתני, אלא על־פי ערכים אוניברסליים, נראה לי פרסום ספרה כדבר טבעי. הרי מדובר במשוררת בזכות עצמה. היום, יותר מאשר בעבר, משוכנע אנוכי שאלמלא פנחס שדה, היתה מוצאת חבצלת מען אחר לשלוח את מכתביה. ממרחקים ידעתי שהספר זכה לתהודה אדירה מצד אחד, ומצד שני —־לטונות של השמצות. כשחזרתי ארצה והכרתי את חבצלת באופן אישי, ברור היה לי כי באותה עת חייבת היתה להוציא את ספרה לאור. אין ספק שהיא היתה זקוקה להכרה.

למרות שאנו ארץ הגירה, החברה הישראלית היא גזענית עד להחריד. לו חבצלת היתה נערה דיזנגופית טיפוסית איש לא היה מעז להתנפל עליה ולבזות אותה בעיתונות. כעת, שנתיים לאחר התאבדותה, כשדודה הוציא לאור לקט ראשון משיריה, כולם מתחילים לגלות את כשרונה. אנשים פשוט שוכחים שהראשון שהכריז על כשרונה, ולא רק הכריז, אלא זעק – היה זה פנחס שדה. בכתב ובעל־פה, בתכניות רדיו ובתכניות טלוויזיה הוא לא חדל מלהלל ולשבח את שירתה. איש לא שמע, איש לא הקשיב. שום עורך ספרותי לא פרסם את שיריה וכעת, פוסט־מורטם, הופכים אותה לקדושה. אמרתי שחבצלת היתה תימנייה. כן, היא נראתה כתימנייה, אך בתוכה פנימה היתה נערה ישראלית. כמו יונה וולך, כמו דליה רביקוביץ'. הקשר שלה למוצאה התימני היה מקרי בהחלט. יש להניח שמתת־הכרתה פרצו מדי פעם זרמים ורוחות מדבריים, אך אלה היוו את האלמנטים האלכימיים מהם שאבה את השראתה.

בימים אלה קראתי בעיתונות שלנו התקפות פרועות, בלתי מרוסנות, התקפות מרושעות על פנחס שדה. הגעתי למסקנה שיש בכל ההתנפלויות האלה

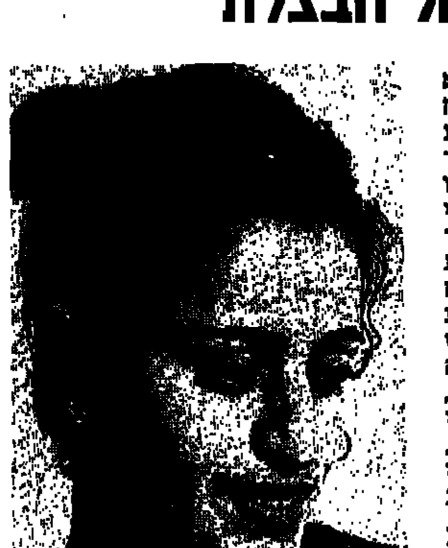

יסוד עמוק של חולי מוקצה מחמת מיאוס. הטענה של המשמיצים היא כאילו שדה, על ידי זה שהוציא את ספרה "התמסרות" לאור, (טענה שבשקר יסודה, כי לא הוא יזם והוציא את הספר לאור), גרם בדיעבד לאשפוזה של חבצלת ומאוחר יותר להתאבדותה. הכרתי היטב את חבצלת, נהגתי לשבת אתה במועדון "שבלול". את פנחס שדה פיזית, היא שכחה מזמן וגם לא רצתה לראות אותו. הוא לא עניין אותה זולת ההיבט הספ־רותי. לו היתה אחת משלנו, אני משוכנע שמזמן היתה מוצאת את מקומה הראוי לה על המפה של השירה המקומית, אך כאמור חבצלת היתה אחרת ונראתה אחרת. אילו היתה בארצות־הברית, בצרפת או באנגליה, מזמן היתה מוצאת את מקומה ומשתלבת במבנה חברתי ואינטלקטואלי התואם את השקפת עולמה. כאן היא חיה בבדידות איומה. מצד אחד אותה משפחה שהיתה שייכת אליה מבחינה פיזית ולא רוחנית, ומצד שני חברה אטומה, נוקשה וגזענית.

למות, בכלל, זה דבר נורא, להתאבד – שבעתיים. חבצלת היתה משוררת. במקרה שלה, שדה שימש רק קטליזטור לכשרונה הספרותי. המוזה השירית מחיה את הנשמה ולא ממיתה אותה. מי שהורג משוררים, או גורם להתאבדותם, הם אלה המונעים מהמשוררים לפרסם את יצירתם.

● **יוסף מונדי**

"סוף דבר" או סוף העולם

השבוע בתכנית "סוף דבר" בטלוויזיה, הופיע דב ביגון בדברים שנשא אל אזרחי ישראל. מר ביגון ידוע ומוכר כאחד מגדולי המחזירים בתשובה בארצנו. מר ביגון רשאי, כמובן, לעסוק בכל עיסוק כרצונו והכרתו, אולם אין הדבר אומר שעלינו להכניסו אל כל בית בישראל באמצעות שידורי הטלוויזיה!!

מומחים לפסיכולוגיה (ד"ר גרין, ד"ר קאופמן, ד"ר אלכסנדרוביץ) קבעו כבר בעבר, וללא פקפוק, שההתחרדות (ה"חזרה בתשובה") במתכונתה הישראלית היא כת מיסטית, שלא רק שאינה נבדלת משאר הכתות המיסטיות, אלא שהיא אף מסוכנת מהן, אחר המאפיינים את כל הכתות המיסטיות ואת כת התשובה בתוכן הוא, שיש להן שיטות מתוחכמות ביותר להגברת השפעתן והחדרת רעיונותיהן ללב השומע ולראשו. אין צורך שמר ביגון ידבר על "החזרה בתשובה" באופן גלוי: עצם הופעתו על מרקע הטלוויזיה, סבר הפנים ה"חביב", דברי הנועם על "שלמות המשפחה" או מתק שפתיים אחר, מקנה לו אחיזה בלב רבים, ומכאן תקצר הדרך להחדיר את הרעיונות שיש ברצונו להחדיר.

מתן האפשרות למר ביגון להופיע על מרקע הטלוויזיה נותן יתרון פרסומי עצום לדמותו, לחזות פניו ולהטפה בכוח להתחרדות. כלנו יודעים, שקל יותר לדמות מוכרת לחדור לכל בית ולהחדיר רעיונות ואמונות, מאשר לדמות בלתי מוכרת. משרד החינוך והתרבות הצליח, במאמצים לא קטנים, לסגור את הדלת האחורית שנתפתחה למחזירים בתשובה בבתי הספר הממלכתיים כלליים, והנה הטלוויזיה פותחת בפניהם את הדלת הראשית!!!

קריאתו המלודרמטית של מר ביגון מעל המרקע לשלמות המשפחה ולאחדות העם היא מעשה של צביעות כשהוא נשמע מפיו של נציג מוסדות ההתחרדות המתוחכמים האחראים להרס משפחות בישראל.

מקצועיים, גם אם אין הם מדברים על "חזרה בתשובה" מפורשות. מרבית העם רואה בהם, או עליהם, רק את הסממנים היהודיים החיצוניים, כטלית, כיפה שחורה, ציציות או מלמולי תפילה, המזכירים להם את ימי בית סבא הרחוקים, על הנוסטלגיה המתוקה והמשכרת. זהו רק ציפוי חיצוני, כשבפנים מסתתר תוכן שונה, לא יהודי, ממאירו

יש להפסיק מיד את הופעתו של דב ביגון מעל מרקע הטלוויזיה!

● **דן מלר**

חם ברפא"ל

גם רפא"ל במקוצצים

ראשי הוועדים של רפא"ל ניסו השבוע להמחיש את השפעת גודל הקיצוץ בתקציב הביטחון ומגמת הפיטורין במפעל על עתיד הביטחון של מדינת ישראל. לא קל לעשות זאת כאשר מדובר במפעל שרוב מוצריו ואמצעי הלחימה המפותחים בו הינם מסווגים.

נכון לעכשיו, אמורה הנהלת רפא"ל, על פי הוראת משרד הביטחון, לפטר 300 עובדים עד חודש מרץ 87. עובדי רפא"ל טוענים כי משרד הביטחון, שבבעלותו המפעל, רואה רק מטר אחד קדימה ולא צופה אל העתיד; עוד מאשימים את המשרד כי לא השכיל, דווקא כאשר מקטינים את תקציב הביטחון, להגדיל את תקציב רפא"ל. "רק עם המתרונות החכמים של רפא"ל לשדה הקרב העתידי ועם התחכום הרב של מוצרי רפא"ל ניתן יהיה להקטין את הצבא. איכות במקום כמות" טוענים עובדי רפא"ל.

הרשות לפיתוח אמצעי לחימה שהוקמה כממשיכת חיל המדע של צה"ל (שהוסל סופית ב־1952) מעסיקה כיום 6350 עובדים מרביתם אקדמאים; מהנדסים וטכנאים; מיטב המוחות של המדינה מרוכזים במפעל הצפוני. אולם משהו קרה לרפא"ל בדרך למשבר הנוכחי; "מגוף מחקר ופיתוח ליד משרד הביטחון נהפכה הרשות בעשור האחרון למפעל תעשייתי עסקי לכל דבר. הנהלת המפעל, בהסכמה שקטה של משרד הביטחון, החלה בייצור מוצרים המיוצרים ממילא בתעשיות ביטחוניות אחרות וכהתמודדות על יצואם לצבאות זרים, בנוסף לצה"ל. במשרד הביטחון יטענו כיום, בנמקם את הצורך לפטר, כי רפא"ל התרחבה מעל ומעבר לצרכי מדינת ישראל, וכי התעשיות נועדו לשרת את צה"ל ולא צה"ל את התעשיות.

בשנתיים האחרונות, כתוצאה מקיצוץ תקציב הביטחון, חלה ירידה משמעותית בתקציבי המחקר והפיתוח (יותר מ־50 אחוז). עובדה זו, בתוספת ירידה של 50 אחוז בהזמנות מערכת הביטחון — מנחיתים את המכה על רפא"ל.

עובדי הרשות, שצברו ידע וניסיון, עוזבים את המדינה ונקלטים במפעלים מעבר לים, שם הם מממשים את הידע והטכנולוגיה שרכשו ברפא"ל, הנהפכת ליצואן מוחות. כך, לדוגמא, 70 מעובדי רפא"ל המפוטרים ירדו מהארץ ונקלטו במפעלים בארה"ב.

נכון לעכשיו, נחוש שר הביטחון בדעתו כי יש להוריד ממצבת העובדים כדי לחזור לפרופורציות הנכונות ולעמוד בתקציב הביטחון. ראשי חמשת הוועדים של רפא"ל עומדים לצאת במאבק גדול בגזר שקיעתה של רפא"ל. בתחום התעשיות הביטחוניות, המשבר הפוקד אותן, צפויה לנו בהחלט תקופה חמה מהרגיל.

● **אמה בנוחו**

הלו... חותם

חבל שזה קורה

(לביקורת על פרופ׳ מ. הרסגור)

במקום שבחים על כתיבתו המתקדמת, הנועזת והמעניינת, זוכה פרופ׳ מ. הרסגור מדי פעם בפעם בתגובות של ביקורת חריפה. מכתבים נזעמים של קוראים מתפרסמים בעיתונות שלנו ולאו דווקא מצד ימניים אידיאולוגיים.

מישהו צריך כאן לטפטף במעשיו — האם הקוראים המתלוננים, או אולי מערכת העיתון לאו המחבר עצמו צריך לעצור הגע ולחשוב — היכן חצה אותו גבול, היכן הגזים בכתיבתו או אולי פשוט טעה בהערכתו, ...

אשר שושן

לא לסגור את הדלת

למערכת "חותם" שלום!

מיכאל הרסגור (26.12) כותב תגובה לבנימין כץ. ובכן, אינני מכיר את הכותב וכותב לשנוא כל אדם ומניעיו שמורים לו. אבל האם חושב הוא (או אתם) שבדרך זו ישפר, ולו במעט, את המצב בו רבים מבני ארצנו עוברים להתגורר מעבר לים? האם הוא מאמין שאדם בעל כבוד יחזור ליום מן הימים לחברה אשר שנאת אותו.

חבר מיכאל הרסגור, אני ועוד רבים מעוניינים שאנשים מסוג של בנימין כץ יחזרו אלינו, ואני שולל את ניסיונך לסגור בפניהם את הדלת לשוב ארצה ביום מן הימים.

אמנון שאנן

כוסית

שמואל בונים

בראשית ברא...

מאז ראש־השנה כבר עברו חודשיים ורק עכשיו התפניתי להתחיל את הקריאה בתנ"ך מבראשית, כדרכי מדי שנה. עד עכשיו הייתי עסוק בדברים של מה בכך. אגב — איך עבר עליכם הסילווסטר? אנחנו השתדרנו יופי. הצבנו את התנוכייה בחלון, למען יראו והחגיגה החלה. כשהייתה עוברת ברחובנו סיירת הרבנות הראשית, היינו משתיקים את קול הפטיפון ועוברים במהירות להנרות חללו... (כמו, להבדיל, האנוסים בספרד, אבל מלהיפך) והכל עבר בשלום.

אך נחזור לבראשית: כל פעם שאני מגיע ל"ויאמר אלוהים — נעשה אדם בצלמנו כדמותנו..." ובהמשך "...בדמות אלוהים עשה אותו", אני שואל את עצמי — למה, לאחר מעשה, הסתיר ריבונו־של־עולם את פניו מבני בני־האדם ואפילו משה רבנו, בכבודו ובעצמו, לא זכה לראותו פנים. ככתוב: "ויאמר — לא תוכל לראות את פני, כי לא יראני האדם וחי (כדי שלא יוכל לספר). והיה בעבור כבודי... ושכותי כפי עליך עד עברי (כנראה שחשש שיצר הסקרנות יגבר על משה והוא יציץ) והסירותי את כפי וראית את אחורי ופני לא יראו". ונשאלת השאלה – למה כל המסתורין הזה? אם נברא האדם בצלם, הרי שכל פעם שהוא מציץ בראי, ממילא נגלים אליו פני אלוהיו. או שמא יש לריבונו של עולם אף ארוך והוא מתבייש בו. ואולי, חס וחלילה, נגלה, כפי שטוענים הכושים, שהאלוהים הוא שחור.

בחיפוש אחרי תשובה לשאלתי הגעתי השנה עד משה נאדיר (למי שלא יודע — סופר ומשורר יהודי), וכך הוא כותב: "כשאלוהים ברא את השמים הוא ראה כי טוב. אז הוא ברא את האדמה וראה כי טוב. אז הוא כיסה את האדמה בעשב וראה כי טוב. וכך הלאה וכך הלאה. ואז הוא ברא את האדם בצלמו האלוהי והוא ראה, לכאורה, כי טוב. אבל כשהוא התבונן בהשתקפות צלמו המתהלך לו בגן־עדן, מפהק, מתגרד מאחורי אוזנו ומפצח גרעינים; נכלם מאד אדון עולם ועבר לו החשק להמשיך ולעבוד. יהוה שוב הציץ באדם וחשב בלבו: אחת מן השתיים — או שאני בונה מראות גרוע, או שיש לי באמת פרצוף טיפשי כל כך. בכל מקרה, החליט שמוטב להסתתר בשמים, לנעול את עצמו ולהשליך את המפתח".

אולי, אני אומר — אולי, מצא משה נאדיר את התשובה לשאלה. ואמנם זאת הסיבה שאנו זוכים לראות, לכל היותר, רק את אחוריו של הבורא ולא את פניו.

רק למוד

רון כחלילי

דם חם

למרות מחירו הגבוה יחסית נחשב ענף ה"דרושים" לבן החורג של ענף הפרסום. לזלזל שמזלזלים בו. התקציבאים מקציבים לו בדרך כלל גודל ומיקום קבוע, המעצבים מתייחסים אליו כאל הכרח שיש לעשותו, והרעיונאים כותבים אותו תוך פיהוק. "דרושה מזכירה בכירה עם שנתיים ניסיון לפחות. לתיאום פגישה אישית, אנא טלפני. סודיות מובטחת". זהו הנוסח הכמעט קבוע של רוב מודעות הדרושים.

גם עליית מספר המובטלים בארץ והתפתחות המשק הישראלי, שני גורמים משמעותיים אשר חייבים היו להעלות את רמתו וחשיבותו של ענף זה, לא היה בכוחם כדי לשנות את דעתם של המפרסמים והפרסומאים בישראל. לדעתם של אלו מודעות הדרושים הן חובה עגומה שיש לעשותה, ספיח טורדני שיש למלאו כדי לזכות בפרס הגדול — תקציב הפרסום.

יוצא דופן מבחינה זו הוא פרסום "או.קי. שיווק רעיונות", משרד בינוני, הן בהקפי הפרסום שלו והן ברמתו המקצועית (עיתון הארץ, יעקובי ובניו, מגן דוד, נועם אורים). או.קי הפך מודעת דרושים פונקציונלית (ראה צילום) למודעה כמעט־תדמיתית. המלל הלאקוני, העיצוב החד־ממדי, החשיבה הסטריאוטיפית והפונקציונליות המשמימה פינו מקומם לחשיבה קריאטיבית מכל הבחינות שתוצאותיה כפולות ומכופלות.

● ראשית, המיקום והגודל. מודעת הדרושים של או.קי. פורסמה בעיתון "הארץ" בעמוד 6 והשתרעה על פני העמוד כולו. זהו ללא ספק מיקום יוצא דופן, מיקום היסטורי. מערכות העיתונים, מנימוקים כספיים טהורים, מסרבות בדרך כלל לפרסם מודעת דרושים שלא במסגרת המקומות הקבועים, לא כדאי להן. הביקוש למודעות הדרושים גדול יותר ומחירן בהתאם. שבירת הכלל הנוקשה הזה תגרור אחריה אנדרלמוסיה שלמה בכל הנוגע למחירי המודעות השונות.

גודלה של המודעה — עמוד שלם — גם הוא לא שגרתי (נועז למדי). מודעות הדרושים נדחקות בדרך כלל בין עשרות מודעות אחרות וגודלן הממוצע אינו עולה על ארבעה או שמונה אינטשים. מתיחת המודעה על פני עמוד שלם בעיתון "הארץ", שהוא העיתון של מקבלי ההחלטות ואנשי העסקים אשר ביום מן הימים יזדקקו לשרותי פרסום, הפכה את המודעה הזו מסתם מודעת דרושים למודעה־פסאודו־תדמיתית. ("רק חברת פרסום גדולה ובטוחה יכולה לפרסם מודעה גדולה כזאת").

● שנית, העיצוב הגראפי. במקום העיצוב הקאסתיסטי והפונקציונלי המקובל ברוב מודעות הדרושים, בחר פרסום או.קי. להעניק למודעתו עיצוב שונה. או.קי. בחר להעביר את המסר המאוד־פשוט — "לחברת פרסום דינאמית דרושים מנהל קריאטיבי ומעצב גראפי מהשורה הראשונה. אם אתה צעיר, מודרני, אמריקני, חזק, עקשן, שובר מוסכמות כרוני, מבין בעסקים, אסתטיקן וקריאטיבי מעל המקובל — אנא התקשר" — באמצעות ציור קומיקס (צעיר, מודרני, אמריקני) המציג סופר־מן (חזק, עקשן, טוב) שעל חולצתו מתנוססת הכתובת "או.קי" באותיות לועזיות, על חוטמו משקפי ג'ון לנון (אינטלקטואליות נונקונפורמיסטית), ביד שמאל תיק ג'יימס בונד (נגיעה בעסקים) וביד ימין מכחול (אסתטיקה, יצירתיות). מה שלא עושות אלף מלים, עושה איור אחד נכון.

● שלישית, הכיתוב, הקופירייטינג. במקום הנוסח המקובל — "דרושים.. אנא טלפנו" — בחר או.קי בכותרת חזקה ואבוקטיבית — "דם חדש" — התומכת בוויזואל ומתמצתת אותו לצמד מלים קליט. את אנשי המקצוע הספציפיים בחר משרד הפרסום להציג בלועזית, מנהג מקובל במודעות הדרושים בכלל, ובמודעות הדרושים של משרדי הפרסום בפרט, ובכך ענה על ציפיותיו של קהל המטרה המעדיף להיקרא "Creative Director" ולא סתם מנהל קריאטיבי. עניין של פוזה.

את כיתוב המודעה חותם משפט הומגה למעלה מצחיק וסתום — "הטלפון לא מפסיק לחבות" — שהוא בעצם פראפראזה על "הטלפון לא מפסיק לצלצל", הסלוגן של "ידיעות אחרונות", העיתון המתחרה לעיתון "הארץ" שאו.קי, כאמור, הוא משרד הפרסום שלו.

לסיכום, מודעת הדרושים של או.קי פרצה שני מחסומים חדשים: את מחסום המדיה — עיתון "הארץ" לראשונה בתולדותיו, הסכים לפרסם מודעת דרושים בעמוד הגיל — ואת מחסום הפרסומאי — או.קי, לראשונה בתולדות הפרסום, הפך מודעת דרושים בנאלית למודעה תדמיתית עם דם חדש.

אודי אדיב אינו נשכח. פרשת ועננו שוב העלתה את שמו לכותרות. אודי, מאז שחרורו, נשא אישה ומשתדל להיות „ראש קטן", אך אין הדבר קל. שנה וחצי לאחר השחרור — מאזן ומבט על עבר, הווה ועתיד

לא מפסיק לרוץ

מאת עמידם כהן
צילם בועז לניר

לאה: בהתחלה, אחרי השחרור, הייתי נורא נפחדת

כשהתפוצצה פרשת ועננו הוא ידע שיחזרו לעסוק בו וכך זה יהיה כל אימת שיהודי יחצה את הקווים.

שנה וחצי אחרי השחרור, מתגורר אודי אדיב בבית חד־קומתי מוקף גינה ועצי פרי בעיר קטנה, בסמוך לתל־אביב.

„בחרנו להתגורר בסביבה מזרחית, באזור שהיחס האנושי בין אדם לאדם הוא נורא חם, אנשים שמסוגלים להפריד בין פוליטיקה לבין שכנות ונורא טוב לנו עם זה", מסבירה לאה לשם־אדיב.

מדי בוקר עושה הסטודנט אודי אדיב את ריצת הבוקר שלו, ארבעה וחצי ק"מ, אותו מרחק בדיוק שנהג לרוץ בהיותו בכלא. עושה סיבוב גדול דרך השדות, עד מתחת לחומות כלא רמלה, מנפנף לאסירים ולסוהרים, מכרים ותיקים, וחוזר לביתו כדי למהר ולנסוע לאוניברסיטה.

שנה וחצי לאחר השחרור הוא מצהיר שאין בכוונתו לעזוב את הארץ — „אם הארץ לא היתה חשובה לי לא הייתי עושה את מה שעשיתי" — מגלה כי יכתוב ספר על תולדות הציונות ויהפוך לספר את היומן שניהל בכלא.

על ועננו הוא אומר: „מעשה מטורף לגמרי".

„בהחלט הלכו לקראתי" הוא משפט החוזר שוב ושוב כשמדובר בחברה שחיכתה לו בחוץ שיצא לקראתה בחששות ובחרדות כבדים, שהתבדו בדרך כלל. ולאחר הפסקה של 13 שנים, חזר לנקודת ההתחלה של חייו ללימודי הפילוסופיה והמזרחנות באוניברסיטת תל־אביב, שעליהם הוסיף קורס בתכנות מחשבים. לפרנסתו הוא עוסק בהכנת תוכנה להנהלת חשבונות, עבודה שהשיג דרך קשרים אישיים.

בתחילה ניסה להיות מורה, אך נפסל על־ידי מנהלת בית הספר. גם כדורסל, התחביב מן העבר (ומבית הכלא) — כנראה לא ישחק בקבוצת מן היישוב: בקשתו להתקבל, אפילו רק להתאמן, בהפועל לוד — נפסלה, כנראה על פי דרישת המאמן והשחקנים. פעם בחודש הוא חותם כרטיס במשטרה, וממילואים — „לא רוצים אותי" — קיבל, כצפוי, פטור.

ובשכונה שלו, שכונה מעורבת של יהודים וערבים, „המערב הפרוע" הוא מכנה אותה, שכונה שהשירותים כמעט לא קיימים בה, הביוב לא זורם והמשטרה רק לעתים רחוקות נראית בה, חיה אוכלוסיה הרחוקה ת"ק פרסה מאיזו אידיאולוגיה שמאלית. „אבל", לדבריו, „מעריכים כאן מאוד אסיר שלא נשבר, אדם שלא נשבר". הפתעתו הגדולה היתה ש„מוכרי החמוצים" בשוק, „עמך" ישראל, דווקא אלה לא עשו אתו את החשבון; „בעל הבאסטה בשוק שמוכר לי גבינה, כל פעם שאני נכנס אליו הוא אומר לי: „אהלן אודי, אתה עושה עכשיו חיים, הא...? בסדר חביבי, מגיע לך, ישבת מספיק".

בקיבוץ לא רוצים בוגדים

האכזבה באה דווקא מהמקום הצפוי פחות מכל: מחברי קיבוץ, למשל.

בקיבוץ נחשולים מתגוררים הורי אשתו, לאה. בפסח הוזמנו לאה ואודי לעשות את הסדר עם ההורים, וכנהוג בקיבוץ — בסדר הכללי. בדיעבד התגלה להם כי מאבק חריף התנהל כדי למנוע את השתתפותם בחג. קבוצה קטנה של חברים, שנודע להם על ההזמנה, ערכה סקנדל גדול והבריזה כי לא יקום ולא יהיה, ודרשה בכל תוקף מהמזכירות לאסור על השתתפותם בחג. המזכירות דחתה את הדרישה, אך הסכימה כי יתקיים דיון בנושא מיד לאחר הפסח. מיד אחר החג כונסה אסיפת חברים מיוחדת ורבת משתתפים, בנוכחות נציג התק"ם (מוקי צור), כשהוויכוח נסב לא רק על הפסח, אלא על העיקרון: האם יותר או ייאסר על אודי ל„הסתובב" במקומות ציבוריים בקיבוץ, האם יורשה למשפחתו להכניסו לחדר האוכל, למועדון?

באותה אסיפה טענה קבוצת חברים כי נוכחותו של אודי „הרסה להם את החג" וכי אינם מוכנים שאדם ש„בגד במולדתו" יסתובב להם בקיבוץ. אחרים טענו, שצריך לבדוק מה דעותיו של אודי כיום, לפני שמחליטים אם יורשה להשתתף בסדר הפסח. רק בודדים אמרו שמאחר שבית המשפט שפט ואודי שילם — אין לנו זכות לשפוט אותו שנית. וקיבוץ, במיוחד קיבוץ, צריך להימנע מאקט של חוסר סובלנות מן הסוג הזה.

אדיב, בניגוד לחברו לרשת דן ורד (המשמש היום כמורה למתמטיקה) — אתו הוא ממשיך לשמור על קשר חברתי, („אנחנו נוסעים ביחד לחתונות") — מצהיר, הבטחה לעתיד, שלא ינטוש את הפוליטיקה ואת המאבק אם כי ינהל אותו בדרכים אחרות, כמובן, כעת כל עוד הוא משוחרר על השליש, אסורה עליו כל פעילות פוליטית. „אחרי שלמדתי כל כך הרבה, אחרי שהשקעתי כל כך הרבה בתחום הזה של יחסי יהודים־ערבים ובשאלה הישראלית־פלשתינית, וכל זאת על רקע השקפת עולם מרכסיסטית שנשארתי נאמן לה, אינני עומד לנטוש את המאבק. אלא שאני פוסל היום את השימוש בטרור כמכשיר במאבק. הבנתי שטרור אינו התשובה".

על רקע פרשת ועננו, עיתון „חדשות" ערך רשימת „בוגדים" ושיבץ בה, כמובן, את אדיב. וגם אחרים ניסו להקיש ולחפש הקבלות.

אדיב: „כן, זה בהחלט יושב לי כאן, הרגישות הזאת, שכל פעם שתעלה שאלה של יהודי שחצה את הקווים, שעשה מעשה שלא ייעשה — יחזרו אלי, אמצא את עצמי בעיתון זה או אחר ב„רשימת הבוגדים". ויש כמובן בעלי טורים שלא מחכים לוועננו, ובכל הזדמנות מחפשים את אדיב. היתה כתבה של נחום ברנע ב„כותרת ראשית" על בני גרינבוים ז"ל, המחנך של אדיב מהקיבוץ, דן מרגלית תפס על זה טרמפ בעתון „הארץ" ועשה חשבון עם בניו ועם החינוך בקיבוץ, מרגיש בכל הזדמנות, שאודי אדיב היה מרגל.

אדיב: אני לא יכול לומר שאני מאושר ששמי עולה בהקשרים כאלה אבל אני מודע, שזה היה וזה ישנו וזה יהיה כנראה גם הלאה. אבל אני חי היום את החיים החדשים שלי, נהנה מכל רגע בחופש.

מדוע לא תרד מן הארץ? קשה להאמין שכאן, אי פעם, ישכחו לך, יתנו לך להיות בשקט.

„השאלה של ירידה לא עלתה אצלי, ולא עולה אצלי ולא תעלה אצלי. אני מרגיש שאני חלק מהחברה הישראלית. זו החברה שלי, זו המסגרת לפעילותי, לאידיאלים שאני נושא אותם ואמשיך, בעתיד, להיאבק למענם".

כשחשם של אודי עולה באיזו „רשימת בגידה" את לא[...] לשם־אדיב זה מטלטל היום הרבה פחות מאשר בעבר. „מפני[...] היא אומרת, „שכינויים כגון ,מרגל', ,אש"ף', ,בוגד', ,סכין בגב'[...] הפכו להיות חלק מהקוד התרבותי והאידיאולוגי של חלק מאוד מסוים בחברה הישראלית.

אז על רקע הלאומנות והגזענות הברוטאלית", היא אומרת[...] „משתמשים היום בכינויים אלה לא רק במקרים קיצוניים כמו אודי אדיב ומרדכי ועננו, אלא אפילו על אזרחים שנפ[...] לרומניה למפגש עם נציגי אש"ף, ובכלל כדרך לומר את ראש[...] על מי שאינו מסכים אתך".

בינו לבין ועננו

הקבלה בין מעשהו שלו לבין ועננו, שגם הוא פ[...] למניעים אידיאולוגיים, מרחפת כל העת באוויר. אודי[...] מתחמק: „אני חושב שהמעשה של ועננו, אם אכן עשה את[...] יש בו איזה אלמנט אידיאולוגי של בן־אדם שמחפש את ע[...] בעולם. קשה להשוות את המעשה שלו לשלי, כי הכיוון ש[...] שונה והסיטואציה אחרת לחלוטין, ויש כאן האלמנט הזה ש[...] כסף שמשחק תפקיד. אבל בסופו של דבר זה לא רק הכסף[...] פה מעשה מאוד אישי, בנסיבות מאוד אישיות. ההבדל, הוא[...] מבחינה זו, שלא רצה להקים ארגון, לא חשב על מהפכה[...] אופן אפשר למצוא פה גם אלמנטים שהיו במעשה שלי, נ[...] לי שההבדל החשוב, שבמעשה שלו לא קיים האלמנט של ש[...] לפלשתינים, כשם שהיה במעשה שלי, ישנו פה האלמנט ש[...] פנייה לעיתונות, ויותר עניין של מעילה באימון".

לאחר השחרור לקח „האסיר בהשיון" אודי אדיב פסק[...]

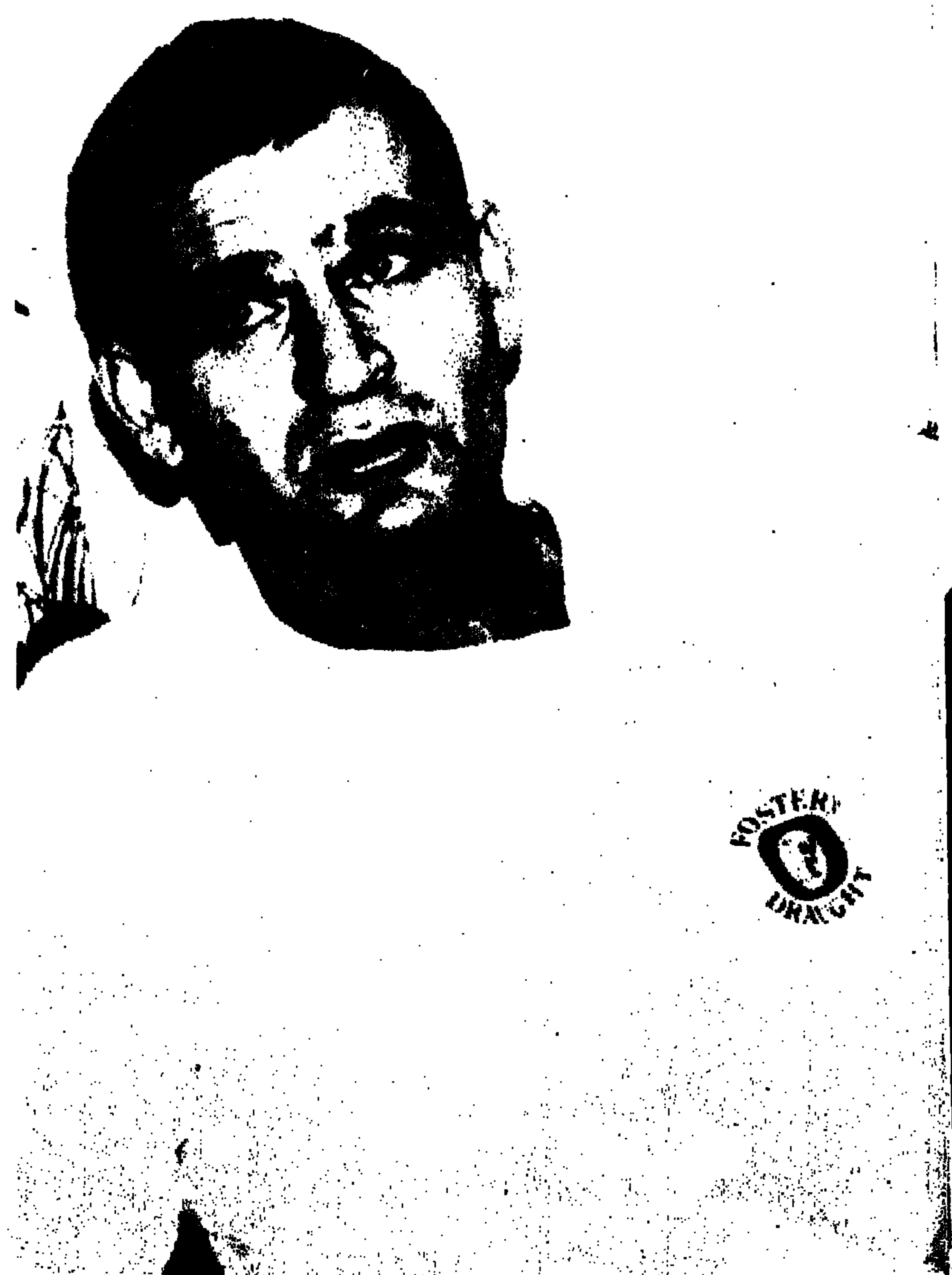
אודי: לילה אחד התעוררתי בבהלה שיש ספירה ואני מפסיד אותה...

[...]ורק'. בשלב השני חזר ללימודי הפילוסופיה שנקטעו עם מאסרו, והוסיף להם מזרחנות. ציבור הסטודנטים, גילה במהרה, שלא כציבור חברי נחשולים, לא חשב שמגיע לו איזה יחס מיוחד.

אדיב: „ראה בחוג לפילוסופיה, מבחינת הסטודנטים, זהו חוג מיוחד, מי שכבר בא לחוג הזה בישראל של 1986 צריך להיות קצת OUT... זאת אומרת אדם שמטיל ספק בכל דבר. זו אולי הסיבה, שלא נתקלתי באלו תופעות. ובקפיטריה אני יושב עם אנשים שאני מכיר. בהחלט היה לי קצת חשש מה יתרחש בקמפוס אם יזהו אותי, יכירו אותי, אבל התבדיתי לטובה.

לפעמים, כמובן, אי־אפשר להימנע ממבוכה. בחוג למזרחנות, כתרגיל, קוראים שמות. לתרגיל הראשון הגעתי אחרון. כולם כבר ישבו וכתבו, והמתרגל קורא את השמות. הגיע אלי ולא מצליח לבטא את השם, נתקע לו בגרון. אמרתי בקול רם: אודי אדיב! פתאום השתרר שקט, דממה מוחלטת. אבל זה עבר ומתייחסים אלי כמו לכולם, וכשאני מעיר משהו, לפעמים הערות סארקסטיות, מתייחסים לתוכן ולא אלי.

„יש מקומות כמו בתי קפה שנהגתי לשבת שם בעבר, כשאני [...]כיב משקפיים שחורים שלא יכירו, למנוע כל מיני מבוכות מיותרות מאנשים. במקומות, שנוכחותי עלולה לגרום להתאספויות של אנשים סביבי".

„מה כבר יכול לקרות לך במקום כמו „בסיתי"?

„אני מעדיף, עד כמה שניתן, מין רצון כזה, להישאר באלמוניות. גם מפני שמישהו יכול להסית אנשים, אבל במיוחד מתוך רצון שלא להפוך למוקד ולהתחיל לענות לשאלות".

בחודשים הראשונים אחרי השחרור טוענת לאה לסדרה של חבלות מסתוריות שנעשו ברכבם: „בוקר אחד אני מגלה, זה היה ביום האדמה, שאין מצבר באוטו. פשוט עקרו אותו. זמן מה אחר־כך הלכנו לתיאטרון כתיפה וכשחזרנו אין ברקס. גררנו למוסך, והמוסכניק קבע, שמישהו פירק את הבורג של הברקס, לא יכול להיות שנפל לבד. אחר כך קרה כמה פעמים שהרדיאטור התרוקן לגמרי באופן מוזר מאוד ובנסיעה אחת לירושלים מישהו סילק את הפקק שלו והמנוע נשרף לגמרי, לילה אחד אלמוני קרע את כל חוטי החשמל מלמטה".

מישהו מנסה להתנכל?

לאה: „לכל הדברים האלה יש מכנה משותף: החבלות נעשו בלי להשאיר עקבות, בצורה מאוד מקצועית, שיראה כאילו תאונה. ברור שאלה לא כהנאיסטים פרועים, כפי שאודי חושב. אלה אנשים שמשאירים עקבות, איזו סיסמה, איזה כתובת. יכול להיות שבהתחלה, אחרי השחרור, הייתי נורא בחרדות וראיתי צל הרים כהרים. אבל סדרה כזו, תוך חודשים ספורים — אינה יכולה להיות מקרית, זו פעולה של חבר'ה מאוד מקצועיים. אודי אומר לי שאני פרנואידית... אבל אני מוצאת שיטה בשגעון הזה".

אתם מדווחים במשטרה?

לאה: „פנינו לעו"ד ליבאי והוא ביקש מאתנו לרשום כל אירוע כזה ולדווח לו. מעניין, ברגע שהתחלנו לדבר על הנושא הזה בטלפון זה נפסק..."

מישהו, כנראה, גם מאזין...

לאה: „אתה אמרת..."

אודי נזכר בעוד אירוע, אבל מרגיש שהיה זה מקרה בודד, בבחינת יוצא מן הכלל המראה על הכלל בשכונה הסובלנית שלהם: „בחודש השלישי אחרי השחרור, באחת בלילה, צלצל הטלפון ומישהו שם, בקול מאיים, אמר לי: „אודי יא מניאק, תזדיין מפה, תעזוב את העיר שלנו: נהרוס לך את הבית אם לא תסתלק עד סוף החודש".

כצפוי, הבעיה העיקרית היא בתחום העבודה. „אם כי, בלשכת העבודה", מציין אודי, „קיבלו אותי שם מאוד יפה". בינתיים סידרו לו חברים עבודה במחשבים, משהו זמני. כצפוי, הניסיון להפוך את אודי למורה בישראל — נכשל. לאה: „יש איזה בית־ספר, שנותן הכשרה איך לעבור מבחנים פסיכוטכניים לנערים שרוצים להתקבל לאוניברסיטה. אודי הכיר שם מישהו, שהציע לו לעבוד שם בתור מורה. העניין כמעט סודר, אלא שברגע האחרון שמעה המנהלת את השם אודי אדיב ופסלה את המועמדות". שנה וחצי אחרי רמלה, הקשר עם הכלא מתקיים בעיקר בחלומות הלילה: „לילה אחד התעוררתי בבהלה עם תחושה שיש ספירה ואני מפסיד אותה... בבוקר אתה חייב לעמוד לפני הדלת לפני שהסוהר מגיע לתא שלך. צועקים עשרים פעם ברמקול: ספירה, ספירה. אבל כולם ממשיכים לישון, וברגע האחרון אתה קופץ... ואסור לאחר, כי אז אתה בצרה. אז בוקר אחד התעוררתי בתחושה של איחור, שהיתה ספירה ולא קמתי".

אסור לצאת לחו"ל

קשר אחר הוא מקיים דרך ריצת הבוקר. „הרגל, בריאות. אני ממשיך לרוץ את המנהג שלי מהכלא כל בוקר. במסלול שלי, יש שם קטע ארוך, שאני עובר במרחק קטן מהחומות, ואני משתדל לפגוש שם אנשים, מחכה לראות מישהו מוכר ועוצר ליד סוהרים שאני מכיר: „שלום, מה נשמע?" פעם הסעתי את לאה לנווה תרצה, היא מלמדת שם אסירות במסגרת האוניברסיטה הפתוחה ודיברנו על איך אני מרגיש להיות בחוזה נפנים. אמרתי לה שזה בשבילי מוזר, אותה הרגשה כמו לחזור לקיבוץ שבו גדלתי... במובן החיובי אני מתכוון... מין חזרה למקום שהוא חלק ממך ותמיד יישאר חלק ממך".

אדיב מפתיע אותנו בגילוי כי הוא עומד לכתוב ספר „על תולדות הציונות."

„בספר הזה יהיה ניסיון להגדיר את התנועה הציונית כיוצאת מתוכה, אך לא כממשיכתה של ההיסטוריה היהודית. יש לי איזו תזה בנושא, המבוססת על השקפת עולם מרכסיסטית, וכעת אני עומד למלא אותה בעובדות".

בקיץ ביקש לנסוע לחו"ל עם לאה, שקיבלה מלגת לימודים למשך שלושה חודשים, ובהזדמנות זו לאסוף חומר לספרו. אך בסופו של דבר נשאר בארץ ולאה נסעה לבד, כיוון שבקשתו לאשרת יציאה נדחתה בנימוק, שהעבירה שעשה נעשתה בחו"ל ולכן בשלב זה הוא מנוע מלצאת את הארץ.

עדיין חושב לשנות את העולם?

לאה ואודי מתווכחים האם להשתמש בביטוי „לשנות" כפי שאודי מבקש או „להשפיע" כפי שלאה מבקשת: „אתה לא חושב שלשנות זה חזק מדי, זה בהחלט הרבה אם מצליחים להשפיע..."

אודי: „לשנות, כן, לשנות... למה לא?" שלוש־עשרה שנה בכלא, והעקשנות. אולי הנאיביות המיוחדת שאפיינה אותו — נשארה כשהיתה.

אדיב: „כדי לשנות את החברה צריך ראשית כל להיות בתוכה, ולכן אני לא חושב על ירידה מהארץ. תנאי שני — לא לפרוש מהמאבק על דמותה של החברה. וזאת בדיוק הסיבה שהתנגדו כל־כך לשחרורי, לתת לי את השליש. דן ורד שוחרר בלי בעיות כי הוא החליט להצהיר שהוא פורש מהמאבק. (ההמלצה של היועץ המשפטי ומיד לשחרר את דן ורד ניתנה לאחר שהוכהר לרשויות, שהאיש אינו מתכוון לחזור לחיים הפוליטיים) לעומת זה הם ידעו שגם לאחר השחרור אני לא אפרוש. שאני אמשיך לנסות לשנות בעתיד את המציאות. הפעם, כמובן, בדרכים אחרות לגמרי". משפט שאודי משתמש בו שוב ושוב.

המפגש המחודש עם החברה גילה לו, הוא אומר, שינוי מהותי אחד: „כשנכנסתי לכלא השארתי אחרי בחוץ חברה הרבה יותר מונוליטית, שהלכה בכיוון מסוים מאוד — כיוון לאומני, מיליטריסטי, ללא הצגת עמדות אלטרנטיביות בשאלה הפלשתינית. היום אני מגלה שתי חברות, מצאתי שיש גם אחרים, גישות אחרות".

לפני הכלא היית אנטי־ציוני, או א־ציוני. אודי אדיב חזר לציונות?

אדיב: למה אתה מתכוון בביטוי ציונות לגאולה כהן, ליוסי שריד, לכהנא? נשארתי מרכסיסט ואני הולך עם זה עד הסוף ועל יסוד זה אלחם להשיג שוויוניות וסוציאליזם בדרך הדמוקרטית".

אם כן נשארת בדיוק מה שהיית?

אדיב: „המפנה העיקרי שחל אצלי, והרבה בהשפעתה של לאה, הוא היכולת להתייחס לאדם לא רק דרך הפריזמה הפוליטית; לחפש גם את הביטוי האישי. לראות את האדם על מכלול צדדיו. דוגמה לשינוי כזה יש באוניברסיטה: בחוג לפילוסופיה אני נפגש עם המרצים שהם רחוקים ממני מאוד בהשקפת עולמם, ובכל זאת מעניינים אותי. בעבר, כל מי שלא חשב כמוני, לא עניין אותי".

שנה וחצי בחוץ, אודי אדיב חוזר אל החברה בתהליך ארוך ומכאיב. כשהוא מנתח את יחסו אל החברה הוא אומר: „מה שהכלא לא עשה לי, וכן עושה לעבריינים פליליים ואצל הפלשתינים זה תהליך שקיים מקודם ומתחזק בכלא — זה פיתוח עוינות עצמה לחברה שעשתה לך את זה, שסגרה אותך בפנים. הכלא לא הרס אותי, מבחינה זו שלא הפך אותי לנוקם ונוטר בחברה. וזאת בניגוד גמור לאסירים הפלשתינים, שהייתי אתם, שהמאסר רק מחזק אצלם את העוינות. ברור לי שאם החברה אותה פגשתי בחוץ היתה כופה הכל מרחיקה אותי ועוינת — אז כמובן שגם אצלי זה מתרחש תהליך כזה. אבל למזלי, ברוב המקרים, ברוב המקומות, קיבלו אותי כאדם ששילם על מעשהו ובא לדף חדש".

סטודנטים לא קונים „לוקשים"

מאת שלי יחימוביץ'

הפעילות הפוליטית באוניברסיטת בן־גוריון שבבאר־שבע נעלמה. בעבר הצטיינה בתסיסה רבה, כיום שקט. סטודנטים מתעניינים בציונים גבוהים, בשכר־לימוד נמוך, בפיקניקים. פה ושם מצויה פריפריה זעירה של מרדנים־לרגע, רובם סטודנטים ערבים. הדמות הכי פוליטית שיצאה מבין כתליה: מרדכי ועננו

פעילות פוליטית אסורה באוניברסיטת בן־גוריון. הסטודנטים לא מוטרדים מזה. מעולפים מחום בקיץ, קופאים בצינת החורף המדברית — אפילו ועננו לא הזיז אותם. שבועות אחדים לפני פרוץ מלחמת לבנון, הופיע במקומותינו (אחד מחדרי ההרצאות של מדעי ההתנהגות שנה א') — סטודנט בשלהי לימודי הרפואה שלו, קובי ארד שמו. ארד (אז ארדה, היום ד"ר ארד), דומה להפליא לשחקן הצרפתי ז'רר דפרדייה, נעץ בשלושה מאתנו, שנקבצו סביבו, מבט אבהי חם, וביקש שנסור עמו לפינה שקטה.

שם, בפינה, הוציא מאמתחתו עשרים כרוזים, ובהם הזמנה להרצאה של בני ברבש. ארד, ותיק ומשופשף, הסביר לנו שפעילות פוליטית אמנם אסורה בין כתלי האוניברסיטה, אבל פעילות תרבותית דווקא מותרת. הלכנו אפוא לגייס גושפנקא תרבותית לאירוע. שלום סילון, אז יו"ר אגודת הסטודנטים מטעם הימין (כיום יועץ התקשורת של מודעי) — שלח אותנו לקבל את אישורו של הרקטור, ואחר כך גם אישר את המודעות בעצמו, מבלי להערים קשיים מיותרים. שלום התנה את אישור המודעות בכך שמבין הסעיפים שפורטו כבאלה שיידונו בהרצאתו של ברבש, יימחק סעיף הדיון „שלום עכשיו". את שתי המלים האסורות כיסינו בפס נייר לבן; כנדרש, ואחר כך גם ציינו לעצמנו בסיפוק ערמומי שאת שתי המלים מצליחים לקרוא מבעד לנייר השקוף מעט, אם מתאמצים.

לא הולך ופוחת

הרצאתו של ברבש התקיימה ביומה הראשון של מלחמת לבנון. ברבש, סא"ל מיל', היה אפולוגטי מאוד בכמה קטעים. לא בעים היה לו שעוד לא גויס. אחר־כך כמובן גויס, כפי שגויסו שאר הסטודנטים־הזכרים שנכחו באותה הרצאה. המפגש ההוא הוליד גל מחודש של פעילות „שלום עכשיו" בקמפוס. גל ראשון היה עם הקמתה של שלום עכשיו ב־78. הגל השני נמשך שנה, שנתיים, וגווע גם הוא. מאז, כמעט שלוש שנים, מצטיינת אוניברסיטת בן־גוריון בהעדר כמעט מוחלט של התגייסות למען מטרות פוליטיות־חברתיות.

ד"ר זאב צחור, ראש המחלקה להיסטוריה באוניברסיטה, וחמש־עשרה שנה חי ונושם את הוויית הקמפוס הזה, מאז החל את דרכו בו כסטודנט לתואר ראשון, אומר לי — טעות בידך. אם יש לך תחושה נוסטלגית של „הולך ופוחת הדור", אני מוכרח לתקן אותך. אין קו רצוף יורד במידת הפעילות הפוליטית, אומר צחור. יש עליות ומורדות. אם בודקים, הוא אומר, מגלים שהעליות והמורדות קשורים בסערות הפוליטיקה הישראלית. השנים בהן היו בחירות לכנסת — היו גם שנים סוערות בקמפוס. כך תקופת מלחמת לבנון, כך גם התקופה שלאחר מלחמת יום כיפור.

„באופן כללי", אומר ד"ר צחור, „מה שמעניין את הסטודנטים הוא שכר לימוד, ומידה קטנה של טובות הנאה. הם אפילו לא מסוגלים להתארגן כדי לעמוד על זכויותיהם האקדמיות באוניברסיטה, ובעניין זה הם מגלים את אזלת ידם כיחידים וכקבוצה. דמות הסטודנט היא של זה שרץ במדרגות, וכמה ספרים תחת בית שחיו — לפעמים גם סנדוויץ' שהוא אוכל בשיעור בחסות אותם ספרים. מעטים מגיעים לקפיטריה, וגם הם מתחלקים לכאלה שמביאים תיון מהבית ומשתמשים במים הרותחים חינם, ולכאלה שיכולים להרשות לעצמם לקנות חומוס בפיתה".

„בשולי השוליים", אומר צחור, „יש כמה סטודנטים בעלי ערנות פוליטית, המתחלקים לתת־קבוצות שהגדולה שבהן מונה ארבעה פעילים, והקטנה — שלושה. לקבוצות הללו יש פריפריה של אוהדים, אותם ניתן להפעיל ביום בשורה, פריפריה שגם היא אינה גדולה. הערנות הפוליטית של המרצים, אף כי גם היא מוגבלת — גדולה הרבה יותר. הדמות הפוליטית הבולטת שיצאה עד עתה משורות הקמפוס — היא כמובן ועננו, מקומו בפעילות הסטודנטיאלית מבטא את מיקומה של הפוליטיקה שם".

המקל והגזר

אי־העשייה עליה קובל זאב צחור, מעוגנת בחוקי האוניברסיטה. אוניברסיטת בן־גוריון היא האוניברסיטה היחידה בארץ בה אסורה הפעילות הפוליטית. הפגנות וחלוקת כרוזים מותרים — אבל רק מחוץ לאוניברסיטה, מחוץ לשער, מאחורי הגדר. גם הבחירות לאגודת הסטודנטים אסור שיהיו פוליטיות.

במוצהר, הסטודנטים לא יוצאים נגד הסידור הזה. להיפך. הם מאמצים אותו והופכים אותו לחלק מהאידיאולוגיה שלהם עצמם.

אבי לוינזון, היום יו"ר אגודת הסטודנטים, תלמיד כלכלה שנה ב', הוא תוצר מובהק של השיטה. לוינזון אומר שהוא אינו קשור בשום מפלגה. סטודנטים יאמרו שלוינזון דווקא מזוהה עם המערך. האמירה הזו בוודאי שאינה מדויקת, משום שבבחירות לראשות האגודה, התמודד לוינזון (וניצח) מול מועמד מובהק הרבה יותר של מפלגת העבודה — עמי דקס, סטודנט למדעי ההתנהגות. דקס, בנוסף להיותו סטודנט, הוא גם עוזרו של שר הקליטה יעקב צור. לוינזון, אם לדייק, מייצג את לוינזון. „אני רצתי לתפקיד", הוא אומר, „לא כפוליטיקאי, אלא בשביל ההנאה התפקודית שלי. המערכת הפוליטית היא כלי. אין לי שום שאיפה להיות חבר כנסת. יש לי, לעומת זאת, שאיפה להיות ראש עיר".

לוינזון אומר שמפלגות רואות בסטודנטים כוח אלקטוראלי. במרכזי המפלגות אוהבים לומר „תל אביב שלנו" „חיפה שלנו" „באר שבע שלנו". „גם בקמפוס לא פוליטי כמו שלנו", אומר לוינזון, „יש מאבקים פוליטיים. ביום הראשון שנבחרתי ניסו ממפלגה מסוימת להפעיל עלי את שיטת המקל והגזר. פנו אלי ואמרו — אם אתה רוצה להתקדם, תעשה כך וכך. אמרתי להם — גם אם ייפגע העתיד האישי שלי, אני חושב שעדיין יש לי מחויבות ציבורית כלפי הסטודנטים. לא, לא אומר לך מאיזו מפלגה פנו. אומר באופן כללי, שהיום המערך יותר פעיל כאן".

לוינזון אומר שהדרך להתקדם אל תוך המערכת הפוליטית החוץ־אוניברסיטאית היא ללכת לישיבות המרכז, להוציא הודעות לעיתונות, לכתוב מכתבים לח"כים. „אבל מה" הוא אומר, „סטודנטים לא קונים כל לוקש. זה עם חכם. הם אומרים — פוליטיקאי מסריח, ואז לא באים אפילו להפגנה שאתה מארגן על גובה שכר לימוד. דרך אגב, מאבקים על שכר לימוד אכן ניזוקו בעבר משום שחופנו לאפיקים פוליטיים".

עניין פנימי

אבי לוינזון אומר שאגודת סטודנטים היא איגוד מקצועי, שלא צריכות להיות לו בכלל יומרות פוליטיות. לא חכמה, לדעתו, לשבת ולדבר על הסכסוך היהודי־ערבי, משום שממילא לא אגודת הסטודנטים תפתור אותו. קשה יותר לפגוע באמת לאינטרסים של הסטודנט. לוינזון מתגאה, למשל, בכך ש„ערב מזרחי" שהתקיים במהלך כהונתו כיו"ר — עבר, לפעם הראשונה זה שנים — בלי מכות. בדרך־כלל היה הופך ערב כזה שבמסגרתו מוזמנת להקה ערבית־ישראלית להופיע בפני סטודנטים ערבים בעיקר — לערב של הצהרת מחויבות פלשתינאיות־לאומיות. מה שהיה מתגלגל, בדרך־כלל, לאחר מכן של השמצות הדדיות ואלימות בין סטודנטים מן הימין — לבין הסטודנטים הערבים.

הסטודנטים הערבים באוניברסיטה — כמה מאות — הגוש הפעיל והאכפתי ביותר בקמפוס. ההפגנה האחרונה שקיימו, היתה במחאה על הריגת שני הסטודנטים בבירזית. בכל מקום אחר, היתה הדעת מחייבת שבהפגנה כזו ישתתפו גם סטודנטים יהודיים מהשמאל. לא באוניברסיטת בן־גוריון. המפגינים לא ביקשו אישור משטרתי כדי להפגין, משום שידעו כי הוא לא יינתן להם. הם החליטו לקיים אסיפה שאינה מצריכה רשיון — בהשתתפותם של פחות מחמישים איש. חמישים האיש הללו הניפו כרזות (מחוץ לשער האוניברסיטה, כמובן) ושרו, כנהוג, „בילאדי בילאדי". אחר כך הפכו החמישים לחמישים ויותר, ואז באה המשטרה ועצרה את המארגנים. מחמוד אג־

אביב 1981: החתמה על עצומה נגד הגבלת פעילות פוליטית

ומוסה פאוזי, מראשי הסטודנטים, היו עצורים עשרים יום במשטרת באר שבע.

אגברייה סירב להתראיין לכתבה זו. אני מפחד, הוא אומר. אין לי חשק להיעצר שוב. גם סטודנטים ערבים אחרים סירבו. לאחר השתדלויות רבות, הסכים ד' להתראיין בעילום שם. את ד' הכרתי לראשונה אחרי הפוגרום שערכו עבריינים של שכונה ד', בבאר שבע — באחים וברופאים ערבים בבית החולים סורוקה. אז הוא היה הרבה יותר בוטה ובטוח. היום, לאחר שהחל ללמוד באוניברסיטה, דבק בו הפחד של חבריו.

שני גושים עיקריים יש בקרב הסטודנטים הערבים: המתקדמת ובני הכפר. בני הכפר נחשבים קיצוניים יותר. ד' מסרב לשייך עצמו לאחד הגושים הללו. על הסטודנט היהודי הוא אומר: „מה שאכפת לסטודנט היהודי זה ללמוד, להתרחק מהפוליטיקה, ולצאת לפיקניקים ולטיולים. הסטודנט היהודי לא צריך להיאבק על זכויות, כי יש לו אותן. באוניברסיטה מספר קטן מאוד של סטודנטים מרע"ץ וממפ"ם שמזדהים". ד' אומר שיש הרבה ויכוחים פנימיים על אידיאולוגיה ודרכי פעולה. הוא מסרב להרחיב, משום שמדובר ב„עניין פנימי". ככלל, הסטודנטים הערבים, על כל חילוקי הדעות שביניהם, יתאחדו תמיד לצורך עניין משותף.

פרצוף של אוניברסיטה

ד' אומר שהסטודנטים היהודיים מהשמאל מעדיפים לפעול לחוד. „אולי הם חושבים שככה המאבק יהיה יותר יעיל, ואני חושב שבעצם הם צודקים". כאב לו, הוא אומר, שעל ועננו כתבו בנימת ביקורת על הפאשלה, בעניין קשריו עם סטודנטים ערבים. אז מה אם היו לו חברים ערבים, הוא שואל. „זה אומר שכל הסטודנטים היהודים שהם חברים שלנו פסולים לכל מיני עבודות? מאז פרשת ועננו נסגרו הרמטית כל האפשרויות לידידות ולקשרים בין סטודנטים יהודים לערבים".

אבל גם הנושאים המוציאים את ציבור הסטודנטים הערבים משלוותו — הם מהותיים, עקרוניים, דרמטיים. סטודנט ערבי באוניברסיטת בן־גוריון, לא ייצא, למשל להפגין למען שבט בדואי המתגורר חמישה קילומטר מהאוניברסיטה. לא תמיד נראו הדברים כך. ב־1979, שנה סוערת מאוד ופוליטית מאוד באוניברסיטת בן־גוריון, יצאו להפגין מאות סטודנטים, יהודים וערבים במחאה על עוול שנגרם לבדוויי לגייה. האירועים סביב פרשת לגייה הטביעו חותמם על הקמפוס הבאר שבעי עוד שנים רבות אחר כך.

בראשית אפריל 79 הוציא בג"צ צו האוסר על משרד הפנים לבצע עבודות עפר שהיו כרוכות בהריסת בתים — בישוב הבדואי לגייה. דחפורי מע"צ הוסיפו לעבוד למרות צו בג"צ. סטודנטים מבאר שבע, ערבים ויהודים, בתוכם סטודנטים מן הימין, שסירבו להאמין כי הדבר אכן נעשה — נסעו להפגין בלגייה. ההפגנה היתה סוערת; המשטרה עצרה שבעה סטודנטים — שישה ערבים ויהודי אחד. הסטודנטים שבו נסערים לאוניברסיטה, וביקשו להפגין נגד מעצר חבריהם. הנהלת האוניברסיטה השתהתה במתן אישור להפגנה. מאות סטודנטים החליטו שלא להמתין לאישור, ויצאו להפגין. נשיא האוניברסיטה דאז, יוסף תקוע, הזעיק משטרה. המשטרה עצרה 57 סטודנטים. הסטודנטים הקימו באוניברסיטה תחנת משטרה סמלית. תקוע לא שבע נחת.

הכותרת הראשית של עיתון הסטודנטים „ברברן", בעריכת אפי לנראו (היום עורך ב„על המשמר"), זעקה: „פרצוף של אוניברסיטה: היד החזקה של תקוע" ובכותרת המשנה: „הנשיא הזמין משטרה לקמפוס * סירב להיפגש עם יו"ר האגודה והמפגינים! יו"ר האגודה: כניסת המשטרה אינה מוצדקת * המשך להצהרת חופש הביטוי — הרקטור הפקיע סמכות האגודה להזמנת מרצי חוץ * האגודה מתעלמת".

יצאו עתונאים

עיתון הסטודנטים „ברברן", הוא סיפור בפני עצמו. העיתון יצא או אחת לשבועיים, ונראה כעיתון לכל דבר. מעט צילומים, הרבה תכנים. עיתון תוסס, מקצועני, מבריק. תושבי באר שבע מחוץ לאוניברסיטה — קראו בו. היתה אפילו תקופה שנמכר בכסף. עיתון הסטודנטים של היום עדיין נקרא „ברברן" ועליבות תכניו ממחישה היטב את דלות החומר באוניברסיטה. לבד משער צבעוני אינפנטילי, שגיבורותיו הן לרוב סטודנטיות יפות, אפשר למצוא שם תיאורים רדודים של אירועים רדודים, נוסח: „התלהבות שכזו לא נראתה זה זמן רב בקמפוס הדרומי. האולם היה מלא מפה לפה בסטודנטים צוהלים רוקדים ושמחים".

בעקבות האירועים ההם — אסרה הנהלת האוניברסיטה ניהול פעילות פוליטית בשטח הקמפוס. החוק הזה שריר וקיים עד עצם היום הזה. נחמן קפנר, היום מנהל מכירות לאירופה של חברת מחשבים, ואז סטודנט לתעשייה וניהול ויו"ר אגודת הסטודנטים: „האגודה אז היתה מאוד חזקה. הרגשנו על הסוס. היה צירוף של דברים: היה לנו הרבה כסף שגייסנו מחבר הנאמנים ומפעילויות שוטפות; עשינו לראשונה את סקר המרצה הטוב; היו אנשים מוצלחים עם מעורבות גבוהה; היה רצון חזק להשפיע. גם באר שבע עצמה הלכה ופרחה. הרגשנו שיש לנו כוח לשנות דברים בעיר. סאדאת הגיע לביקור בעיר — חשבו שבאר שבע תהיה מרכז המזרח התיכון. אחר־כך הכל החל לדעוך. גם הסכם השלום, גם מידת המעורבות בפוליטיקה".

קובי ארד, אז סטודנט לרפואה ובעל תפקידים שונים באגודה, היום רופא ב„הדסה": „השנים ההן היו הרבה יותר אינטנסיביות ברמה הפוליטית ובמעורבות האזרחית. תנועות המחאה פרחו. גם הסטודנטים מטבע הדברים היו פעילים יותר. למה? יש אנשים עם אנרגיה אישית לפעול, ויש גם עניין של נסיבות והזדמנויות. כשלעצמי הייתי פעיל גם ברמה החוץ־קמפוסאית, בשלום עכשיו". על חלוקת מידת המעורבות בין הפקולטות השונות, חלוקה שאגב, נותרה זהה לאורך השנים, הוא אומר: „שיא הפעילות היה במדעי הרוח והחברה, כשמרכז הכובד הוא בחוג למדעי ההתנהגות. גם בכלכלה היו פעילים מאוד. בכלכלה היה חוג טכנוקראטי, שמעצם טיבו גידל יותר אנשי ימין. גם בפילוסופיה היו פעילים קצת, אבל הם לא חרצו תלמים עמוקים. בטכנולוגיה ובמדעי הטבע, עם מכנסי הטרילין ותיק הג'יימס־בונד שלהם — היתה שמחה גדולה. רפואה, במפתיע, היתה פקולטה מאוד תוססת מבחינה פוליטית".

פוליטיקה סמויה

פוליטיקאים לא יצאו מהתקופה הסוערת ההיא. אפילו לא פוליטיקאים זוטרים. עיתונאים דווקא כן: צבי גולת (חדשות), אפי לנראו (על המשמר), דני קיפר (ידיעות), אמיר רוזנבליט (דבר).

קובי ארד: „איש מהפעילים לא הלך לפוליטיקה ארצית. ידוע שבחלקים השמאליים של המפה, פעילות סטודנטיאלית לא באה לידי ביטוי בריוודנרים מפלגתיים. הטובים באמת ממילא לא הלכו לפוליטיקה, ובמאמר מוסגר אפשר לומר, ותערני את זה קצת, שטיפוסי למדינה שלנו שרק החארות מגיעים למעלה".

אצל מי שכן תורגמה הפעילות באוניברסיטה למה שארד מכנה „ריוודנרים"? סילון שלום, אמרנו כבר, יו"ר אגודה לשעבר, הוא יועצו התקשורתי של מודעי. עמי דקס, פעיל מערך, הוא עוזרו של השר צור. מריאן גרסיה, פעיל ליכוד לשעבר בקמפוס — עוזרו של השר קצב. אבנר מימון, יו"ר אגודה לפני שנתיים, הוא חבר מרכז מפלגת העבודה. לא הרבה.

מעבר לעליות ולמורדות שתוארו לעיל, ומעבר להבזקי פעילות שכיום רגע הפכו לנוסטלגיה על רקע תקופות ממושכות של שקט עצלני, יש דבר אחד יציב ועיקש בקמפוס. לדבר הזה קוראים שי גרינשפן. גרינשפן, תלמיד תואר שני בהיסטוריה, הוא רכז תא שמאלי בשם „תא סימן". את גרינשפן אפשר לראות כבר חמש שנים, מחלק בקביעות, יחד עם חבריו מתולדים — את ביטאון תא סימן — „בסימן קריאה", בשערי הקמפוס. הביטאון של תא סימן הוא בהיר, נבון, לא־חמקני, אקטואלי — באורח מרענן. בארבעת עמודי הביטאון הקטן הזה, המחולק אחת לשבועיים־שלושה, אפשר למצוא חומר מעניין פי כמה מזה שב„ברברן" מהודר־הפורמאט.

הביטאון מגיב על עניינים כלל־ארציים וקמפוסאים כאחד. להלן „קטע קמפוסאי" מהביטאון האחרון: „בישיבת המועצה האחרונה שוב עלו הטענות בדבר קיום אינטריגות פוליטיות מאחורי תהליכי הבחירה של בעלי תפקידים באגודת הסטודנטים... זה שנים שהאגודה, האמורה להיות א־פוליטית, הפכה לזירה של התגוששות פוליטית סמויה. קשה מאוד להילחם נגד פוליטיקה סמויה — כי רשמית הרי אינה קיימת כלל. מצב זה נוח גם למוסדות האוניברסיטה, היות שהוא מצמצם את הפעילות הפוליטית לתחום צר של עסקנים..."

„אני יהודי גלותי" מגחך גרינשפן בהסבירו את פשר עקביותו. „יש לי כושר הישרדות גבוה. וברצינות: כל זמן שאני לומד — זירת הפעילות הטבעית שלי היא האוניברסיטה. היתרון הוא יכולת השמירה על המשכיות. עכשיו, למשל, יש לנו עשרה אנשים, שלושה מהם היו פעילים גם בשנה שעברה". מצער אותו, הוא אומר, שכרגע אין אפילו חבר אחד מהקיבוץ הארצי בתא. באוניברסיטה יש לפחות שמונים כאלה. במשך חמש שנות פעילות התא — שנים בהן חלפו מאות בני הקיבוץ הארצי באוניברסיטה — היה רק אחד כזה בתא סימן. אם בארזים נפלה שלהבת, הוא אומר, מה יגידו סטודנטים סתם?

טמנו את ועננו

„יש הסברים סטנדרטיים לאדישות הסטודנט הישראלי" אומר גרינשפן. „אחרי צבא, בעיות בכלכליות. זה תירוץ. סטודנטים הם חלק מהחברה. החברה היא הישגית, חומרנית. מי שמתנדב הוא קצת מוזר, קצת פראייר. החברה לא מעודדת התנדבות. תא 'מרחב' של מפלגת העבודה פועל כקאדר פוליטי. במפלגות הגדולות — תאים מפלגתיים בנויים כקאדרים. יש להם גם מטרה נוספת: השתלטות על האגודה. מסמנים וי על כל אגודה שהשתלטו עליה".

מוטי ועננו (איך אפשר שלא להזכיר) הוא תוצר נדיר של הקמפוס הדרום הזה. גם אם ועננו הוא קוקו, תמהוני, בוגד או סתם טמבל — הרי שאיש מבוגרי הקמפוס המפוהק הזה לא עשה מעשה שהגיע בדרמטיות שלו לשולי מעשהו של ועננו. וענונו גם היה יוצא דופן בעצם התחברותו לסטודנטים הערבים; בעצם העובדה שאת דעותיו הביע במנוה בריש גלי.

לא פלא שמעשהו של ועננו לא עורר באוניברסיטה שום דיון עקרוני מעמיק, לא מימין ולא משמאל. הסטודנטים באוניברסיטת בן־גוריון, מעולפים מהחום בקיץ, מכורבלים במעיליהם בצינת החורף של המדבר — השתמשו במקרה ועננו להרבה דברים — רק לא לדיון בעצם המעשה: הם השתמשו בועננו כגימיק למודעת פרסומת לבאר הסטודנטים „כנוסא"; הם טמנו ועננו סמלי כאבן פינה לבית הסטודנט; הם תבעו זכויות יוצרים על ועננו.

אפילו ועננו לא יזיז אותם.

כך ראו עיתוני הסטודנטים בבאר־שבע ב־1978

מאת אורי מור

התאבון הגדול של קדאפי

שליט לוב, מועמר אל קדאפי לא תמיד מוסיע בבותרות, בקשר לביצוע מעשי טרור הסוגעים בלבו של העולם המערבי, למרות זאת יש לזכור שבל הזמן מתנהלת מלחמה, לעתים על אש קטנה ולעתים על גדולה, מלחמה זו רחוקה אמנם מלב הציבור המערבי, אך לתוצאותיה השלכות מרחיקות לכת על יציבותן ועתידן של מדינות שונות באפריקה. השליט הלובי גמר אומר להקים לעצמו אימפריה מוסלמית באפריקה והוא מנהל בעקשנות ובעקביות, זה מספר שנים, מערכה אימפריאליסטית לשליטה בצ'אד הנחשבת בעיניו כמדינת מפתח לכיבושים נוספים.

ב־1980 החליט קדאפי לנצל את מלחמת האזרחים השבטית שהתנהלה בין הנשיא חיסאן האברה, שתפס את השלטון, לבין הנשיא לשעבר גוקוני וודאייה שאותו הדיח האברה. הוא כבש את צ'אד, תוך כדי תמיכה בגוקוני והבטחה להחזירו לנשיאות.

את כיבושה של צ'אד נימק קדאפי בהגשמת חזונו להקמת „האימפריה האיסלאמית באפריקה": קסמו לקדאפי מרחביה הענקיים של ארץ מדברית זו (1,284,000 קמ"ר), דלילות אוכלוסייתה (3 מיליון) ועושרה בבריל, אורניום ואולי נפט. עד אז נכשלו כל ניסיונותיו של קדאפי להקים ברית עם טוניס, אלג'יר, מצרים, מרוקו וסודאן, לפיכך החליט להפנות את כיוון ההתפשטות של ארצו ואת מרצו הרב, לעבר כיבושים חדשים בדרומה של היבשת.

נוכח ניסיונותיו אלו של קדאפי התייצבה מיד קואליציה שהורכבה מזאיר, סודאן ומצרים, שסייעו לנשיא צ'אד, האברה, להדוף את ניסיונות הכיבוש של קדאפי. היתה זו מהלומה מופגנת לאינטרסים הלוביים באפריקה. לוב לא יכלה להרשות לעצמה להמשיך בכיבושה של צ'אד באותה עת, כאשר רוב מדינות אפריקה והעולם המערבי מגנות את הכיבוש, בשעה שקדאפי ביקש להיבחר באותה תקופה ליו"ר הארגון לאחדות אפריקה. קדאפי ויתר אפוא, זמנית על כיבושה של צ'אד למען מימוש יומרה זו. אלא שממילא רוב מדינות היבשת השחורה החרימו את כנס הארגון שנערך בטריפולי, לפיכך חזר קדאפי ב־83 לצ'אד, כשהוא נחוש בדעתו לכבוש מדינה זו ולספחה ללוב.

היה זה נשיא צרפת, מיטראן, שמיהר להחיש תגבורת של 1200 צנחנים צרפתים בשם „ברית ההגנה" של עם הצרפתי עם ידידותיו באפריקה, כדי לעצור את התקרמות כוחותיה של לוב. לבסוף נהדפו חייליו של קדאפי לעבר קו הרוחב 16 והוסרה סכנת הכיבוש של הבירה אנג'מנה. בכך גם הוצב מחסום רב עצמה לשאיפותיו להקמת „הרפובליקה האיסלאמית" בצ'אד. מכאן ואילך מתבססים כוחותיו של קדאפי, ושל המורדים אנשי ג'וקוני, באיזור חבל הרי הטיבסטי שבירתם היא העיירה פיה לארג'ו. אלא שעצם שאיפות ההתפשטות של קדאפי מדאיגות מכאן ואילך שליטים רבים, שמדינותיהם גובלות עם צ'אד, כמו נומיירי, שליטה לשעבר של סודאן, בוקאסה שליטה לשעבר של הרפובליקה המרכז־אפריקנית, ואפילו מובוטו שליטה של זאיר. שליטים אלו יפעלו מעתה ואילך לחסימת הסכנה הלובית המאיימת עליהם.

המלחמה הבין שבטית בצפון צ'אד קיבלה פרופיל נמוך למשך מספר שנים ונמשכה למעשה, על השליטה בכפרים הקטנים ועל מערכת הדרכים הדלה של המדבר הצפוני וחבל הרי טיבסטי. בהדרגה נתקבלה התחושה שבמשבר הצ'אדי לא מתחדש דבר כבר שנים אחדות, והוא דועך לאיטו, וזאת משום שהמלחמה הפסוודו־שבטית בין שני המחנות היריבים התנהלה קרוב לעשרים שנה בקצב סדיר פחות או יותר של הפיכות חצר וריכוזי כוחות; שנעים ונסוגים לסרוגין במדבר.

קדאפי לא יכול היה לשמור על הסכמים שערך עם הצרפתים לאורך ימים וניסה לחמם את האווירה מפעם לפעם. כך קרה ב־1984 כאשר שוב ניסו חייליו של קדאפי להתקדם לעבר הבירה אנג'מינה, ושוב שלחו הצרפתים במסגרת מבצע „מאנטה" 3000 צנחנים לעזרת צבא הממשלה המותקף והמובס של הנשיא האברה, ושוב נהדף צבאו של קדאפי לעבר קו הרוחב 16. אלא שבעקבות הדיפת הלובים עשה הנשיא מיטראן מחווה פוליטית גדולה ונפגש אישית עם קדאפי לשיחות פיוס, בחסות ראש ממשלת יוון, פפאנדראוס — באי כרתים. בשיחות אלו ניסה מיטראן, החמים כלשהו, לסחוט מקדאפי התחייבות לשמירה על השקט ול„פינוי הדדי" של הצבאות — הלובי והצרפתי מאדמת צ'אד. השיחות נשאו אופי של מו"מ מזרחי, כאשר קדאפי יודע כי מיטראן „מת" להוציא את הצנחנים הצרפתים מצ'אד, ומחפש סולם לרדת מהעץ הגבוה של התערבותו במלחמה. לפיכך חילק קדאפי בשיחות אלה הבטחות שמעולם לא התכוון לקיימן, אך אלה הספיקו לנשיא הצרפתי להסתלק מצ'אד. הלובים אמנם לא קידמו את צבאם מאז, אולם השלימו בינתיים את בנייתו של בסיס המראה ארוך למטוסי תובלה ולמפציצים בוואדי דום, מתחת לאפו הצפוני של קו ההפרדה. מסלול זה אפשר לקדאפי בפעם הראשונה גם זכולת של התקפה אווירית על בירת צ'אד.

צבא לוב, המונה כמאה אלף חייל ובהם 10 גדודי קומנדו וצנחנים ו־20 גדודי טנקים, מסוגל היה באופן פוטנציאלי לכבוש את מדינת המדבר וככך להפוך לאיום רב־עצמה על סודאן ומדינות מרכז היבשת, אלא שתהפוכות הגורל אשר עכרו על לוב, לא פסחו גם על יחסיה עם שכנתה הדרומית — צ'אד.

החלום של קדאפי: אימפריה איסלמית של אפריקה בהנהגתו.

שינוי בציר הכוחות

הדחתו של נומיירי שליט סודאן ב־85 חוללה שינויים דרמטיים בהיערכות הכוחות הפרו־מערביים: מצרים־סודאן־טוניס־צ'אד, שכן עד להדחתו של נומיירי היה ציר הכוחות האנטי־לוביים מגובש בחרטום ובקהיר, מול משטרו האנטי־אמריקני של קדאפי, אך מיד לאחר הפלת נומיירי החל מאבק בין מצרים וארה"ב — לבין לוב, על השגת נתחים מהעוגה הסודאנית. בקיץ 85 נעה המטוטלת לעבר קדאפי כאשר משלחת סודאנית רמת־דרג ביקרה בטריפולי, שם חתמה על הסכם צבאי עם קדאפי, שבעקבותיו הזרימה לוב כספים, ציוד צבאי ומזון לחרטום. לוב גם הפסיקה את תמיכתה במורדי דרום סודאן. נראה היה שגם גורלו של המשטר בצ'אד הולך ונחרץ, שכן קדאפי עלול היה לאגוף את חיסאן האברה מכיוון סודאן. אלא שבסתיו 85 החלה המטוטלת לנוע שוב לרעת קדאפי כאשר המשטר החדש בסודאן פסק מלהתלהב מחיזוריו של שליט לוב, ולעומת זאת הפגיזו ספינות הצי האמריקני את ביתו המצוי בלב המחנה הצבאי המבוצר באב אל־עזיזיה, ופגעו אף בבני משפחתו של שליט לוב. הפגיעה האמריקנית היתה יותר פסיכולוגית ומוראלית מאשר מעשית כיוון שהמחישה את העובדה שקדאפי, אישית, אינו בלתי פגיע גם בלב מבצרו שבטריפולי. התקפה אמריקנית זו, שבאה על רקע ירידה דראסטית בהכנסות הנפט של לוב מ־20 מיליארד דולר בשנה ל־5 מיליארד בלבד, לא רק שסייעה להרחיב את הסדקים באשיות המשטר, אלא שהרגישה בפני העם הלובי כי המלך הוא עירום. וככל שהורגש יותר המחסור החמור במצרכים חיוניים בבירת לוב, כן גברה והלכה הביקורת על מעורבותו של קדאפי בצ'אד ובאיזורים אחרים. כתוצאה מהתמרמרות זו, שגברה עם הקפאת בנייתם של כמאתיים וחמישים אלף יחידות דיור, התחחשו מאז 84 חמישה ניסיונות הפיכה. השפל הכלכלי, ששיתק את המנהיג הפיתות, גרם לדאגה עמוקה בקרב אישים מרכזיים בשבטו הנאמן של קדאפי, שבט אל קדאדפה שמעוזו באיזור סירטה. אישים אלה, שנאמנותם ל„קאיד" קדאפי אינה מוטלת בספק, הגיעו למסקנה כי דרכו של מנהיגם עלולה להמיט עליהם אסון. גם שותפו של קדאפי מאז הפיכת ספטמבר 69, עבד אל סלאם ג'לאוד, לא הסתיר את חששותיו אלה, אך לבסוף נאלץ להתיישר לפי חקו של המנהיג העקשן מחשש לחייו. על רקע קשיין של קדאפי מבית, וההגנה המוצלחת יחסית, שצבא צרפת העניק למשטרו של האברה בצ'אד, הגיע ג'וקוני הזאי למסקנה כי אין לו כל סיכוי להתמנות מחדש לנשיא צ'אד בסיוע כידוניו של קדאפי. ג'וקוני לא עמד בלחצים שהפעיל עליו המנהיג הלובי לסיכת אנשיו בהתקפות חסרות סיכוי, לפיכך הסתייג יותר ויותר מתמיכה בלתי מסויגת בפולשים של צבא לוב שכובל טיבסטי. כיוון שכך, חשש ג'וקוני למעצר בית בטריפולי וב־נובמבר 86 ניסו שליחי קדאפי להתנקש בחייו.

קולוניאליזם נגד אימפריאליזם.

היתה זו אות ל־3000 אנשיו של ג'וקוני להתמרד בנגד המעסיקים הלובים. כתוצאה מכך הוחשה לוב תגבורת של אלפי חיילים למדבר הצפוני של צ'אד וממשלתו של האברה האשימה את הלובים ברצח עם, בשימוש בגאז מרעיל ובנפלי"ם. הצבא הלובי מנסה עתה לכתר את שלשלת ההרים כדי לנתק את דרכי הגישה של המורדים. טנקים, ארטילריה ומטוסים לוביים תוקפים כיום את העיירות והכפרים בארדאי, זואר ווויר שהוחזקו על־ידי כוחותיו של ג'וקוני. לוב שלחה גם טורי שריון, אך יתרונם הצבאי מוגבל באיזור הררי־מדברי זה, בדומה למגבלותיהם של הסובייטים בהרי אפגאניסטאן. בקרבות שנערכו בשבוע שעבר איבדה לוב 400 חיילים ו־17 טנקים, והקרבות עדיין ניטשים בעיירות זואר וויר. הצרפתים שוב הפגינו תמיכה בהעבירם אספקה צבאית בדרך האוויר לאיזור הקרבות, ומיטראן נתן אור ירוק לארגן מבצע של הצנחת אספקה למורדים לשעבר, אלא שהסיוע הצרפתי מוגבל הפעם לסיוע לוגיסטי ולא יתרחב להתערבות ולסיוע צבאי. גם ארה"ב שלחה ציוד צבאי בהיקף של 15 מיליון דולר לאנשי ג'וקוני, שכיום מכנה אותם הנשיא האברה "הכוחות הפטריוטים".

למתקפה שעורכים הכוחות הלוביים זה שבועיים יש מטרה אסטרטגית ברורה. קדאפי אינו רוצה בצמיחת כוח גרילה נגדו באיזור, שבו עוברים נתיבי האספקה של צבאו לעבר דרומה של צ'אד ובירתה אנג'מינה. משום כך מנסים הכוחות הלוביים לכתר את גוש הרים של טיבסטי, אך במורדות המזרחיים של הרים אלה באנדי שבמתחו פארה, לא מצליחים הכוחות הלוביים לעצור את המורדים. מרד כמו זה, ממזרח וממערב להרי הטיבסטי, שם שלטו עד כה הכוחות הלוביים הוא ניצחון ברור להאברה, אך הכל תלוי מעתה ואילך ברצונם של הצרפתים לספק מטריה אווירית ואספקה צבאית בדרך האוויר, לכוחות הצבא של צ'אד. עד עתה נמנע מיטראן מלהסתבך יתר על המידה בקרבות, ומעדיף מוצא של פשרה. כיוון שכך, אין סיכוי גדול שכוחות המורדים, או צבא צ'אד, יצליחו להביס את 8000 חיילי המשלוח של לוב הלוחמים בטיבסטי. הקרבות שקרעו יגיעו שוב למבוי סתום וכוחותיו של קדאפי יישארו בשטח בו החזיקו עד היום.

קדאפי ממשיך להתעקש כבר שבע שנים על הרחבת אחיזתו בצ'אד, כחלק מביסוס האימפריה האפריקנית שלו. האירוניה שבדבר היא שאם במאה הקודמת היה זה הקולוניאליזם האירופי־נוצרי, שכבש שטחים באפריקה מידי השחורים, הרי שעתה מגינים צאצאיהם של אותם עמים אירופיים־קולוניאליסטיים לשעבר, בכוח אותם קשרים, על מדינות הקולוניה שלהם שיצאו לעצמאות, מפני אימפריאליזם מסוג חדש — האימפריאליזם הערבי־הצפון אפריקאי־המוסלמי.

יש להזכיר שקדאפי לא יוותר על סודאן, ובהזדמנות הראשונה המתאימה ישרוך שוב ידו על לכיבושה המלא של צ'אד, כשהוא מנסה אז להרחיב את שלטונו מזרחה לעבר סודאן, ודרומה לעבר הרפובליקה המרכז־אפריקנית.

כוונות ההתפשטות של מועמר לוב מפחידות שליטים באפריקה. הוא לוחם בצ'אד זה שבע שנים ולוטש עינו אל סודאן. גאזים רעילים הם חלק מן הלוחמה. רק כוחו של המערב יכול לבלום את כוונותיו האימפריאליסטיות.

היסוה האברה, נשיא צ'אד מאשים את הלובים בשימוש בגאז מרעיל וברצח עם.

ג'וקוני אודל, ממנהיגי המרד בצ'אד שאיבד אמונו בקדאפי.

ה

זיכרון מעולל לנו דברים איומים. אך מה היינו בלעדיו? יום יום בשעה שש בערב היתה מגיעה גברת דלה אל ביתו של מר גרין. כאשר היתה מושכת במצילת הדלת, היה מר גרין כבר מעביר מסרק אחרון במעט השיער שנותר בקצה ראשו המקריח, מוליך אצבע לחה ליישר את גבות עיניו, מעיף מבט אחרון בראי לראות אם זכר לקצר את אניצי השיער שהחלו לאחרונה לעלות באזניו, מיישר את עניבתו באצבע מנומרת – ורק אז היה ניגש אל הדלת ופותח אותה לרווחה. גברת דלה היתה נכנסת פנימה, משתעלת בצניעות ואומרת בקול צווחני מעט – „מר גרין, אתה נראה כל־כך יפה, ממש כמו חלום" ומר גרין היה חג על עקביו, מעשה רקדן בר־חיל, מסיים בספיקת כפיים מקומטות, קד קידה וכמעט מתמוטט לרגליה, אלא שהיא היתה שולחת יד מושיעה, מייצבת אותו על רגליו הרעועות ושניהם היו פורצים בצחוק של ישישים. כך, בכל יום, בשעה שש בערב. אחר־כך היה מר גרין ניגש לטלפון השחור והגדול ובהידור מופרז מזמין מונית מתחנת המוניות שליד הפארק בקלפהאם־קומן. לאחר מכן היה ניגש אל ארון המשקאות, מסיט את אשנב הזכוכית, שולף בקבוק ברנדי שחום וממלא שתי כוסות דקות־גבעול בקול פכפוך עליז. ואז, היו הוא וגברת דלה שותים את הברנדי ומצחק־קים בנחת זה אל זו כקושרי קשר. לאחר הכוס השנייה היתה תמיד נשמעת צפירת המונית, ושניהם היו יורדים אליה ומפליגים לדרכם, מותירים אחריהם ניחוח קלוש ומחודר של ברנדי שהיה מתפוגג כעבור זמן בין הרהיטים הישנים והכהים. כך, בכל יום, בשעה שש בערב.

מר גרין היה אלמן מזדקן. אשתו רחל נפטרה לפני עשר שנים ומאז היה שרוי בגפו. את גברת דלה, עגלגלה ונמרצת, פגש לפני כחמש שנים בחתונה של בן־אחיו מוריו. מאז היו יוצאים ערב־ערב לאולם הריקודים „גני שמחה" שברחוב ריצ'מונד, לא רחוק מסינט ג'ון־ווד.

האולם, יש להודות, היה מקום מרופט למדי. וילונות אדומים כהים היו משוכים על חלונותיו. נדמה היה שהם סוגרים כך עליהם מאז ימי הבליץ־קריג, כאשר האפילו את חלונות לונדון מאימת מטוסי הלופטוואפה. גם הריקודים שרקדו באולם „גני שמחה" היו ריקודים כמו מימי המלחמה. ואפילו הרוקדים נראו כאילו עצר הזמן מלכת. במקום האפ־לולי והם רוקדים כך שנים, נעים לאיטם כחורבות ישנות, בכבדות, לצלילי תזמורת חורקת פוקס־טרוט או טנגו סנטימנטלי, מתערסלים להם בוואלס ווינאי דביק ומקרטעים לקצב הרומבה.

ערב־ערב, היו מר גרין וגברת דלה עוזבים את „גני שמחה" ושבים לבתיהם בשעה תשע ושלושים, אך לא לפני שהיו מחיים את רוחם בפונדק הבירה הסמוך לביתו של מר גרין. שם היה מר גרין רוכן על ידה של גברת דלה, ובהידור של קצין פולני נושק לידה בשפתיים לחות מבירה, ומלווה אותה אל המונית שהמתינה בחוץ במנוע רוטן. הוא היה מניף בידו הקמוטה אחריה עד שנעלמה מעבר לגשר ופונה בצעדים מהוססים אל ביתו.

כך מתקיים לו הדבר, ערב ערב.

זה חמש שנים שהם נפגשים בשש ושבים ונפרדים ברבע לעשר.

מר גרין היה צוחק וטוען, שבגללם, השגרה היא החישוק החזק מכל נגד המחלות והמאנ־יאקים שאורבים לאנשים הזקנים לכלותם. וגברת דלה היתה מסכימה עמו בניע ראש חינני.

באותו ערב, בו אנו עוסקים, החל הכל כרגיל. דומה היה למר גרין שחישוק השגרה היומי הולך ומתנחשל לאיטו – אך גם נדמה היה לו שהאור שמעל הראי עמום מעט. ומר גרין, שהיה אמון מאז המלחמה בפענוח כל מיני אותות קטנים ומבשרי רע, התמלא לרגע חרדה שחלפה לה כהרף עין, כאשר ישבו, הוא וגברת דלה במונית, סקר מר גרין בחשש, כמו תמיד, את הנהג הפקיסטני שאחז בהגה; אך הלה לא נתן כל סימן לכך שהוא מבחין במבטו החודר ורק פיזם לעצמו זמר פקיסטני עליז. מר גרין נרגע לאט, ולא לפני שגברת דלה שילבת את זרועה השמנמנה בזרועו הצפודה, והחום שזרם ממנה אליו, שיכך את חרדתו, כאשר ירדו מהמונית שילם מר גרין לנהג הפקיסטני ואותת לו שישמור את העודף לעצמו. המונית הפליגה לדרכה כשהיא מותירה אחריה כמו שובל צבעוני את צלילי הסיטאר שבקעו, צורמים משהו, מהרדיו הקטנט שבתוכה.

כאשר נכנסו אל אולם הריקודים „גני שמחה" הכל נראה כרגיל. האפלולית, הרצפה החלקה שהחזירה את ברק האור ממנורות הקיר שהאבק עליהן הכהה את אורן, והרוקדים שהתחבטו לכאן ולשם מסביב. התזמורת ניגנה „טנגו" ומר גרין הוליך בכבדות את גברת דלה לקצב ה„אחת־שתיים־שלוש" שפלט המנחה בקול צרוד ממיקרופון שאחז בידו האחת, בעוד שבידו האחרת החזיק בכוס בירה גדולה ומלאה עד שפתה. האנשים שמסביבם נעו לאט, לא ממהרים לשום מקום, ומר גרין העיף בהם מבטים גנובים מבעד לעפעפיו הכבדים. רק כשחלף בפעם השלישית ליד גבר שרקד עכשיו לצדם, כשבזרועותיו הוא אוחז בקשיחות אשה בלונדינית קטנה, שם לב פתאום שיש בו, באיש, משהו מוכר להחריד. מר גרין המשיך לרקוד בהיסח הדעת, וייגע את מוחו בשאלה מהיכן הוא מכיר אותו. „האם פגש בו ב„מחנה"?" מר גרין לא היה שוכח את פרצופו של איש שהיה אתו ב„מחנה". מרוב מאמץ להיזכר נתקל מר גרין ברגלה של גברת דלה שהזדרזה לתמוך בו ביד אמונה. לפתע, שטף אותו הזיכרון כגל עכור, והוא התנודד בזרועותיה. מר גרין התמלא בחילה – כן, עכשיו הוא נזכר. „זה היה בכיתה ג', בוורשה, הם גרו ברחוב נליבקה בדירה קטנה בת שני חדרים וחצי, בכיתה נחשב מר גרין לתלמיד חיוור וחלש, טוב אולי בלימודים, אך בספורט לא שווה מאום"...המוסיקה התחלפה והתזמורת ניגנה עכשיו „פוקס־טרוט", מר גרין המוצף בזיכרונות המשיך עדיין לנוע לקצב ה„טנגו", עד שגברת דלה משכה בזרועו והשיבה אותו לקצב הנכון. אך מר גרין עוד לא חזר משם – עכשיו ראה את עצמו נכנס דרך פתח הדלת לכיתה ג' 3. הילדים התגודדו ליד חלון ומר גרין ניגש אליהם אחוז סקרנות. לפתע הסתובב ולדק ואמר לו בקול מלא שנאה – „סתלק מפה זייד". מר גרין עמד אז הלום רעם והסתכל רועד בוולדק. „קדימה" – רעם ולדק – „סתלק מפה, יהודי מלוכלך".

„מה קרה לך מר גרין" – שמע פתאום את קולה של גברת דלה – „אתה חיוור כל־כך. אולי אתה רוצה לשבת?" מר גרין הניע בראשו נמרצות – לא, הוא לא רוצה לשבת, הוא רוצה להיזכר. באותו רגע נורא בכיתה ג' 3 נשבע לעצמו מר גרין שלא ישכח את ולדק לעולם. אך הם התבגרו ופרצה מלחמה. מר גרין הלך ל„מחנות", ולדק, חשד יודע לאן הלך. עכשיו חזר הכל אל מר גרין. הוא שב וסקר את האיש שרקד לידו – „האם זה ולדק?" היה זה אדם עב־בשר וגבוה שאת עיניו הקיפו משקפיים במסגרת זהב. חליפתו היתה כהה ומהודרת תפורה ביד. „בכל זאת שישים שנה חלפו מאז" – אמר מר גרין לעצמו – „ייתכן שזהו ולדק?" התזמורת עברה לנגן „ולס" של שטראוס, וולדק החל לפזם לעצמו – טם־טיר־רי־טם־טם־טם. מר גרין הרגיש פתאום שרגליו בוגדות בו, הוא נשען על דלה, אך נפל לעבר ולדק, בדרך ניסה להיאחז במשהו וידו לפתה בשערותיה של הבלונדינית, השיער נשמט מראשה, וגילה מתחתיו קרחת. האיש בחליפה הכהה תפס את מר גרין וחיבק אותו כדי שלא יפול. „יהודי מלוכלך" צעק מר גרין לוולדק – „יהודי מלוכלך". גברת דלה המבוהלת לא הבינה מה קרה פתאום למר גרין – „תביאו רופא" – קראה – „שמישהו יביא רופא".

„יהודי מלוכלך" – צעק מר גרין ונשם בכבדות. כל ידו השמאלית כאבה לו, נורא עד לכתף, ובחזה התכווצו לו שרירים. מר גרין חש את זרועותיו של ולדק מקיפות אותו. ברוך.

„מייטקו" – אמר ולדק – „מייטק, אני זוכר אותך".

„היינו ביחד בבית הספר בוורשה" – הסביר לבת זוגתו ששבה להתכסות בפאת הבלונדינית – "אני זוכר אותו עכשיו, היינו שני היהודים היחידים בכיתה. מה פתאום הוא קורא לי יהודי מלוכלך?" – התפלא ולדק.

„ולדק יהודי?" – צפה מחשבה בירכתי מוחו של מר גרין – „הגם ולדק ביהודים?" אך הוא כבר כבה לאט, כמו נר־זיכרון. ולרופא שהגיע, לא נותר אלא לאשר את מותו. אחר־כך הוציאו את הגופה וגם את גברת דלה הבוכייה. מסכן – אמרו כולם – הוא היה במחנות. המנחה הוסיף ואמר שמוכרחים להמשיך, משום שהחיים חייבים להימשך. והם שבו לנגן את הוולס של שטראוס, שהיה עכשיו הוואלס האחרון של מר גרין, והרחבה הלכה והתמלאה לאט־לאט בזוגות שהיו חייבים להמשיך ולרקוד, להמשיך ולחיות.

מאת חיה יוסף
צילם בועז לניר

[illegible] בכלא

המשורר נתן יונתן משוחח עם אסירים בכלא רמלה על שירתו, על ספרות ועל אמנות. אסירים — קהל רגיש למצוקות אנוש מגיב בדרכו

מה שֶׁחָלַם

מָה שֶׁכָּאַב לָאִישׁ הַגִּבֵּן יוֹתֵר מִגַּבּוֹ
זֶה אוֹתָם מַבָּטֵי הַחֶמְלָה שֶׁאָסַף בָּרְחוֹבוֹת

מָה שֶׁאָהַב הָאִישׁ הַגִּבֵּן שָׁנִים רַבּוֹת
זוֹהִי בַּת־הַשְּׁכֵנִים הַפְּעוּטָה שֶׁהָיְתָה בְּלִבּוֹ

וּמָה שֶׁהִכְאִיב לָאִישׁ הַגִּבֵּן מִכָּל הַמַּכְאוֹבִים
זֶהוּ מָה שֶׁרָאָה יוֹם אֶחָד בְּעֵינֵי אָבִיו

וּמָה שֶׁחָשַׁב אָז הָאִישׁ הַגִּבֵּן בֵּין קִמְטֵי מֹחוֹ
אִם תֵּלֵךְ כָּל יָמֶיךָ כָּפוּף לֹא תּוּכַל לִמְחֹק

וְעַל מָה שֶׁחָלַם הָאִישׁ הַגִּבֵּן כְּשֶׁגְּרָרוּם עַל הַחוֹל
הוּא שׁוֹכֵב עַל גַּבּוֹ הַיָּשָׁר וְרַגְלָיו מְתוּחוֹת

וְיַלְדַּת הַשְּׁכֵנִים הַיָּפָה כְּבָר פּוֹחֶדֶת פָּחוֹת
וְהַיָּם מְלַחֵךְ אֶת בְּגָדָיו בִּשְׂפָתַיִם מְלוּחוֹת

ב

וקר חורפי קר ואפור, חרבת ענני גשם ברקע. נתן יונתן בחדרו שבהוצאת „ספריית פועלים" מספר על חוויה של מפגש ספרותי עם אסירים בכלא איילון. סיומקה דנציג, מקיבוץ שריד, פעיל במרכז לחינוך של הכלא, בו לומדת קבוצה גדולה של אסירים, (רובם שפוטים לתקופות מאסר ממושכות) וגם מקצועות הומניסטיים ולימודי מקצוע.

„האסירים למדו בשיעורי ספרות אחד משירי", מספר נתן ולדברי סיומקה הוא חשב שיהיה מעניין לערוך מפגש אישי, להסביר, להבהיר, ולקרוא משירי. היו תגובות נלהבות והתעניינות רבה. ואני נעניתי בשמחה.

„לא כל אסיר יכול להגיע לשיעורים, וזהי זכות גדולה עבורם, המעניקה להם גם תנועה ואווירה כאילו אזרחית. הם הגיעו לפגישה מוכנים, הכירו את הרקע הביוגרפי שלי. קראו את השירים וידעו אותם לפרטי־פרטים. התעורר ויכוח כיצד לפרש את השירים. שיר שבמיוחד אהבו היה: מה שחלם – סיפור על גיבן שכנראה גרם להם להזדהות אתו: הגיבן חולם שיום אחד יוכל לשכב ישר על הגב, על החוף, והילדה קטנת של השכנים צוחקת ממנו כל הזמן.

השיחה היתה מרתקת, והתנהלה גם ברמה פילוסופית: מהי אמנות, למה אנשים זקוקים לאמנות, לשירה במיוחד. הם התווכחו אתי מתוך תפישה שפיתחו לעצמם. היו ביניהם כמה בעלי אינטליגנציה גבוהה שלמרות השכלתם הנמוכה התבטאו בתבונה ובחכמת חיים. באחד השירים מסופר על נגן עיוור, שיום אחד, חיילים לקחו את כלי הנגינה שלו. השיר המחיש להם את חשיבותו של כלי ביטוי אמנותי לאדם.

„הרגשת הקיפוח של אנשים אלה גוברת על רגשות האשם שלהם ועל ההכרה בצורך לשלם את מחיר החטא. תוך כדי שיחה הזכרתי להם את החטא ועונשו, את רסקולניקוב, כדי להראות להם איך פועלת אמנות בתהליך של חשבון־נפש והתוודעות של אדם אל עצמו ואל המוסר. הזכרתי את ז'אן ז'אנה, שיצירתו הספרותית התחילה בבית הסוהר, ואולי אף מתח שם. הוא אמנם יצא לחופשי, אך כל עולמו הנפשי והרוחני נותר בעולם של אסירים".

היה לך רצון להטיף להם מוסר?

„בהחלט לא. אינני מאמין שאדם הפועל מתוך עמדת יהירות יפעל באופן חיובי. אם ניגשים לאנשים מתוך עמדת עליונות – מפסידים עוד לפני שמתחילים. כשבאים כשווים יש מקום לקומוניקציה, לדיאלוג. אפילו להוכחה. היתה לי הרגשה שאני מביא להם [illegible] המלח, ושזה חשוב להם מאוד".

„הם התווכחו על משמעות השירים, ואני לא רציתי להיות צד בעניין. אחד האסירים התווכח עם המורה בכיתה, ובא אלי שאפסוק מי הצודק. נראה היה לי שאין זה הוגן מצדי לפסוק, כי הרי לא יכולתי לשמוע את כל הדעות. בשיחה שלי אתם חיפשתי נקודות מגע ביני לביניהם, ומכאן יצאתי לפתוח מחשבות על שירה, ספרות, ואולי אף על החיים".

לאחר שיצאת מהפגישה האם היה לך צורך לכתוב על כך שיר או סיפור?

„מעולם אינני כותב לאחר שקורה לי משהו, אבל אין התנסות שלא נכנסת אל תוך יצירתי. הדבר תמיד בא בדרך שלה, בקצב שלה. אך מעולם לא כדיווח ישיר. קיבלתי תגובות לאחר הפגישה. אחד כתב שיר והקדיש אותו לי.

„אני מכבד מאוד את האנשים שעוסקים בכלא בחינוכם של האנשים שאמורים לחזור ולהשתלב בחברה. יצר החטא טמון בנפש האדם, מי שמתייחס לזה אחרת, ודאי חושב עצמו לאלוהים. או לאדם חף מחטא מעצם בריאתו. אלה שמתייחסים לעניין בלא מידה של יהירות, רואים בכל מגע עם בני־אדם – גם אם אלה חטאו – עניין אנושי. ואני מלא התפעלות מן האנשים העושים מלאכה חינוכית זו בהתנדבות. זאת מלאכה קשה מאוד ומביאה לא אחת גם לידי עימות.

אילו יכולת, האם היית דורש להוסיף שעות חינוך?

„אני לא יכול לקבוע את הפרופורציות. בעיני לכל פעילות חינוכית יש השפעה חיובית. החברה מותנית בכלא על־ידי הסוהרים שאינם מקלים על האסירים. חשוב, לדעתי, שחלק מהמגע עם החברה יהיה יותר חם, מאיר פנים, אוהד, מאמין. זה הסיכוי שישובו למוטב.

שואה ב„קומיקס"

דרכים רבות להתמודדות עם נושא השואה. סוג קוראים מיוחד מסרב ל„קומיקס". ארט שפיגלמן, צייר קומיקס נודע, בנם של ניצולי שואה, מגייס את עטו כדי להגיע אל קוראים אלה. היו שלא אהבו זאת.

מאת חנה איש־הורביץ

„הוא נאלץ למכור את העסק שלו לגרמני ונמלט מהארץ ללא פרוטה".

קטע שבו נפגש היהודי המתחפש לגוי עם ילדים, אלה מזהים אותו ובורחים בזעקות יהודי, יהודי.

שער הספר שיצא בניו־יורק.

רעייתי אסתר פתחה את העטיפה החומה, התבוננה בספר שהבאתי לה מניו יורק, ונרתעה בהבעת סלידה: מכריכת הספר, במרכזו של צלב קרס שחור, ניבט פרצופו של אדולף היטלר, ושפם חתולי מזדקר מצדדיו. באותיות ארוכות זולגות נכתב שם הספר „עכבר", ומתחתיו, באותיות קטנות, „סיפורו של ניצול". זהו ספר של ציורי קומיקס, המספרים את סיפור השואה בפולין, מנקודת ראותו של ניצול. מאוחר מדי הבנתי שלאסתר, ניצולת שואה, היה קשה לקבל במבט ראשון, את הספר הזה; לאחר מכן הוברר לי, שגם רבים אחרים מוצאים את הרעיון של הצגת השואה באמצעות קומיקס — המקובל כאמצעי בידור נחות — כחסר־טעם ואפילו מעורר פלצות.

ארט שפיגלמן (ארטי), מחבר ה„עכבר", הוא בנם של ניצולי שואה, נולד בשטוקהולם בשנת 1948, וכיום הוא תושב שכונת ריגו־פארק היוקרתית בקווינס, ניו יורק. עורך משותף של RAW, מגזין אוונגארדי של קומיקס וגרפיקה; יצירותיו התפרסמו בניו־יורק טיימס, בפלייבוי, בווילאג' וויס ובפרסומים רבים אחרים בארצות־הברית ומחוץ לה. הוא קיבל את הפרס האירופי היוקרתי „הילד הצהוב", על חלקים של סדרת „עכבר", שהוא פרסם בעבר, וכמו כן את פרס הפלייבוי. הוא מורה בבית הספר לאמנות חזותית בניו יורק. ב„עכבר" הוא מספר את סיפור השואה, כפי שסופר לו על־ידי אביו, ולאדק. בימים אלה הוא שוקד אל כתיבת ספר ההמשך של „עכבר", ששמו „FROM MAUSCHWITZ TO THE CATSKILLS", על קורות ניצול השואה, שהגיע לניו יורק.

„עכבר" הוא ספר מפתיע, מקורי ורציני. יש אומרים שהוא יוצר סוג חדש של אמנות. שפיגלמן ניצל את הטכניקות הייחודיות לקומיקס והוסיף עליהן תוספות משלו, כדי להעביר לקוראיו את הסיפור הסבוך והאיום שסיפר לו אביו, בדרך המעוררת הזדהות וחוויה עזה.

לגרמנים ראשי־חתול והפולנים חזירים

הקומיקס מספקים שפע של אפשרויות שימוש בסמלים וברגשים, והם משחררים את כותבם־מציירם ממגבלות של ריאליזם. ב„עכבר", כשפועל כפייה יהודי חוטף מכת אלה בראשו מקלגס נאצי — בוקעים מעליו כוכבים; וכאשר אשה יהודייה, שומעת בתדהמה, כי הנאצים החלו בהשמדת יהודי הגטו — מקיפה את ראשה קשת של קווים לבנים; סיפורים שמספרים יהודים זה לזה על גילויי נאציזם המתפשטים ברחבי המדינה — מצוירים על רקע של צלב קרס ענקי, המכסה את פני השמים; כאשר ולאדק מתבונן בהתנפלות של שוטרים נאצים על יהודים ברחוב ורגליו משותקות מאימה, הוא נראה כשוקע בתוך בִּצה בצורת מגן־דוד. ב„עכבר" מקבלים קולות ביטוי חזותי־מילולי: יריות מרחוק כתובות „בנג בנג" באותיות קטנות, וכשהיריות מתקרבות אנחנו רואים „בנג בנג" או „פנג" באותיות גדולות. גם צעקות וזעקות כתובות באותיות גדולות; וטריקת דלת על־ידי אשה פולניה בפני בני הזוג שפיגלמן המבקשים אצלה מחסה, משמיעה „SLAM" גדול מאוד. גודלם ומצבם של עצמים מוצגים בצורה חופשית; וכך כדורי התרופה של ולאדק הם ענקיים והם נופלים מידיו אל מחוץ למסגרת הציור; וקלגס נאצי העומד מול קבוצת יהודים מכנעתים, הוא אדיר ממדים; ורכבות הן בדרך כלל צלליות שחורות, ארוכות ומאיימות, המנבאות את רכבות הפתרון הסופי. יש ציורים המוצגים בכמה רבדים, המעורבבים זה בזה — עבר עם הווה, מציאות עם דמיון ועם זיכרונות ופחדים ומאווים, וזאת באמצעות שימוש במסגרות פנימיות, וכן על־ידי ציורים הנעשים בטכניקות שונות, זה על גבי זה.

ולאדק שפיגלמן, המספר, מצויר בספר כעכבר בעל דמות אדם. גם ארטי הוא כזה, וכמוהם כל היהודים; לגרמנים יש ראשי חתול, והפולנים הם חזירים. מבנה גופן של החיות הוא אנושי, וכך גם לבושן, התנהגותן והבעותיהן. רק מפעם לפעם מזדקר זנב מאחוריהן. מה הרעיון? שפיגלמן אינו מסביר; הוא רק מצטט בפתח הספר דברים שאמר אדולף היטלר: „היהודים הם ללא ספק גזע, אך הם אינם אנושיים"; התעמולה הנאצית הציגה את היהודים כעכברושים מאוסים, מפיצי דֶבֶר. בצמצום מרבי של קווים, מעלה שפיגלמן על הפרצוף העכברי המחודד של היהודים, הבעות של בעתה, ייסורים, אימה, אהבה ומסירות נפש; על הפרצוף החתולי רבוע הלסתות של הנאצים — רשע ואטימות; ופרצופי החזיר של הפולנים הם חזיריים. הסופר מעלה את דמויות בעלי החיים למדרגת סמלים: העכבר הוא כל אדם, וייסוריו הם ייסורי העולם.

במקביל לסיפור קורותיו של ולאדק, מביא הספר גם את סיפור מערכת היחסים הכאובה שבין ארטי לבין אביו, את היחסים המורידים שבין ולאדק לבין אשתו השנייה, מלה — אף היא ניצולת שואה — אותה נשא לאחר שאמו האהובה של ארטי, אנייה, התאבדה. וכמו כן קטעים מנעוריו של ארטי, מנעוריו של ולאדק ואפילו מתקופת נערותו של אבי ולאדק — סבו של ארטי. הקומיקס עוברים כמעברים חדים ופתאומיים מעולם לעולם — מפולין הכבושה בידי הנאצים בשנות הארבעים — אל ריגו פארק בשנות השמונים, ובחזרה לפולין.

הספר מלווה את ולאדק מאמצע שנות השלושים, כשהיה נער שעשועים בגברין, בעיירה צ'נסטוחובה, לא הרחק מהגבול עם גרמניה, דרך השנים האפלות של הכיבוש הנאצי, עד החורף של שנת 1944 — עת עמד עם אנייה בשערי מחנה ההשמדה אושוויץ. ערמומיותו, תושייתו וקשיחותו הן התכונות שאפשרו לוולאדק להישרד ואף להציל את אשתו. ולאדק עסק בשוק שחור מתחת לאפו של הגסטאפו, ואפילו כשנתפס עם שק סוכר בידיו, הצליח להערים על אנשי הגסטאפו ולצאת מהעניין בשלום. באוטובוסים נהג לעלות לקרון שהיה מיועד לגרמנים, ומצדיע „הייל היטלר" עם כניסתו לקרון, איש לא ערך חיפושים, או ביקש תעודות זהות בקרון זה. יושביו היו מעל כל חשד. תמיד נמצא תחת ידו של ולאדק שוחד כדי להציל את נפשו. היה לו חוש ריח טוב, שאפשר לו להבחין במלכודות ולהזהר מבעיות מסוכנות. אכן, לא תמיד הצליח את בנו

בכורו ריצ'יה הוא מסר לידי קרוב משפחה, שהיה ראש „המועצה היהודית" בעיירה זבירצה, לאחר שהשתכנע, שבידיו יהיה בנו בטוח יותר אך זמן־מה לאחר מכן הרגו הנאצים את חברי המועצה היהודית בזבירצה והחלו בהשמדת יהודיה. הדודה שטיפלה בריצ'יה הרעילה את עצמה, את ילדיה ואת ריצ'יה, קודם שהשיגה אותם ידם של הנאצים.

כולם צריכים להכין מקלט

בפשטות איומה מספר ולאדק על קרובי משפחה ומכרים שהצילו יהודים אחרים תוך סיכון חייהם, ועל יהודי בוגד, שהסגיר את אחיו; על פולנים שונאי יהודים ועל פולנים שסיכנו את חייהם והצילו יהודים, בדרך כלל מתוך תאוות בצע, אך לפעמים גם מתוך נדיבות־לב טהורה. הוא עורך תרשימים של המסתורים השונים והמשונים בהם התחבאו בני המשפחה מפני הנאצים. „כדאי שתדע איך בונים מקלט כזה" הוא אומר לבנו, אחרי ארבעים שנה, בניו־יורק, „לעולם אין לדעת".

ולאדק מספר על הסגרת הסבא והסבתא בני התשעים לידי הנאצים, על־ידי בני המשפחה. „אז מה קרה?" שואל ארטי, וולאדק משיב „מה קרה? היה עלינו להסגיר אותם; הם חשבו שהם הולכים לטרזיינשטאט, אבל הם הלכו מיד לאושוויץ, לתאי הגזים". ובציור המתאר את פרידתם של הזקנים מבני משפחתם, נראה חתנם — שראה את עצמו נאלץ להסגירם — כשהוא אומר להם „הודיעו לנו אם תהיו זקוקים למשהו", כאילו הם הולכים לקייטנה. בסלקציה שעברו בני המשפחה, הצליח דודן ששירת במשטרה היהודית — שפעלה בשירות הנאצים — להעביר את מרבית בני המשפחה לצד הימני — הצד של אלה שנגזר דינם לחיות. רק אחותו של ולאדק, פלה, עם ארבעת ילדיה הקטנים, הועברו שמאלה, לכיוון מחנה ההשמדה. אביהם הזקן של פלה ושל ולאדק, שנמצא מצד ימין, קרא „בתי! איך תוכלי להסתדר לבד עם ארבעה ילדים?" הוא טיפס על הגדר שהפרידה בין שני הצדדים והצטרף אל בתו ואל נכדיו. וולאדק מציין בקצרה „ואלה שהיו בצד הרע, לעולם לא שבו הביתה".

שפיגלמן משלב בתוך „עכבר" פרק קומיקס בשם „אסיר בכוכב הגיהינום", בו הוא מתאר בציורים כהים וקודרים, בטכניקה המזכירה תחריטי עץ, את סיפור התאבדותה של אנייה, אמו, תוך ביטוי ייסורי הנפש, רגשי האשם ותחושת האבדן, שאירוע זה גרם לו. פרק זה פורסם לראשונה בנפרד, בשנת 1972, ארבע שנים לאחר ההתאבדות, הרמויות מוצגות בו כבני אדם.

„עכבר", ספר מרגש ומרתק, שיביא בדרך מכובדת את סיפור השואה לתודעתו של ציבור שלא יודע אותה.

פרידה מהאב – מחבר הספר, המספר כיצד שרף בטמטום של רגע את יומני האם.

תאור חיפוש היהודים המתחבאים במרתף [illegible]

בכל אשם השמאל

ה
דמוקרטיה היא מטרד לשלטון. נסו לא להטריד את אלה שהשלטון הופקד בידיהם וגמרנו עם החופש במדינה. אזרחי מדינה יהיו אז נתונים בידי השררה. כאשר שלטון סבור, כי המטרד הזה מיותר הוא, כי ניתן ואפשר לעקפו או אפילו להיפטר ממנו – או־אז חייבות להידלק כל הנורות האדומות.

הפסיכוזה האנטי דמוקרטית השוררת בארץ, מנתקת את הזהות בין הדמוקרטיה למעמדה של כנסת ישראל. מה יכול להיות קל יותר מאשר לתרץ את כבודה האבוד של הכנסת באי־נוכחותם של ח"כים רבים במליאתה. כבוד והדר חיצוניים לא היו מעולם מן הדברים שהטרידו את מנוחתי. מה שחסר לכנסת הוא הכוח אשר יחייב את הממשלה להתייצב בפניה, לדווח על מעשיה מבלי להעלים את האמת.

ראשי השלטון לא התייצבו

מאז הרוטציה לא הופיע ראש הממשלה בפני הכנסת. הוא לא מסר הודעה ולא הסביר את עסקת הנשק עם איראן, כפי שלא הסביר דברים רבים אחרים. הוא גם לא הסביר את מעורבותה או אי־מעורבותה של ישראל בהעברת כסף ל"קונטר'אס". לא מנה ולא מקצתה.

הוא גם לא התייצב בפני הכנסת כאשר פרצו בריונים לבתים של ערבים, דיירי הרובע המוסלמי בעיר העתיקה בירושלים. עשרה ימים נמשך פוגרום של ממש, שרפו בתים, גירשו ילדים ונשים לרחוב. מי שאמור להיות מנהיג האומה יכול היה לעצור התפרעות זו – אך הוא לא עשה זאת. היו מלים מגומגמות פה ושם – אך לא היתה התייצבות כיאה לראשי השלטון. כל ילד הבין כי אין דבר המערער יותר את הביטחון באיחודה של ירושלים מאשר אירועים עצובים אלה. חברי כנסת, בעיקר מן האופוזיציה המצומקת, יזמו דיון והממשלה מצאה לנכון לשלוח שר בלי תיק כדי להשיב, וגם זאת כאילו כפה אותה השד. ראשי השלטון לא התייצבו. לא אחזור לפרשת השב"כ: מראשיתה כי הרי עכשיו, מרקיו, הכל בסדר...

נולדה בביאליסטוק, פולין. עם פתיחת מלחמת העולם השניה, חברה בהנהגה הראשית של השומר הצעיר במחתרת. מראשי מרד הגטאות ויוזמיו, ופרטיזנית. עלתה ארצה ב־1948.

חברת קיבוץ עברון, נשואה + שתיים. חברת הכנסת השביעית, השמינית, התשיעית והאחת־עשרה. סגן יו"ר הכנסת וראש סיעת מפ"ם בכנסת. כתבה את "אנשי המחתרת".

ראש הממשלה דאז וראש הממשלה דהיום זכים כבדולח. הם יצאו ללא רבב, ללא הרשעה פלילית, וכל אנשי ראש הממשלה טוענים, כי "השמאלנים" רחמנא ליצלן חייבים להתנצל בפניו. אם למרות זאת עדיין סבורים רבים מבכירי המשפטנים, ואתם גם ח"כים מסוימים, כי הכל רחוק מלהיות בסדר – אז שולחים סגן שר להשיב לטענות. ומי אשם בכלו המבקרים משמאל. הם הכתובת הנוחה והאופנתית לתתגולל עליה.

בניגוד להרגלי, שלא להזדרז ולא להעביר אנלוגיות, הרי קרה לי שלא יכולתי להבליג. אמרתי לח"כ מסוים מ"חירות", אחרי שהאזנתי לנאומו הפוגרומי נגד השמאל, כי אחרי דבריו מן הדין גם לשרוף את הרייכסטאג והעבודה תהיה מושלמת. לזכותו אוסיף כי הוא אץ לפרוטוקול כדי לבדוק אם אמנם היו דבריו נוראים כל כך. עיניכם הרואות, לא פסו התקוות בישראל.

ומכאן לשאלה נוספת, מטרידה וכואבת: האם אפשר, במדינה מתוקנת, להמציא פטנט כמו זה של חנינה לפני הגשת כתב האישום? בדרך זו הרי אפשר להרוג באיבו כל הליך משפטי דמוקרטי. אם אפשר לחון כדי למנוע אישום הרי הצעד הבא, הקוטל הליך דמוקרטי, יכול להיות גם הרשעה בטרם משפט. נקווה שלא נגיע אליו. גדולי המשפט בישראל גינו הליך־זה. ואילו בכנסת – אם אתה מבקר – יאמרו לך "אל תטיף לנו מוסר". ונשאלת השאלה מה תפקידו של ח"כ אם לא לבקר את השלטון?

נכון, במדינה מתוקנת צריך היה להתנצל. קודם כל צריך היה להתנצל בפני יצחק מרדכי. שפכו את דמו, הפכו אותו לשעיר לעזאזל, וכל זאת רק כדי להציל את עורם של בכירים במערכת הביטחונית הסודית. ממש קרבן עולה לעלילות שווא. מהו המחיר שהאחראים למעשה זמרי זה חייבים לשלם? ושלושת אנשי השב"כ שלא רצו לשתוק והתלוננו – מה עליהם? דווקא הם שילמו את המחיר ופוטרו. במדינה מתוקנת היה ראש ממשלה, או כל איש אחר הממונה על מערכת ביטחונית זו, נחקר על־ידי ועדה מוועדות הפרלמנט אחרי... "שלא ידע, לא ראה ולא שמע דבר..." מנגנוני ההשתקה וההדחקה מופעלים אצלנו בהצלחה רבה. כי הכנסת נמצאת בנסיגה. אין חובה לדווח לה דיווח אמת, אין חובה לדווח בכלל.

לא פעם עומדים חברי הכנסת אין־אונים בפני דיווחים מטעים, כשאין בידם הכלים כדי להשיג אינפורמציה ממקורות משלהם. לא אשכח את המידע המטעה על שכרן של האחיות (עלי להוסיף שנטישת בתי החולים בשיטה האכזרית שהיתה נהוגה בימי המשבר החוא, לא היתה לרוחי). לא שכחתי את "אי הדיוק" על ממדי האבטלה, שראש הממשלה הביא לכנסת. בימים אלה נזכרתי בשאילתה, שהגשתי לפני חודשים רבים, בדבר משכורתו ופיצויי הפרישה של מר יפת מבל"ל. סגן שר האוצר ענה לי בשיטת ההתחמקות למופת.

אחרי הכל, הרי חייבת הביקורת להיות עיסוקם העיקרי של חברי הכנסת בכלל, ושל חברי הכנסת מן האופוזיציה בפרט. במקרה הטוב מתקבלת הביקורת כחטפת מוסר ובמקרה הפחות טוב, כהטרדה שצריך לדחותה על הסף ולהוקיעה כצעד פוגע בביטחון או... באחבת ישראל.

הכנסת גוועת

מי, אם כן, מערער את מעמדה של הכנסת? הכנסת גוועת, רבותי. אפשר עדיין לשנות כיוון. אך מי רוצה בכך?

ההיגיון אומר כי ממשל חזק שווה פרלמנט נחלש. אך משוואה זו אינה פועלת משום מה. להיפך – הממשלה חלשה ושסועה וראה זה פלא – כוחה בחולשתה. כוחה רב דווקא מול הכנסת, כי לה לא חייבים דבר. עצוב לעתים לראות כיצד גדל המנגנון וחלק לא מבוטל ממנו אינו מבין לשם־מה נחוצים התקנונים והחוקים המגבילים. כללי המשחק הדמוקרטיים זרים לו. הוא מגיע מעסקנות למרכזי ההכרעה, וסחרחורת הגבהים משבשת את חוש ההבחנה. האם תמיד היו מקרים כה רבים של אי־יכולת לעמוד בפני הפיתויים שהכות הבלתי מבוקר מזמן? האם תמיד היו מקרים רבים כל כך בהם אלה המתלוננים על השחתת מידות סולקו מן הדרך? אסור להכליל, אך הכמות עושה את האיכות. חלק מסוים מהצמרת הפוליטית החדשה מצטיין באטימות ומתנהג כעדת נבורישים. ואתה עומד ותוהה: איך הכוח מסנוור?

מורטים מן הכנסת את הנוצות אחת לאחת ומעמדה מתכרסם והולך. כל יום מבשלים הצעות חדשות לרפורמות בעבודת הכנסת. כולן מכוונות לדבר אחד: להגביל, לצמצם את חברי הכנסת ולהצר את צעדיהם. פחות הצעות לסדר, פחות דיונים, פחות משתתפים, יושבים וחושבים, מה לעשות שיבלבלו פחות את המוח, אותם חברי כנסת שעדיין יוזמים, שטרם עייפו (ותתפלאו, יש עוד כאלה). אנו מבקשים את ההיפך: להגדיל את מחויבותה של הממשלה כלפי הכנסת. להבטיח שתשובתה לשאילתה תבוא בזמן סביר ולא כעבור שנה (והרי זה קורה כך), להגביל את יכולתה של הממשלה לטרפד יוזמת חקיקה, לחזק את מעמדן של ועדות הכנסת. אולי זו מלחמה אבודה. אולי נחרץ גורלה של הכנסת. אם כך הדבר, אז נחרץ גורלה של הדמוקרטיה בישראל.

אולי הכל זוטות? אולי הדברים החשובים באמת מוכרעים ונחתכים בצורה אחרת, בשיטה מנהיגותית, על־ידי אישים בעלי שיעור קומה, שיודעים טוב יותר מה טוב לעם? את כל התורות האלה כבר אכלנו די. רק הייאוש יכול להחזיר אותנו למקום, בו רבים כבר נכשלו ואף שילמו מחיר כבד.

תמיד שיננתי לעצמי שישיבה ממושכת בכנסת עלולה להפכני ל"אידיוט פרלמנטרי", אך עד היום לא מצאתי ערובה אחרת לשלטון תקין ולמדינת חוק אלא אם כן תישמר מחויבותה של הממשלה בפני הכנסת.

הקנאה אכלה אותי כשראיתי את שולץ הגדול, את נורת', את ויינברגר, עומדים בפני ועדת הקונגרס כילדים בפני מוריהם ונשבעים לדבר אמת. העם האמריקני כולו ראה את הקולות ושמע את גרסתם של מושלי עולם. לא בחדרי־חדרים, בפומבי הם הסבירו את הידוע לחן. הם עשו זאת על פי חוק, על פי חובה. האם לא כדאי שעמנו ילמד כיצד נשיא ארה"ב, שהיה לפי מומחי דעת הקהל, הנשיא הפופולרי ביותר בתולדות אמריקה, איך קרנו ירדה פתאום פלאים רק בגלל דבר של מה בכך: הוא "לא שמע ולא ידע"?

האם יעמוד לנו הכשרון להסביר לעם מהו המקור האמיתי להלשתה של הדמוקרטיה בישראל? אם ראשי מדינה יכולים להציע (רק להציע, בלון ניסיוני) שמשרד הפנים "יימכר", כמו החמץ ערב פסח, ל"גוי של שבת" וזאת כדי למלט את שר הפנים מן הצורך לקיים את החוק ולמלא אחר צו של הבג"ץ – הרי הם מבזים את הדמוקרטיה. הם מזלזלים בחוק והם בזים למחויבותם לעמוד בפני הכנסת ולדווח על מעשיהם.

אין מה לעשות, היחס לכנסת, הוא עצמו מהווה אחת הנורמות הציבוריות החשובות להבטחת הדמוקרטיה ושלטון החוק.

היה היתה דמוקרטיה – האומנם איננה עוד? האם כך תעבור תהילתה? כך היא תיעלם, בשקט, בהתגנבות, בתהליך זוחל? ואנו לא נשגיח בהיעלמה?

מוטב להפריז בהערכת הסכנה מבעוד מועד, מאשר לחכות שיהיה מאוחר מדי. עין אחת שלי בוכה והשנייה כבר לא צוחקת. חלקי בששון לחיותנו עם חפשי (כמה התרונן לבי לחופש) חלומי זה נאכל על־ידי החלק שבתוגה. זוהי האמת, גם אם ביטאתי אותה בפרפרזה מדברי המלך השקספירי.

חייקה גרוסמן

שלום בית
חיה יוסף

הבזקות של בזק

לסיפור לא צריך להוסיף הסברים, הוא מדבר בעד עצמו. חברתי הטובה אידהה בביתה אורחים מארה"ב. ב־8 בערב חייגה 174 וביקשה צלצול יקיצה לשעה 0400. ענו לה באדיבות. אמרו לה לסגור את הטלפון כדי לבדוק את המספר שנתנה להם. הכל היה בסדר, והחבורה הלכה לישון. בשעה 0530 בבוקר התעוררה חברתי ולא האמינה לעיניה כי השעה מאוחרת כל־כך, אך עובדה שחברת "בזק" שכחה להתקשר אליהם ולהעיר את המשפחה. הם הגיעו לשדה התעופה לאחר שהמטוס המריא, והחברה, באדיבותה, אפשרה לחברים המעוצבנים לטוס שעתיים מאוחר יותר במטוס "סוויסאייר".

נוסף לעגמת הנפש והסכנות בנהיגה המהירה מתל־אביב לשדה התעופה היו צריכים גם להתקשר לארה"ב בכדי להודיע למשפחה שהתיירים יגיעו בשעה אחרת. למחרת, חברתי הלכה לישון, ובשעה 0410 צלצל הטלפון וקול נעים ואדיב הודיע לה שעליה לקום, כי הזמינה יקיצה.

אז אני שואלת אתכם: בשביל מה יש לנו "בזק"?

מי מכיר מי יודע?

לא די ללמוד לקרוא ולכתוב עברית. כדי להבין על מה מדובר צריך ללמוד: קצרנות. ולמה? קחו עיתון ותנסו לקרוא את הכתוב, או הקשיבו לחדשות או לאיזה דיון או הרצאה כלשהי, ונראה אם הבנתם את כל הקיצורים שבאים במקום מלים ברורות. הרבה מאוד קיצורים אני לא מבינה, ולא פעם בבושת פנים זקוקה להסבר של יודעי דבר, שכמעט תמיד מודים שגם הם "מנסים לפלס לעצמם את הדרך בתוך ג'ונגל הקיצורים".

הנה לכם מבחר קיצורים שנתקלתי בהם בקריאת עיתוני סוף השבוע ונראה אם אתם, קוראי היקרים, יודעים את פשר האותיות. בכל מקרה, זהו "בילוי מעניין לשעות החופשיות":

ר"ת קג"מ תק"ר של"ח מל"ח ני"ע פק"מ ער"ש מט"ח תפ"ס פר"מ (לא יודעת מה זה) קרפ"ר סג"מ מנכ"ל מפ"מ ר"ץ רק"ח ש"ס ח"כ חו"ל שב"כ שב"ס בתיה"ח (איפה החיסכון?) בג"ץ מת"מ כ"ש י"מ צה"ל בל"ל מוצ"ש פאג"י שליט"א חק"ל לפנה"צ יו"ר מלכ"ר (לא יודעת מה זה) מלר"ז (לא יודעת מה זה) נ"ע חק"ל אגו"י (מלה חמודה לאגודת ישראל?) נצ"מ (לא יודעת) פס"ח (לא יודעת) נג"ץ.

שרק תדעו: זה רק חלק קטן של הקיצורים!

טעם של עור

קחו בגד פשוט, בצבע לא בולט, גזרה לא הכי־הכי ואולי אפילו מחומר לא מי יודע מה. תוסיפו חגורת עור בה משולבות אבני־חן, פסי עורות, אבזמי מתכת יפהפיים, קחו מטפחת צבעונית בצבע נוגד לבגד מחרוזות, מטבעות, גדילי עור על השרוולים או סביב המותן, וכמובן תיק עור יפה; תוסיפו עור נעליים וגרביים אופנתיים, ומי יביט בשמלה?

בתצוגת חורף 87 הציגה חברת "פנארי" את חידושי האביזרים שלה. חגורות דו מפלסיות, צרות, המתרחבות, חגורות בתוספת כתפייה, תיקים בגדלים שונים והכל מעור מעובד היטב ומקושט בעשרות אביזרים כגון: מטבעות דולר מוכספות, כדורי רובה מוזהבים (שבכלל לא מצאו חן בעיני) אבל... מה לעשות, האופנה נכנסה לעידן מלחמתי, בדיוק כמו שלפני שנה גילמה את הספארי. במיוחד יפים תיקי הנשים, שהם שימושיים מאוד לעבודה או ליום כייף. וגם גדולים די הצורך עד כדי לאחסן בהם זוג נעליים, גרביים ומברשת שיניים, ואולי אפילו חולצה לערב. ויחד עם זה די אלגנטי ללכת אתו לקונצרט או למסעדה. התצוגה התקיימה בבית דוריית שרה מעצבת אופנה, שבגדיה שימשו רקע יפה לפריטי העור המקסימים של החברה.

מעניין הסיפור של אפרת ואורי, איך הגיעו לעיצוב פריטים אופנתיים מעור: אורי בן ה־31 הגיע בגיל 12 לקופנהגן ושם הרוויח את לחמו כסנדלר. הוא לא רק תיקן נעליים אלא גם הכין לנערות הבלונדיניות סנדלי עור, ואיכשהו אפילו הגיע לתיאטרון ילדים. שם, בנוסף לנעליים, עיצב והכין תלבושת צבעונית לשחקנים הקטנים. אפרת, במקצועה ארכיטקטית, משתלבת יפה בעיצובי אביזרי העור של החברה. אינני יודעת למה אורי עזב את הסנדלרות, אבל בתיקי עור והגורות מקושטות הוא גם כן עושה חיל.

ילדים יקרים

הקניה הנכונה

למה לה לדרוש תשלום גבוה לכרטיס כניסה? הרי ההורים משלמים, ועד עכשיו עוד לא עשו שום "הפגנה" נגד מחירי "חניקה" אלה. עברתי בכמה קופות בהן מכרו כרטיסי כניסה להופעות לילדים בחג האורים. לפני הכניסה לסינרמה היו אפילו צעקות, ואם אחת אשר הגיעה עם שלושת ילדיה מכפר סבא פרצה בבכי אחרי שהשומר אמר לה: "אם אין לך סבלנות לחכות עד שנפתח את הדלתות, אז תסעי הביתה". האם סיפרה שבבית הספר עשו ממש תעמולה לקראת הצגת אלדין והילדים דרשו בכל תוקף לראות את המופע. כרטיס כניסה, לילדים ומבוגרים עלה לה: 30 ש"ח לכרטיס; כלומר, היא שילמה 120 ש' בנוסף לדלק, חניה וכל הדברים הקטנים שילד מקבל כשיוצאים לבילוי. מה שהרגיז את הגברת ובצדק כי כולנו התרגזנו על כך שביום גשום, בו נושבות רוחות עזות אין לפני הסינרמה לא גג ולא מכסה. לפני שער הכניסה עמדו מבוגרים והמון ילדים שבכל כוחם החזיקו בידי הוריהם כדי לא להירדס. ההצגה היתה אמורה להתחיל בשעה 3, ולקהל נתנו להיכנס רק 3 דקות לפני 3... למה כובע...

לאוהבי באלט ניתנה אפשרות לראות את הבלט סינדרלה במחיר 27.80 ש"ח.

חנוכה מאחורינו ומחכה לנו פורים בפתח, והמפיקים כבר התחילו לחשבן ולארגן את האפשרויות של משיכת ילדים למופעים וגריפת רווחים לעצמם. אולי משרד החינוך או משרד האוצר או משרד הרווחה, יתחילו קצת לשמור אף על רמת המופעים, גם על מחירים סבירים לכרטיסי הכניסה, שיתחילו את המופע בזמן הנקוב ולא יתנו לאנשים לחכות זמן רב עד שיכבו את האורות. החינוך מתחיל בהתחשבות...

חנה רובינא בביתה

שוב מירל'ה אפרת

לא להחמיץ

זה היה בשנת 1939. חנה רובינא הופיעה מעל בימת תיאטרון "הבימה" באחד התפקידים הגדולים שלה מירל'ה אפרת. היתה זאת הצלחה גדולה, זה לשחקנית וזה לתיאטרון הבימה. כמו היום פעלו או תרגעת הנשים, שאז נקראה "ארגון אמהות עובדות", והיום ידועה בשם "נעמת" וכמו היום... גם אז סבלו מחוסר כסף. הן נוצרים בכמה מעונות יום לילדי אמהות עובדות, ומנין לוקחים את הכספים לכך?

היו אלה ימי מלחמת העולם הראשונה, עלייה המונית מגרמניה, פולין, צ'כוסלובקיה, ועוד ארצות אירופה. ארגון אמהות עובדות קיים כמה הצגות כדי לאסוף כספים להקמת מעונות יום אלו. חנה רובינא־מירל'ה אפרת, הופיעה לפני חיילי הבריגדה ואת משכורתה, 50 ל"י, תרמה לארגון ואפילו אירחה בביתה שכשכונת הבימה בפינת רחוב שיינקין בתל אביב את עשירי העיר ושכנעה גם אותם לתרום כספים, ובאמת, יכלו נשי אמ"ע להקים מעון יום בשכונת התקווה, אשר היום נושא את שמה של חנה רובינא.

ביום ראשון, 11 בינואר התקיים הצגת גאלה של מירל'ה אפרת בתיאטרון הבימה, הפעם יהיה אורח הכבוד ראש העיר תל אביב. שלמה להט וגם הפעם נעשר הערב לאיסוף כספים למוסדות הילדים של נעמת בתל אביב, והפעם למטרה נוספת שבשנת 1939 לא ידעו

בשפת הצוענים פירושה „בובה". הסופר הפולני יז'י פיצובסקי הצטרף אל מחנה צוענים הנודד בדרכי פולין ושם פגש בה. פאפושה למדה קרוא וכתוב מבעלת חנות מכולת יהודייה, ואגב נסיעה בעגלה ממקום למקום כתבה שירים. פרסומם נתפרש בעיני הצוענים כבגידה, והיא גורשה והוחרמה. סיפור חייה מגולל גורלו של עם ההולך וכָלֶה.

פאפושה

עם הקלטת החדשה של ירדנה ארזי חוזרים לאמנה הצוענים. תמיד תהיתי מה לאלתרמן למשל, או לניסים אלוני או לקהל הישראלי ולצוענים? כנראה יש בהם משהו, בצוענים, המגרה את דמיונו של סופר; גורל הצוענים כמו, להבדיל, גורלן של זונות, נוגע ללבם. הם מרחמים כנראה על מרי־גורלם ומקנאים בחופש שלהם, סולדים מהם ומתפעלים מאומץ לבם לחרוג ממנהגיה המזויפים ומצביעותה של „החברה המתוקנת".

סופר פולני צעיר (לפני כ־40 שנה...) החליט להצטרף למחנה נודד של צוענים ועשה אתם חודשים ארוכים: כנראה רצה לכתוב רומן, או עבודת־מחקר על חיי הצוענים — ומצא את פאפושה... „פאפושה" — בשפת הצוענים „בובה" — היתה זריזה, ערינה, מנומסת, אינטליגנטית, בעלת חוש הומור מעודן, דמיון לא־שגרתי, לב רגיש העלול להיפצע מכל דקירה קלה — ונוסף לכל התכונות האלה דיברה שירים שברתה במוחה. אין פלא שהמשורר הצעיר, שלא ידע בדיוק מה הוא מחפש אצל הצוענים, מצא במפתיע — מטרה ששינתה את חייו ואת חיי פאפושה.

בנדודיו עם הצוענים למד מָזֵי פיצובסקי את שפתם ואת מנהגיהם והתאהב בעם זה שאין לו כתב, אין לו ספרות משלו, והוא מטפח את לשונו זה דורי־דורות בעל־פה. עם ללא־אדמה וללא דת משלו, אך בעל חוקה השומרת על ייִשותו הצוענית, ובראשה השופט העליון המפָרש אותה בארו שֵרו — „ראש גדול", הדואג שהסוטים ממנהגי הצוענים יבואו על עונשם. הפשע הגדול ביותר לפי החוק הצועני הוא הלשנה, „גילוי סודות". העונש המרבי הוא גירוש מהחברה הצוענית עם שם „פאמוסו" — מנודה.

כל זאת למד פיצובסקי מקרוב כאשר ניהל „רומן ספרותי" עם פאפושה: דרמה אנושית מזעזעת, שבמשך שלושים שנה נמנע מלספרה, למרות שפרסם לא פחות מחמישה־שישה ספרים על הצוענים. רק עתה, כשהגיע זמן „החומתנה הגדולה", כאשר ממשלת פולין דאגה להתיישבות קבע של הצוענים, להקניית השכלה לילדיהם, להעסקתם במסגרת חברות ממלכתיות — הוציא פיצובסקי לאור את „פרשת פאפושה" במלואה. אמנם מאז הוכרה כמשוררת, נודעו כמה מצרותיה — הופק ו־דיל בשם „פאפושה" וגם הוסרט סרט על חייה (שפיצובסקי אינו מתלהב ממנו...) אך רק לאחר צאת ספרו „שֵדים מפחדיו של הזולת" („DEMONY CUDZEGO STRACHU") לאור, למדנו מה זה להיות „נביא בעירו".

ממציאה שירים מהראש

ביום יפה התקרב „טאבו" בעל 16 עגלות למקום החניה. פיצובסקי שכב לו על העגלה, משתזף־וחולם, עד שעורר אותו קולו של איכר העובר בשולי הכביש: מוטב שתעבוד בעבודה כלשהי, צועני שכמותך, ולא תתפרקד על העגלה עצלן" כך. לא פעם, טעם המשָרֵר את טעמו של צועני. בשעת ארוחת הצהריים עשו לו הכרה עם המסובים וגם עם הנשים, שלא סעדו יחד עם הגברים: „...וזאת ליד הנֵבֶל, זו פאפושה...היא ממציאה שירים מהראש."

היא לא רצתה לשיר לנו משיריה — מספר פיצובסקי — באומרה ששירים אלה הינם חסרי־ערך לבני־אדם, אך נחוצים לה לעצמה. „אני אוהבת, אדוני, כששרים הגלגלים, כשאנו נוסעים והגשם דופק על מכסה העגלה, כשאני ישנה. זוהי גם המוסיקה שלי ולפעמים המלים מתחברות לי אליה מעצמן".

במחנה ידעו שפיצובסקי עומד לכתוב איזה רומן על חיי הצוענים, ופאפושה השתדלה להנעים לו את זמנו בסיפורים מופלאים על מסעותיהם ונדודיהם. במשך הזמן שכנע המשורר את פאפושה שתעלה על הנייר את שיריה ואכן, כאשר חזר לביתו בוורשה היה המשך לדבר: „היא התחילה להציף אותי במכתבים, אך כשנגעתי כאילו דרך אגב בעניינים צועניים ארגוניים, כמו המשרה של בארו שֵרו ופרשת נדרים, התחמקה באופן דיפלומטי: „זה יפה שאדוני מתעניין בחוקי הצוענים ואני, צוענייה מרס־ועצם אין דברים אלה מעניינים אותי כלל וכלל"...

תופעה נדירה היא שצועניה יודעת קרוא וכתוב: „אלמלא למדתי קרוא וכתוב, טיפשה שכמוני, הייתי היום מאושרת" — התוודתה באחד הימים השחורים שלה.

היא נולדה בשנת 1908, או 9 או 10 — מי יודע? בלובלין או בגרודנה? נולדה כברוניה וָיְלינסקה, בת לאם ממשפחה „פחות טובה" מזו של אביה — כי יש משפחות חשובות יותר ופחות־מיוחסות אצל הצוענים. אביה נשלח לסיביר כשהיתה תינוקת ומת שם. גידל וחינך אותה היער „יערי, אבי שלי, אבי השחור". היא למדה מהר את סודות הגדת־העתידות והצטיינה בכך. אמה נשאה שנית לליאון וייס, מנגן על נבל, שתיין מועד. בניגוד לכל היגיון צועני חשקה נפשה של פאפושה — כך כינוה מילדותה — לאו דווקא באותות, אלא באותיות האלף־בית. סקרנו אותה העתון והספר, קשה להבין מניין התגנב ללבה חשק זר זה. תלמידים שנטפלה אליהם הראו לה צורת אות אך, כפי שהיא מספרת, לימדה אותה קרוא וכתוב יהודייה בעלת מכולת. הצוענייה הקטנה שילמה לה עבור השיעורים בפרגיות גנובות. זה היה בגרודנה — והיא הגיעה מהר מאוד לקריאת עיתון. חבריה הצוענים צחקו ממנה ואף ירקו עליה, וקרעו את העיתונים שלה: „תהיי גברת מורה" לגלגו, אך העידוד המקרי שבא מעבר לעגלות המחנה גרם לה אושר ורצון להמשיך: „כמה זה יפה שצוענייה קטנה יודעת לקרוא" אמרו לה.

פאפושה – משוררת צוענייה

שיירת צוענים חולפת על פני כפר

בגיל 15 השיאו אותה לגבר מבוגר ממנה בעשר שנים. תוך זמן קצר הוא נכלא בבית הסוהר — ולא חזר עוד אליה. בגיל 16 שוב השיאו אותה, הפעם לאחיו של אביה החורג: „דודי — התחננה — אל תחטא... הרי אתה לי כמו אבא" אך דבריה לא הועילו: האיש הזקן ממנה בהרבה אהב אותה מאוד, אך ילדים לא נולדו מאהבה זאת. וכך היא גדלה, גונבת תרנגולות ומגידה לבני־אדם את עתידם, את גורלם — ובוכה על מר גורלה: „אלוהים אדירים, כמה־זה סובל ילד צועני, כמה סובלים הצוענים, כמה מלים גסות שומעים הם מבני־אדם שונים, כמה קללות, כמה כינויים נבזיים ועלבונות, ואיש אינו חש מה הוא עושה כאשר הוא פוגע בצועני, מציק לו, פוצע את לבו — והוא הולך עם לבו הפצוע ועם כאבו ומתרגל לאותם עלבונות של בני־אדם..."

באה מלחמת העולם השנייה וגורל הצוענים היה כגורל היהודים — הם נידונו על־ידי היטלר להכחדה. לזמנים אלה הקדישה פאפושה פואמה ארוכה שזאת תחילתה.

מי משלם לציפורים על שירן?

אחרי המלחמה החליטו ממשלות הגוש המזרחי ליַשב את הצוענים על הקרקע. גם בפולין ניסו לעשות מהם חקלאים. אך זאת היתה בעיה לא־פשוטה, כי עקב דעות קדומות לא רצתה האוכלוסיה המקומית בשכנים כאלה. הם שוב נדדו מדרום לצפון, משלֵזיה עד פומֶרניה כשהם נותנים פה ושם קונצרטים שהכנסתם קדושה לבניית ורשה ההרוסה. באותה תקופה הצטרף אליהם המשורר פיצובסקי. הוא לא ידע, אולי, שאלה הם הרגעים האחרונים של מאות שנות נדודים. באותו זמן, בשנת 1949 התחילו בפולין ברישום האוכלוסיה הצוענית.

פאפושה ניצלה את ההכרות עם פיצובסקי כדי לסדר בעיר איאלה עניינים אדמיניסטרטיביים למען הצוענים והוא עזר לה ברצון. באותם ימים התחילו להגיע לתיבת הדואר שלו השירים הראשונים של פאפושה. לא היו אלה עדיין שיריה הטובים ביותר, אבל פיצובסקי תרגם אותם מיד לפולנית מתוך הרגשה שזוהי תופעה ללא־תקדים. גם יוליאן טובים, גדול משוררי פולין, נתפס בהתלהבות והציע לפיצובסקי לערוך עמו ראיון לירחון מדע־פופולרי „פרובלֶמי". אמר ועשה. סופר שם הרבה על חיי הצוענים ולא מעט על פאפושה.

אם־כי ידע לא מעט על חשדנותם של צוענים, לא תיאר לעצמו פיצובסקי שגילוייו יהיו לשערורייה ושיפגעו ללא כל סיבה רציונלית בפאפושה. תחילה נטתה פאפושה לזלזל באיומים ההולכים וגוברים על אחיה, אך היא לא יכלה להתעלם מהם, ופיצובסקי לא יכול היה שלא לראותם. הצוענים ועמו והמשורר לא ידע איך להסביר להם כי אין כאן כל אשמה של פאפושה, שאת המידע על „סודות" הצוענים הוא קיבל מאחרים — וזאת היתה האמת לאמיתה. אך אם יגלה מי אלה שסיפרו לו את הסיפורים יעליל עלילה על אנשים שבטחו בו. הוא מסר, כמקור האינפורמציה, את שמות הצוענים שנרצחו על־ידי הגרמנים ליד ורשה... להם זה כבר לא יזיק. אך טריק זה לא פעל: „היא שרה לו את שיריה — היא שרה גם את השאר..." אמרו הצוענים הנקמנים.

פאפושה ומשפחתה חשו על בשרם את תוצאות הראיון ב„פרובלֶמי", אם־כי היא לא רצתה להראות עד כמה נפגעה. „הדגים הרוקדים הם הטעימים ביותר" ניסתה להתחסן — אבל לא לזמן רב. כשהיא מפסידה מביטחונה ואחיזתה במחנה הצוענים, היא נדבקת יותר ויותר בטובים, אם־כי אינה יכולה להאמין בכנותו כשהוא מדבר עליה כעל משוררת: „ולְאַרון טובים אומַר את האמת" — היא כותבת אל פיצובסקי — „כי רק מגידה־עתידות הנני ולא משוררת... אני מבקשת מאוד, אנא, תשכח מהשירים הטיפשיים שלי, כי זה שווה צחוק... אבקשך לומר למר טובים שלא יקרא לי משוררת. כי אמות מגאווה או אולי מצער..."

אויביה עדיין הראו כי לא שכחו את העניין והיא ברחה ממועקת נפשה אל היער. היער הוא המוטיב העיקרי של שיריה: „הו, יערותי האהובים (...) כמה ילדי צוענים חינכתם כמו השיחים הקטנים שלהם", „היער עומד כמו איש חכם, אינו שר שירים עם הרוח", „מתרחץ לו ירח במים כמו הכנות במי־נחל החמימים לרגלי היער", „ביער גדלתי כמו שיח זהוב". היא כתבה שיר יפהפה מלא יער ואוירה: „שיר צוענים ברוי בראשה של פאפושה" שהקדישה אותו לטובים, בלדה על צועניות שעשו להן עגילים מעלים זהובים, וכן סגרה בפואמה ארוכה את סבלם של צוענים הנרדפים על צוואר על־ידי הנאצים ביערות ווליניה — שהובאה לעיל.

כשנראה היה כי שככה השערורייה שנגרמה על ידי הראיון ב„פרובלֶמי" שוב הפך מהלך של טובים את הקערה על פיה. פיצובסקי המשיך לכתוב את המונוגרפיה שלו על העם הצועני, אך בלי סיכויים גדולים לפרסמה. והנה, יום אחד הפתיע אותו טובים. עקרא פרקים מעבודתו, בהמליצו על הוצאת הספר בהוצאה לאור ממלכתית — והעניינים התחילו לרוץ קדימה. פיצובסקי ידע שאצל הצוענים הוא יאבד את שארית האשראי, אך בספרו מופיעה פאפושה כאילו מחוץ לעניינים. עם זאת, כאשר בשנת 1952 הודיע המשורר לפאפושה על כוונתו להוציא את הספר לאור היתה תגובתה זעם עצור: „חבל, אחי היקר (היא נהגה לקרא לו „אחי") יש לי רק עוד אחד; אם יפשטו אותו ממני יצמח חדש, יותר יפה ואציל, ולבן יותר. יאמרו שפאפושה בלבה. אולי אי־פעם יבינו בעולם כי דבר רע לא עשיתי, כי לא עשיתי עוול לאף לא אחד, ואינני דואגת לזה."

את הופעת הספר קיבלה בצער רב. לא מזמן גמרה עם השירים. „אחיה היקר" בגד בה והצוענים, עם שכה אהבה והגנה עליו בכל לבה, — עמד לתקוע סכין ללבה. היא ראתה את האסון המתקרב וכא בכוכבים, שגם בהם ידעה לקרוא... „אולי תבוא מגיפה גדולה, אולי יושמד עם־הצוענים — מחציתו כבר הוכחדה במלחמה — וזה בעוד כמה שנים, אלוהים ישמור! אבל חלומותי ונבואת הכוכבים לא ישקרו. ובכל האסון הזה אני אהיה הראשונה להכחדה — אנא, רשום זאת לפניך."

גירוש, הענשה וחרם ללא־סיבה

שלושים שנים עברו מאז אותה נבואה ולצוענים לא אונה כל רע. אבל פאפושה, התמוטטה. באותה שנה מת טובים שכה אהבה, ושתמיד מוכן היה ללכת לקראתה וללא היסוס נענה לכל משאלתה. היא לא ידעה להיאחז בעולם של ידידיה שמחוץ למחנה, ולעולם הצוענים, החשוב לה ביותר, היו כלפי שיריה רק גידופים, זלזול ואיומים. מול העלייה בדרגה שהביאו לה השירים באה ההשפלה הגדולה ביותר בעיני הצוענים: גירוש, הענשה על חטאים שלא חטאה, הלהבות מזה — וחרם מזה. גורש אותה לגזרים.

פיצובסקי הבין כי הוא חייב לפאפושה יותר ממה שהיא חייבת לו — אך הספר יצא לאור — וקרה משהו. תחילה הגיעו לאוזניו שמועות כי דעתה של פאפושה נטרפה עליה. יום אחד היא הופיעה אצלו „סגורה ביאושה ואילמת, עם זוג עיניים שהביטו אך לא רצו לראות כאילו כבר ראו את כל מה שרצו לראות". הוא הזמין אל ביתו סופרים ידידים ששרש הכירו אותה, אבל היא התעלמה מהם — היא חיתה בעולם אחר. היא הביאה לפיצובסקי טבעת והוקשה אותו למסור אותה לבנה המאומץ, כאשר ישב בבית הסוהר בעוון הפאלוריקטה. היא היתה בטוחה שהאורחים, אותם זימן אליו פיצובסקי, עומדים למסור אותה לידי המשטרה. אחר־כך היא הלכה לאגודת הסופרים וביקשה שהאגודה תעשה למניעת הפצת הספר על הצוענים. הצוענים מתכננים לשרוף אותו לגרם. היא קיבלה תשובה מנומסת, כי אכן האגודה תבדוק את העניין ואם תלונתה תימצא מוצדקת תופסק ההפצה. ביקשו אותה להצביע על השקרים שבספר. והיא הצביעה בקול חנוק על המילון הצועני־פולני כעל דבר אסור בתכלית איסור, והוסיפה שמעל לכל יש שם פאלוריקטה. יו"ר האגודה פנה אל פיצובסקי שיסביר את פשר המלה אך הוא, עם כל בקיאותו בשפה הצוענית, לא שמע מעולם מלה כזאת. פאפושה נתבקשה להצביע על המלה בספר, והיא נגעה באצבע רועדת במלים „פולקלור" „פולקלוריסטי" וכיו"ב. האגודה לא ראתה כל פסול במלים אלה. ואילו פאפושה היתה משוכנעת כי בעד „פאלוריקטה" כל הצוענים יילכו לבית הסוהר — שזה גזר־דינם הגרוע ביותר! הספר נשאר על השולחן ופאפושה ברחה. לאוזני פיצובסקי הגיעו ידיעות כי בהתקפת ייאוש היא שורפת את כל שיריה, מחברות שלמות, ומכתבים ממנו ומטובים, ושמשפחתה מבקשת עבורה פרוטקציה לבית חולים לחולי־עצבים. פיצובסקי, באמצעות חבריו, מצא סידור לאשפוזה בבית־חולים מתאים. הוא שלח אליה את ידידו, שזה שנים מיודד עם צוענים — וזה חזר עם שני מכתבים של טובים שממש גנב מערימה המתינה ללשונות האש.

האיומים הגיעו לשיאם, וכנראה בארו שֵרו בכבודו ובעצמו היה מטפל בעניין, אלמלא הצילה את פאפושה מחלתה: עם כל שנאתם הקנאית לא יכלו הצוענים להאשים אדם שאינו אחראי למעשיו...

היא היתה זמן קצר בבית החולים. המשפחה לא האמינה ברפואה ללא־ת שלום ומכרה הכל כדי לשלם את דמי האשפוז. וכשנגמר הכסף לקחו אותה הביתה חרף התנגדות הרופאים.

היא נעלמה מן האופק וגרה בבדידות עם בעלה הזקן. קברה אותו והמשיכה להתכורר. בשנת 1956 יצאו לאור „שירי פאפושה" בהוצאה יפה וכמה שנים אחר כך — „שירים שבדיבור" — אך פאפושה קיבלה זאת באדישות. זה לא עניין אותה כבר.

עברו שנים, הצוענים התבגרו ושכחו חשדותיהם. במחצית שנות ה־60 יצא ספרו של פיצובסקי „הצוענים בדרכי פולין" — אך הפעם לא עורר הדים שליליים אצל הצוענים.

„היא לא מפריעה עוד לצוענים" — מסיים פיצובסקי את סיפורו — „אך הם עדיין לא הגיעו לקרסוליה. יבוא זמן ויתגלה כי סימן לא נשאר מצוענים בני־דורה, כמו שלא נשאר זכר מהמדורות הצועניות הישנות שאוזבי היער כיסו אותם. ויתגלה, כמו שזה קרה לא פעם אצל עמים־שונים ובהיסטוריה, שדווקא היא, שכולם פנו לה עורף, שפגעו בה בעלבונות, ירקו עליה — היא־היא היחידה ששנה נשאר כקישוט וכגאווה של כל הצוענים".

אך המחיר שהיתה חייבת לשלם היה גבוה. גבוה ללא־נשוא.

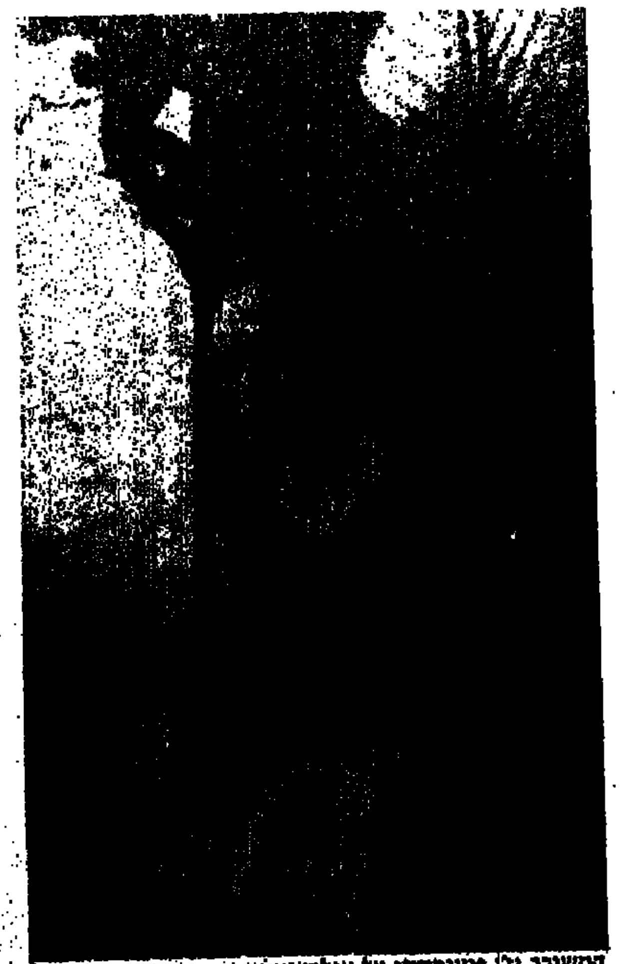
המשורר יז'י פיצובסקי על עגלת צוענים

דְּמָעוֹת שֶׁל דָּם*

מָה עָבַר עָלֵינוּ תַּחַת הַגֶּרְמָנִים בַּשָּׁנִים 34—44

הַשֶּׁמֶשׁ מִתּוֹךְ הַלַּיְלָה כְּבָר גָּח,
הַיַּעַר כֻּלּוֹ לָבָן הָפַךְ.
טוֹב הֱיוֹתִי בַּיְּעָרוֹת הַלְּבָנִים, לוּ גַּם
טֶרֶף לְשִׁנַּי וַאֲבָנִים אֶהְיֶה שָׁם,
מִשְׁכָּבִי בַּפַּתִּים הָאֵלֶּה.
פְּנֵי אָדָם פֹּה וְשָׁם בְּחֶשְׁכַת לַיְלָה
כְּבְתוֹךְ בְּאֵר עֲמֻקָּה.
פַּעַם הַצִּיצָה הַלְּבָנָה בְּחַלּוֹנִי.
אֵינִי יְכוֹלָה לִישֹׁן, מְצִיצִים אֶל מְעוֹנִי.
מִי שָׁם? — אֲנִי שׁוֹאֶלֶת.
— צוֹעֲנִיָּה שֶׁלִּי שְׁחַרְחֹרֶת, אָנָּא, פִּתְחִי לִי הַדֶּלֶת.
הִיא נִכְנֶסֶת. אֲנִי רוֹאָה יְהוּדִיָּה בַּת־חֵן,
רוֹעֶדֶת כֻּלָּהּ, חַסְרַת־מָגֵן.
מִסְכֵּנָה שֶׁלִּי, יְהוּדוֹנֶת!
נָתַתִּי לָהּ מִלַּחְמִי וְכֻתֹּנֶת.
שָׁכַבְנוּ. שָׁתַקְנוּ.
שֶׁהַשּׁוֹטְרִים קְרוֹבִים, עֲלוּלִים לְהַפְתִּיעֵנוּ.
— צוֹעֲנִיָּה, חֲבִיבָתִי,
תְּנִי לִי עַל טוֹב לִבֵּךְ לִנְשֹׁק עַל פִּיךְ.
אַתְּ פּוֹחֶדֶת, כֵּן גַּם אֲנִי.
מִי שֶׁבּוֹעַ אָבוֹא הֵנָּה בַּלַּיִל.
הַתֵּדְעִי, גְּדוּד צַ'אפִּיִּים, הֵיכָן הוּא?
— אֲנִי לְפָנִים עִמּוֹ יַחַד נִדְחַנוּ.
שָׁכַבְנוּ לִישֹׁן. הֵם הִמְשִׁיכוּ לָנוּעַ.

* קטעים מפואמה
תרגם: אריה בראונר

יהודים וצוענים

יז'י פיצובסקי — סופר, משורר, מתרגם. מצמרת השירה הפולנית בת־זמננו. כתב עשרות ספרים על נושאים שונים. שני נושאים בולטים ביצירתו: היהודים והצוענים. קובץ שיריו „קריאת אפר מיקלח" בתרגומו של שלום לינדנבאום יצא לאור בארץ בהוצאה דו־לשונית עם ציוריו של שאגאל („גוית", גבריאל טלמיר ת"א 1986). הוא פרסם בתרגומו „צימוקים ושקדים" — אנתולוגיה של שירי־עם יהודיים, את הפואמה „השיר על העם היהודי ההרוג" ליצחק קצנלסון וכן כמה ספרים על הסופר היהודי־פולני ברונו שולץ. בשנת 1949 יצא למסע של חודשים רבים עם מחנה צוענים, והיתה זאת התחלה של סדרת ספרים על חיי הצוענים, אגדות צועניות וכיו"ב. במסע זה הוא הכיר וגילה את פאפושה, משוררת צוענית, ופרסם את שיריה בשפה הצוענית עם תרגומו לפולנית. מאחורי הכרות זו התגלגלה פרשה טראגית שפיצובסקי מגלה את פרטיה בספרו האחרון „שדים מפחדיו של הזולת" בפרק „פאלוריקטה".

הלביא שווה שני חי״כים

מאת
עודד ליפשיץ

מרגיז שזקהיים צודק: ה״לביא״ המריא, אבל זה כמה שנים הוא מקרקע את כלכלת המדינה: מ־1981, עשר שנים לפני שהמטוס הראשון יימסר לחיל־האוויר, אנו משלמים מאות מיליוני דולרים מדי שנה עבור פיתוחו, על חשבון הצמיחה, על חשבון פריטי ביטחון אחרים, על חשבון החינוך והרווחה.

מרגיז שזקהיים צודק: אם נמשיך בפרוייקט גם בחמש־עשרה השנים הבאות, נשלם מחיר כבד: על־פי זקהיים, בעשור שמ־1990 ואילך, נשלם מיליארד דולר בשנה. על־פי התעשייה האווירית, ״רק״ 550 מיליון דולר. ה״לביא״ המריא, המדינה מקורקעת.

● זקהיים מרגיז מפני שגם אם צריך לבטל את פרוייקט ה״לביא״, חבל שהדבר ייעשה בלחץ חיצוני ולא על־פי החלטה ישראלית אמיצה.

● זקהיים מרגיז מפני שאנחנו יודעים שהקופה של הירוקים היא בארה״ב, אבל שונאים כשמזכירים לנו את זה.

● זקהיים מרגיז כי הוא צעיר ויהיר משהו, אבל קשה להתעלם מכך שהוא מוכשר ומבריק, מזכיר את ״ראשי הביצה״, יועציו של הנשיא קנדי.

ה״לביא״ נולד בחטא כפול: הוא תוצר אופייני מעידן המגלומניה של בגין ושרון, שחשבו שישראל היא המעצמה הרביעית בעולם, ויכולה לעשות הכל: להנהיג סדר חדש בלבנון ובמזרח התיכון, וגם לבנות מטוס חדיש ומשוכלל, משימה שגם מדינות כגרמניה ובריטניה אינן לוקחות על שכמן. החטא השני היה בנתונים: כמו שהציגו את מלחמת לבנון כמשימה בת — 48 שעות, ה״לביא״ הוגנב מתחת לשולחן הממשלה כמטוס קטן וזול, ומה שיצא זה מטוס גדול ויקר. היום מתברר שגם ללבנון וגם לפרוייקט ה״לביא״ — היה קל יותר להיכנס מאשר לצאת, ול״מעצמה הישראלית״ קשה לדאוג לתרופות בבתי החולים. היום דנים בחלופות, והבחירה היא, כביכול, בין שתי אופציות: ייצור ה״לביא״ או ייצור F־16 בישראל. ייתכן שהאופציה השלישית היא הטובה ביותר: לא לייצר בכלל מטוסים בישראל, ולקנות מהמדף מטוסים זרים בשנזדקק להם.

עתיד ה״לביא״ לא ברור, והוא בידי הפוליטיקאים. ל״לביא״ יש שדולה חזקה בצמרת הממסד הביטחוני הכלכלי והפוליטי, וגם, נא לא לשכוח, כוח אלקטוראלי עצום: עשרים ושלושה אלף פועלי התעשייה האווירית זה חבר כנסת וחצי ויש עוד מספר עצום של עובדים בתעשיות אחרות המשתתפות בפרוייקט. באיזון בין המערך לליכוד, קשה למנהיג של אחד הכוחות לבטל את הפרוייקט ולהסתכן בזעמם של העובדים, שיבוטא בקלפי...

״חותם״ כבר תקף בעבר, ובהרחבה, את פרוייקט ה״לביא״. היום, כשהמאבק בעד ונגד הצעות זקהיים בעיצומו, נציג את טיעוניהם של תומכי ה״לביא״.

הלביא — קפיצה קדימה

ראיון עם עמוס עמיר, תא״ל (מיל) וכיום בהנהלת. אל־על

הרעיון הבסיסי של ה״לביא״ היה מטוס תקיפה קטן וזול. ב־1981 נפלה ההכרעה הסופית שעיצבה את דמותו: מטוס גדול ויקר. עמוס עמיר שימש באותה תקופה בראש להקת אוויר בחיל האוויר, ופרש מהשירות בסוף 1982, אחרי מלחמת לבנון. היום הוא משנה למנכ״ל ״אל־על״.

מה היה חלקך בהחלטה על הלביא?

בתוקף תפקידי הייתי בין אלה שהגדירו את דרישות חיל האוויר מהמטוס. שלושה שרי ביטחון: וייצמן, בגין ושרון, דנו בפרוייקט ה״לביא״ וכל אחד מהם, קודם בעצמו ואחר־כך באישור הממשלה, החליט מחדש לבצע אותו. אני הייתי שותף ל״סיבוב״ ההחלטות האחרון, בתקופת שרון.

בין המתנגדים היום ל״לביא״ ישנם כאלה שלדעתם יש חשיבות מכרעת: שר הביטחון רבין והרמטכ״ל משה לוי. אפילו מפקד חיל האוויר, עמוס לפידות, אינו מתבטא באורח חד־משמעי בעדו, אלא טוען שיש אלטרנטיבות. האם יש להמשיך בפרוייקט?

אני כופר בהנחה שיש כל־כך הרבה מתנגדים. גם בזמני, כשנפלה ההכרעה, כל אלה שנטלו חלק בדיונים שקלו נימוקים בעד ונגד, והחליטו לאחר שלקחו בחשבון את כל הגורמים. נכון שהיום יש כאלה שחוששים לומר שהם תומכים ב״לביא״ מחשש שגורלם ייחרץ לשלילה אם יגידו זאת, וההיסטוריה תשפוט נגדם. זה נובע מבעיות אישיות שלהם ולא משינויים בדעותיהם. אם היו מצביעים בתקופה בה הוחלט על הפרוייקט — לא היו מאשרים אותו. ההכרעה בנושאים מסוג זה נופלת ב״טריאומווירט״, פורום של שר הביטחון, הרמטכ״ל ומפקד חיל האוויר. במקרה זה מדובר בשלישייה הכוללת את שרון, רפול ודוד עברי. בפורום הזה הרמטכ״ל, רפול, התנגד ל״לביא״ ונשאר במיעוט. הוא לא ביישן ולא משנה בקלות את דעתו. אם ישאלו אותו היום — כנראה יתנגד לפרוייקט.

האם הפרוייקט אינו כובל את ״צה״ל לדגם אחד של מטוס לתקופה ארוכה מדי, ולכמויות גדולות מדי של מטוסים מדגם זה? האם לא עדיף מטוס זר ״מהמדף״ שקונים כשרוצים, ואם הצרכים משתנים — קונים מטוס אחר ואפילו מחליפים מטוסים במערכות נשק על בסיס טכנולוגיית ״מלחמת הכוכבים״?

חיל האוויר עשה הערכת מצב רב־שנתית של צרכיו המבצעיים לנוכח שדה הקרב העתידי, וקבע שזקוקים למטוס לסיוע לכוחות קרקע, מסוג ה״לביא״, F־16, או F־15 בגרסת אוויר־קרקע. אין ספק שזו ״משפחת הציוד״ לה הוא זקוק. מבחינה זו, הנושא הוא בסמכותו המקצועית של חיל האוויר. נכון שאפשר להגיד לחיל האוויר שאין כסף למילוי כל דרישותיו. זה לא פוגם בתוקף סמכותו המקצועית של החיל. עד כה ה״רקורד״ של חיל האוויר בחיזוי צרכיו בעתיד הוא טוב מאוד, למרות שהיו שגיאות, ולכן אני מאמין שגם ה״לביא״ יענה על הצרכים. נכון שההיצמדות ל״לביא״ לתקופה ארוכה כובלת מבחינה אחת, אבל מאפשרת גמישות בתחומים אחרים: הוא תפור על פי צרכינו, ואם ניתן להשאיר מרחבי תמרון לעתיד, ב״לביא״ ובמערכות נשק אחרות, עושים זאת. כשמתכננים הם שלנו, הגמישות רבה יותר: נניח שיצטרכו שיפורים במערכות, בתעשייה האווירית יילכו לקראתנו. יצרני ה־F־16 עלולים להגיד שזה מסובך, ואולי יציעו שנקנה סדרה חדישה יותר של המטוס במקום שיפורים במטוס הקיים.

נכון שבפרוייקט הלביא מרובר בהשקעת הון עתק ורמת סיכון גבוהה, אבל סיכונים בודקים מול סיכויים, ולאור התחזיות שלנו אני מאמין שה״לביא״ יענה על צרכי חיל האוויר גם בעתיד, כך שההשקעה גבוהה — אבל רמת הסיכון הכוללת מתקבלת על הדעת.

למרות ההשקעה הכבדה, ה״לביא״ אינו יכול לפתור בעיה כמו השמרת טילי קרקע־קרקע סוריים אחרי שנורו. האם לא היה כדאי יותר להשקיע משאבים במערכות נשק שיפתרו בעיה זו?

השיקול הוא כולל, והסיכון בטילים אלה הוא פגיעה בעורף האזרחי. אם בגלל פיתוח מערכות כאלה, שימנעו אפילו מאות קרבנות ואלפי פצועים, צריך לוותר על טנקים ומטוסים — לא שגינו כשהחלטנו על סדר עדיפויות אחר.

למה לא להשתיל אוויוניקה ישראלית ב־F־16? אם תוצע חלופה כזו, במחיר זול במידה משמעותית מה״לביא״ האם תתנגד?

קשה לי להשיב, כי איני מעורכן בתחשיבים. כשהנושא נבדק בזמנו, על פי מספר המטוסים שחיל־האוויר תכנן להזמין, ומתוך התחשבות בהשלכות חיוביות עקיפות של הפרוייקט, ה״לביא״ היה זול יותר. למען ההגינות צריך לציין: גם אז היו כאלה שחלקו על כך שהוא זול יותר. מאז ועד היום, ה״לביא״ הוא לא בעיה של חיל האוויר, אלא של המדינה, של רמת התעשייה בכלל ורמת התעשייה האווירית בפרט, שתעלה בהרבה אם הפרוייקט יבוצע.

האם אתה ער לכך שהערכות מחיר ה״לביא״ שהחלו בשישה מיליון דולר למטוס, והתבדו כמה פעמים והיום היצרנים טוענים שמחירו חמישה־עשר מיליון דולר?

צריך לשקול את הפרויקט במובן הרחב, כולל תעסוקת מהנדסים, מניעת ירידה, רמת התעשייה בארץ, אבל, בראש וראשונה, השיקול הוא כספי־כלכלי: כמה זה עולה ועל מה המדינה מוכנה לוותר למען הפרויקט. בין השאר קובע מספר המטוסים שייצרו, וסיכויי היצוא: שני קונים שירכשו מאה מטוסים כל אחד יוזילו את המטוס באורח משמעותי.

טוענים שסיכויי היצוא אינם ורודים.

נכון, ולכן לא לקחו בחשבון את הרווח מיצוא כשתכננו את הפרויקט.

ובכל זאת מדוע לא F־16 עם אויוניקה ישראלית?

להשתיל ציוד על ״פלטפורמה״ קיימת זה תהליך יקר ומסובך. אסור להקל ראש בקשיים ולטעון שהתעשייה האווירית אומרת שזה קשה מפני שהיא רוצה לייצר את ה״לביא״. אני אומר זאת מניסיוני בפיתוח מערכות נשק. בעבר השתלנו מערכות ומנועים למטוסים קיימים, וזה קשה ביותר. צרה שלא כתובה בתורה.

ובסיכום — אתה בעד או נגד ה״לביא״.

בעד הפרויקט יקר, המדינה ענייה, אבל אם מנהל בנק לוקח מיליוני דולרים כפיצויים ועשרות אלפי דולרים כפנסיה, או את הכסף הזה, ועוד כסף מסוג זה שמתבזבז לשווא, כדאי להשקיע ב״לביא״. לקבל מטוס קרב — וגם ״קפיצה קדימה״ בתעשייה הביטחונית.

החלופות

F-16 פאלקון ג׳נרל־דיינמיקס

ה־F־16 משמש, יותר מכל מטוס אחר, בסיס לחילות אוויר רבים בעולם. ה־F-16 הוא מטוס יירוט אווירי שאינו נופל מה־F-15 ומחירו כמחצית. עד כה ידוע על למעלה מ־2000 מטוסים שהוזמנו מדגם זה. ה־F-16 אינו מתוחכם כמו הלביא. המטוס האמריקני בנוי ברובו מאלומיניום בתרכובות שונות, ורק כ־4 אחוזים ממנו עשויים חומרים מרוכבים. למטוס תצוגה עילית משופרת ומחשבים משופרים בעלי מהירות פעולה גבוהה וכמות זכרון כפולה. מטוסי ה־F-16 C שופרו על פי דרישות חיל האוויר הישראלי. מחירו של ה־F-16C המשופר מגיע ל־23 מיליון דולר למטוס, ללא ציוד נלוות.

ה־F-16C הוא החלופה הרצינית היחידה שמסוגלים האמריקנים להציע בתמורה ל״לביא״. זהו מטוס מודרני שביצועי האוויר־אוויר שלו לא יפלו מאלה של הלביא הישראלי. בכל הנוגע לביצועי תקיפה אמור הלביא להיות טוב יותר מה־F-16C. הלביא אמור לתקוף היטב בגובה נמוך, במהירות גבוהה, תוך שמירה על יציבות גדולה של המטוס.

בכל מקרה ה־F-16 C יהיה נחות מהלביא אך טוב יותר מכל חלופה אחרת המוצעת לנו כעת.

F־15 איגל

ה־F-15 הינו מטוס בעל עליונות אווירית שתוכנן לצורך יירוט בלבד, והוא הוכיח עצמו כאין־ספור קרבות אוויר שביצע בשירות חיל האוויר הישראלי. המטוס מצויד בשני מנועי F-100 של פראט אנד וויטני. ה־F-15 הוא מטוס גדול־ממדים ועתיר ביצועים, שהשיג שיאי עולם שונים. עד היום הוא נחשב למטוס היירוט הטוב בעולם. מטוסי ה־F-15 יכולים לשמש גם כמטוסי תקיפה, אבל גודלם הופך אותם לפגיעים, ומחירם יקר במיוחד.

האריייר AV-8-A

בקיץ 57׳ החלו הבריטים לבנות מטוס שיכול להמריא ולנחות אנכית. במשך השנים עבר המטוס שינויים ושיפורים רבים עד שיצרניתו ״בריטיש אירוספייס״ נקלעה לקשיים. חברת ״מקדונלד דאגלאס״ האמריקנית רכשה את זכויות ייצור המטוס והמשיכה בפיתוחו בארה״ב.

ההאריייר מצויד במנוע מתוצרת בית תתרושת ״רולס־רויס״ הוא לטכנולוגיית הראשונה המוצלחת של ״ממזמנת פתקלנד״ לאחרונה פותח דגם חדש. בו הותקן מנוע מדור שלישי בעל דחף גבוה, וכנפיים מאשוגת חסית, שחלקן עשוי מחומרים מרוכבים והוא מכונה AV-8-B

התצעה להשתמש בהאריייר כחלופה ללביא הישראלי נראית כבדיחה בלתי מוצלחת של מדינאים בעל חוש הומור גרוע.

F-18, מתוצרת מקדונלד־דאגלאס־נורתרופ

יתרונו של ה־F-18 על המטוסים האחרים המצויים כיום בידי הצבא האמריקני הוא ביכולתו הרב־תכליתית. הוא אינו הטוב ביותר בקרבות אוויר אך הוא קרוב מאוד לטוב ביותר. הוא בעל כושר חדירה לתקיפות ארוכות־טווח, נופל בביצועיו מה־F-111 אך קרוב אליו באיכותו. מחירו יקר אף מזה של ה־F-16. ה־F-18 אינו מצויד במערכת הטסה ממוחשבת כמו ה־ F-16 והלביא, אולם יחד עם זאת הוא יכול לטוס בנתונים מוגבלים מאוד לחטסה, בזוויות אף גבוהות ובמהירויות שהן כמעט מהירויות ריחוף.

ה־F-18 אינו יכול לשמש חלופה הגיונית ללביא הישראלי.

בראשית שנות ה־80 בדקו בחיל האוויר אפשרות רכש של מטוס זה, והוחלט שלא לרכשו.

הלביא — התעשייה האווירית הישראלית

אפילו דב זקהיים בדו״ח שלו קובע כי ביצועי מטוס הלביא עולים על אלה של כל חלופה אמריקנית שתוצע.

גדולתו של הלביא כמטוס תקיפה תהיה יכולת חדירתו בגובה נמוך ובטיסה מהירה לצורך הפצצה. מחירו של הלביא יהיה, בכל הנראה, מקביל לזה של ה־F-16. יש לזכור, כי ה־F-16C עם ציודו המתוחכם עשוי להיות יקר מהלביא.

כל אחת מהחלופות שהוצעו על־ידי האמריקנים נופלת מבחינת היכולת מהלביא, שלמעשה מקדים את המטוסים הקיימים בדור שלם. הלביא גם מתוכנן לשרת בחיל האוויר במשך תקופה ארוכה, כשבתכנונו כבר נלקחו בחשבון אין־ספור שינויים שיוכל לעבור בעתיד, הן מבחינת התוכנה והן מבחינת התמורה. המטרה בתכנונו המתקדם היתה ליצור מטוס שאפשר יהיה לבצע בו שינויים המתבקשים עם הזמן — ביעילות ובמחיר עלות נמוך יחסית.

מבחינה זו עומד הלביא ללא מתחרים.

יואב אביב

עם בואו של דב זקהיים, נציג המסתייגים האמריקניים של פרויקט ה״לביא״ לישראל, אסר שר הביטחון רבין על אנשי מערכת הביטחון הקשורים בפרויקט להתראיין בנושא. מה שלא מנע, כמובן, זרימה כמעט חופשית של מידע ודעות לתקשורת. אפילו הרמטכ״ל הצהיר שצה״ל יכול להסתדר בלי ה״לביא״, ואם כדאי להמשיך בפרויקט זה רק בשל מה שכבר הושקע בו.

למרות האיפול, מי שעקב לאורך זמן אחרי עמדות התעשייה האווירית (תע״א) בעניין ה״לביא״, יכול לתאר, מעודכן לעכשיו, את תגובת היצרן להצעות החלופיות שהביא עמו זקהיים. הבעיה של תע״א היה איך להציג בפני הציבור ובפני מקבלי ההחלטות את התמונה השלמה והמורכבת של הפרויקט, את כל הטיעונים שלהם, הטכניים, המבצעיים והכלכליים, בזכות ה״לביא״, כולל השלכות שינבעו מביטולו על עתיד התעשייה האווירית, היצוא שלה, על כלל התעשייה הביטחונית בישראל.

את העמדה האמריקנית קל להציג בפשטות: הם מוכנים למכור לנו מטוסי F־16 במחצית ממחיר מטוס ה״לביא״: 14 מיליון דולר למטוס, על פי תחשיבי התע״א ייצור של מטוס ״לביא״ יעלה כ־15 מיליון דולר, אבל, שני המספרים אינם בני השוואה: ה־F־16 כולל את עלות הפיתוח ואת רווחי היצרן ״ג׳נרל דיינמיקס״. מחיר ה״לביא״ אינו כולל את הוצאות המחקר, הפיתוח, והקמת קווי הייצור: 2.6 מיליארד דולר, במחירי 86. אם מחלקים סכום זה ב־200, מספר המטוסים המקסימלי שצה״ל מתכוון לייצר, מקבלים 13 מיליון דולר נוספים לכל מטוס, ומחירו הכולל מגיע ל־28 מיליון דולר: בדיוק פי שניים מה־F־16.

המטוס שאחרי ה״לביא״

תעשיית מטוסים בעולם מייצרות דגמים חדשים ברציפות. גם אם ה״לביא״ ייוצר, אין כל סיכוי שבעתיד הנראה לעין ישראל תגייס את המשאבים לייצור מטוס מדור חדש, שיהיה יקר פי כמה. השאלה שמציגים לתע״א היא, מה יקרה בתום פרוייקט ה״לביא״, האם אז לא ייפלטו כל העובדים ב״לביא״, כך שלמרות ההשקעות האדירות בפרוייקט הזה — בעוד כמה שנים המפעל יעמוד בפני שוקת שבורה?

בתע״א טוענים שהגישה ה״אבולוציונית״ אינה תופסת בישראל הגישה שונה, להמשיך ולשפר, שנים רבות, מערכות נשק קיימות, החל מזחל״מי מלחמת העולם השנייה ששירתו בצה״ל עשרות שנים, וכלה ב״פאנטומים״: דגמים משנות החמישים והשישים ששופרו ושירתו בצה״ל בשנות ה־2000. עד כה, מערכות נשק ומטוסים שופרו כתוצאה מאילוצים תקציביים או מגבלות פוליטיות של ישראל ברכישת נשק רצוי לה בעולם. ה״לביא״ הוא מטוס ראשון, בארץ ובעולם, שתוכנן מראש כך שיהיה קל לשפרו במשך הרבה מאוד שנים.

כשירצו לחדש, או להחליף, מערכות אויוניקה, ״הקרביים האלקטרוניים״ של ה״לביא״, לא יצטרכו להכניס למטוסים לתקופה ארוכה: יחליפו בקלות ״קופסאות שחורות״ וכרטיסים אלקטרוניים ישנים בחדישים מהם. גם בעולם, אורך החיים של מטוסים, בניגוד למכוניות, הולך ומתארך. סביר להניח שבעוד עשור, או יותר, יופיע דור חדשני של מטוסים, שונה לחלוטין מה״לביא״ ומתחריו, ה־F־15 וה־F־16. אלה יהיו מטוסי־על יקרים, שצה״ל ירכוש במספרים זעירים. הם לא יבואו במקום ה״לביא״.

ה״כפיר״ עוד תורם ליצוא

לדעת התע״א, את עלות ה״כפיר״ יש לבחון לא רק במחירו הישיר, אלא גם בתועלתו הכוללת. התע״א מייצאת ב־650 מיליון דולר לשנה, יותר מכל היצוא החקלאי, כמעט כמו כל ענף התיירות, ויותר ממנו מבחינת הערך המוסף. חלק ניכר מהיצוא הזה נגזר מפיתוחים של מערכות ותת־מערכות של המטוס הקודם של התע״א, ה״כפיר״, ומנגזרות של פרויקטים אחרים שפותחו בתע״א.

פיתוחים כאלה, על בסיס ה״לביא״, יבטיחו את המשך התעסוקה של עובדי הפרויקט, שחלקם ייפלטו מהפרויקט הראשי, אך ייקלטו באורח טבעי בפרויקטים המשניים שייגזרו ממנו. גם אם, בחשבון ישיר, ה״לביא״ יקר מחלופות אחרות, אם לא ייוצר, ייפגע בעתיד היצוא של התע״א ותעשיות ביטחוניות אחרות, ממשלתיות ופרטיות. לדעת התע״א, לכל התעשייה הישראלית נטייה לכיוון הייצור הביטחוני. מהמצב העובדתי הזה אפשר לנסות ולהפיק את מירב התועלת, ביצוא ובניצול ידע ביטחוני לפרויקטים אזרחיים, או להילחם נגדו, לפרק או להקטין את התעשייה הביטחונית.

לישראל יש יתרון יחסי בפיתוח פרויקטים צבאיים, מפני שיש פער עצום בין משכורות המדענים והמהנדסים כאן, לעומת הארצות המתחרות בנו. אם נישאר בחזית הטכנולוגיה, יש סיכוי שהאמריקנים ישלבו פיתוחים ישראליים במטוסי העתיד שלהם בגלל המחיר, כשם שהעדיפו להשתמש במזל״ט הישראלי הזול יותר.

הטוב ביותר לפי זקהיים

בעיתונות הישראלית ה״לביא״ מוצג לא פעם כ״מטוס קרב רב־תכליתי״, המותאם במיוחד לסיוע לכוחות הקרקע בתנאי הזירה במזרח התיכון. בתע״א הוא אינו מוגדר כך: יש לו יכולת נאה גם בקרבות אוויר, אך הוא לא יתחרה ב־F־15 שמשמיד מטוסי אויב מטווח עשרות קילומטרים ונלחם בטווח 800 ק״מ מבסיסו. עם זאת, דוחים גם את ״ההגדרה האומללה״ של עזר וייצמן, לפיה ה״לביא״ הוא מטוס ש״משלים מלמטה״ את מצבת הכוחות של חיל האוויר. הגדרה זו מעוררת השוואה למטוסים מיושנים כמו ״סקייהוק״ ו״כפיר״.

המשימה העיקרית של ה״כפור״, כמו של מטוסי תקיפה קודמים, היא תקיפת מערכי טילים, השתתפות בקרב היבשה ותקיפת מערכי אויב. אלא ששדה הקרב השתנה, המשימות מורכבות פי כמה מבעבר, ולשם ביצוען צריך מטוס כמו ה״לביא״ מדור חדש ושונה, ועם פיתוחים ישראליים ייחודיים שפותחו על־פי דרישות חיל האוויר שלנו. ה־F־16 אינו מטוס כזה, ואפילו דב זקהיים, בביקורו הנוכחי, הודה בכך שה״לביא״ הוא המתאים ביותר לצרכיה של ישראל.

האם הוא גדול על המדינה?

גם בתע״א מודים שהשאלה הזו היא לב הבעיה. האם לישראל מספיק משאבים כדי לייצר את ה״לביא״, או שהמטוס ימריא, אבל כלכלת ישראל תקורקע.

היום ה״לביא״ הפך לכדור משחק במאבק בין האוצר לשר הביטחון על התקציב. המתנגדים ל״לביא״, אינם אומרים שהוא גדול על המדינה, אלא שהוא גדול על תקציב הביטחון. אם יש הצדקה לתמוך בפרויקט, על המדינה לקבוע סדרי עדיפויות תקציביים בהתאם ■

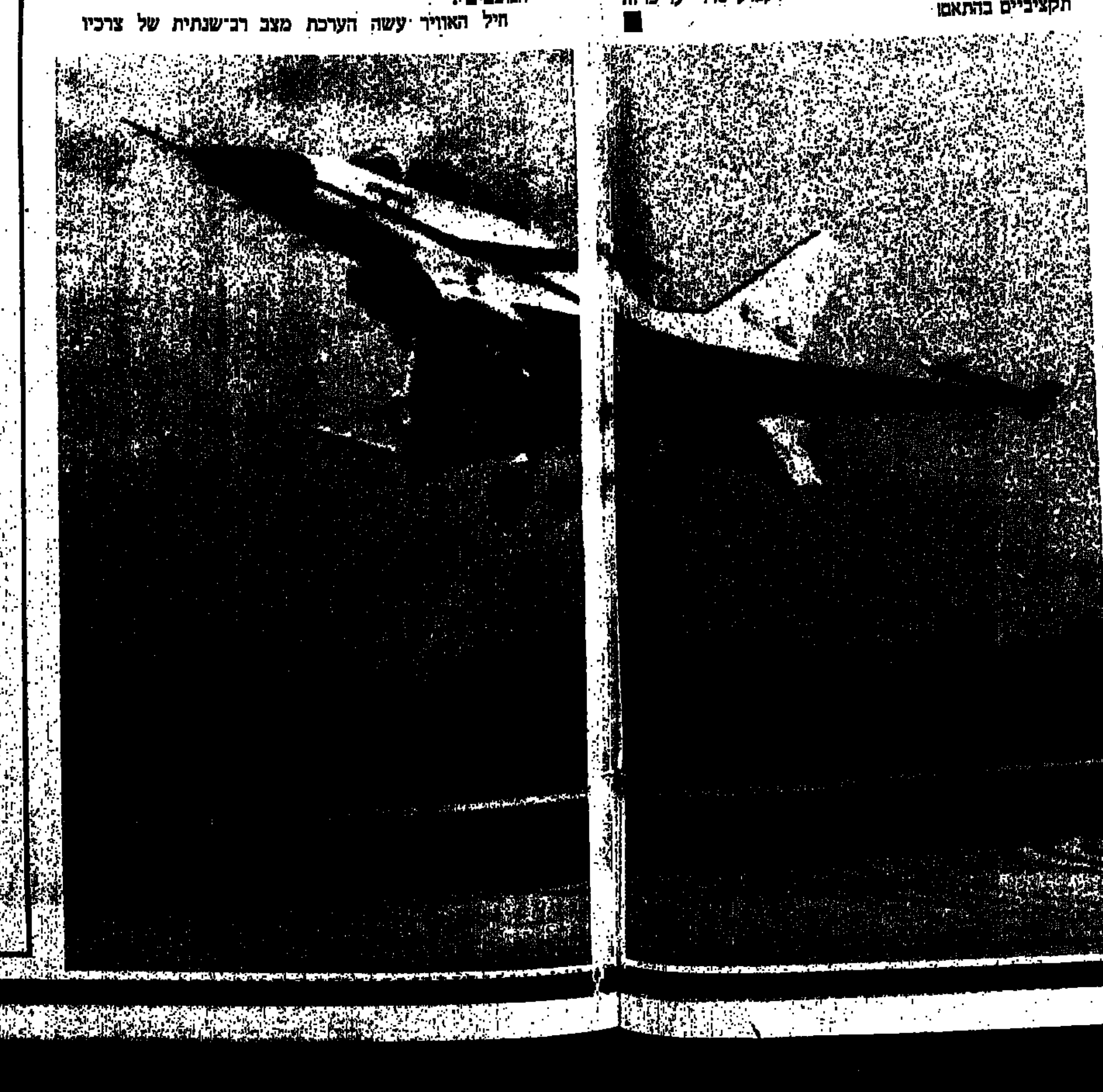

כל יום

9.1.87 — 15.1.87
מוסף רדיו וטלוויזיה

שישי טלוויזיה

9.1.87

08.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל
08.03 שעת כושר
08.15 קשת וענן — תן לי את יבנה
08.40 מסך לספרות (יסודי)
09.00 מוסיקה ד'-ו' — סולו — בינגו בום (תופים)
09.20 לשון ותקשורת ג'-ה' — נקודות ראות 1
10.05 חשבון ו' — רוחו של קפטיין פיל
10.30 הגיל הרך — בבית של פיסטוק — העלה האחרון
11.00 מדעי הטבע (יסודי) — ג'ירפה
11.15 חברה ותרבות (יסודי)
11.45 אורחות — חטה"ב
12.15 חברה ותרבות (ע"י) — ישר ולעניין — לבד כנגד כרך
12.45 מוסיקה (ע"י) — העשרה — תהיות וחיפושי דרך א' — י. מנוחין
13.30 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל
13.35 זהו־זה — בשידור חוזר
14.30 האוניברסיטה הפתוחה: יוון

גרלדין צ'אפלין, בסרט הקולנוע "רוזלנד" (22.15)

הקלאסית — חייו של סוקרטס והוראתו.
15.00 מפגשי בראשית — פרשת ויגש
15.30 ערב חדש — מוסף לשבת
16.30 קיצור החדשות (ערבית)
16.32 "ספינת האהבה" — סדרה משעשעת
17.20 לקט שירים (ערבית)
17.30 סרט ערבי
19.20 "על המרקע" — תכנית שבועית הסוקרת את תכניות הטלוויזיה בערבית
19.30 חדשות (ערבית)
20.00 שיר לשבת
20.05 "ערב שבת" — סדרת שיחות של הרב שמואל אבידור הכהן על נושאים מתוך פרשת השבוע. הערב פרשת "ויגש"
20.15 מבט ליל שבת
21.15 "ממני" — תכנית ראיונות עם מני פאר
22.15 סרט קולנוע — "רוזלנד" — (ראה הפניה)
23.50 פסוקים לשבת וחדשות.

סרט קולנוע — "רוזלנד". סרטו של הבמאי ג'יימס איבורי. בסרט שלושה סיפורים שהמשותף להם שכולם מתרחשים באולם ריקודים בניו־יורק — "רוזלנד", מקום שלרבים מן הבאים אליו, מבוגרים ובודדים, משמש מוקד עיקרי לחיי החברה שלהם. הסיפור הראשון: אלמנה ואלמן הנפגשים בריקוד, הסיפור השני: יפיפיה מזדקנת, הנצמדת לג'יגולו צעיר ונאה, והסיפור השלישי: סיפורה של אשה מבוגרת, עדיין מקסימה, הנאבקת בכל כוחה לזכות בתחרות הריקודים ב"רוזלנד". שנת ההפקה: 1977.
שעה — 22.15

שבת טלוויזיה

10.1.87

16.00 "זאב מעופף".
16.30 קיצור החדשות (ערבית)
17.00 "שיגעונותיו של אופנבך".
18.00 "למשפחה" — 1. בישול — לבנה זמיר, מחברת הספר של מתכוני בישול מצריים, תדגים הכנת עוגיות מצריות הנקראות מעמול; 2. צעצועי ילדים הם תחום המאפשר ליוצרים לתת דרור לדמיונם, הן בחומר, הן בעיצוב והן בצד האסתטי ובצד הפונקציונלי שלהם. בכתבתו של רולף קנלר יסופר על סוג אחד של מתקני משחק לילדים; 3. "המשפחתונים" הם מעין מעונות יום, שהונהגו כשיטה טיפולית גם באזור נצרת בעת האחרונה. בנושא זה מראיינת לילה איוב את חכמיה חליחל — מנהלת ועובדת סוציאלית בכירה; 4. ביה"ס לאמנויות הזכוכית שבנמל יפו הוא גם סטודיו, ואפשר ללמוד בו את רוב המקצועות ואת אמנויות הזכוכית.
18.30 בידור חוץ לארץ — ריקוד להיט — ריקודים על רקע תפאורות מרהיבות לפי להיטים ידועים, בביצוע צוות רקדנים מקצועי. הפקה אוסטרלית.
19.00 "המסעדה הגדולה" — (ראה הפניה)
19.30 חדשות (ערבית)
20.00 "מי הבוס?"
20.30 "צירופים" — תכנית אירוח דו־שבועית.
21.00 מבט לחדשות
21.30 ספורט: משחק השבת
22.30 "מישל עזרא ספרא ובניו" — (ראה הפניה)

משתתפת בסדרה הקומית "מי הבוס" (20.00)

23.25 "פסוקו של מקום" — מבט אל אפק (ליד ראש העין) המוזכרת במקרא. חדשות.

"המסעדה הגדולה" — שם הפרק: נערות, נערות, עבדו. המלצר הותיק, מארח במסעדה את אריסטו, כשהוא מציג עצמו כבעל המקום בזמן היעדרו של אבודראמי. אלא שזה בחור לא לקח בחשבון כי שתיים מנערותיו עומדות להגיע אף הן למסעדה. חבריו נחלצים לעזרתו, אבל הופעתו הבלתי־צפויה של אבודראמי ואשתו מסבכים את העלילה עד לסוף המפתיע. שחקנים: דין כהן, בכאם זועמט, חליל חלדי, גמאן עבאס, מרלן.
שעה — 19.00

"מישל עזרא ספרא ובניו" — סדרת דרמה בהפקת הטלוויזיה הישראלית. פרק שני: מצבם של יהודי סוריה מסתבך על רקע מלחמת העולם השנייה. שלמון (ישי) במורית משתף פעולה עם הנאצים. היהודים יוצאים בהמוניהם לארץ־ישראל, ומישל משמש להם מתווך במכירת נכסיהם לערבים. אלבר מרחיב את פעילותו ופונה לעזרתם של פליטים מאירופה, המוצאים בחאלב תחנה זמנית בעלייתם הבלתי־חוקית לארץ ישראל. רחמו ואשתו אודט עוברים לגור בג'נבה. אודט, אחות הבנות הצעירות שנותרו בחאלב, מוברחת לשוויץ. אחות אחרת, נזלי, נישאת לפעיל העלייה לניאדו, ושניהם מצטרפים לקבוצת חלוצים המארגנת בדרכה לארץ. אלבר נותר עם הוריו וממשיך את פעילותו המסוכנת תחת אפה של המשטרה הסורית־צרפתית.
שעה — 22.30

ראשון טלוויזיה

11.1.87

(כ) = בלווי כתוביות ללקויי שמיעה
08.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
08.03 שעת כושר.
08.15 תלמוד שניים אוחזין — היכי דמי 1.
08.40 מסך לספרות (יסודי).
09.00 אנגלית ו'.
09.20 השעה שלנו — בגדי המלך החדשים (כ).
10.10 אנגלית ז'.
10.30 הגיל הרך — פרפר נחמד.
11.00 חשבון ה' — חיבור שברים.
11.15 צרפתית.
11.30 גיאוגרפיה ה'-ו'.
12.00 ספרות (חטה"ב) — כלדות.
12.25 אנגלית ט'.
13.00 אנגלית י'.
13.30 מוסיקה — הקניון הגדול.
14.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
14.03 שעת כושר.
14.15 כלי סודות — ט"כ — אלפי מציג את הצלילים ט, כ.
14.40 Hello Israel - Looking at Jerusalem.
15.00 החוויה הפוריטנית נטישת אנגליה — הסרט מתאר את המתח בין אנשי הכנסיות השונות באנגליה של המאה ה־17.
15.30 ביאליק בתל־אביב — התוכנית מספרת על עשר שנות חייו האחרונות של ביאליק בתל־אביב.
16.00 רחוב סומסום.
16.30 בית ספר לשוטרים — פרק 7.
17.00 ערב חדש — מנחה: דן מרגלית.
17.30 שיישאר בינינו — מגזין שבועי.

מלקולם מקלרן, כוכב התכנית "עד סוף" (20.02)

18.00 לאקי בר זמל — שם הפרק: הכרכרה.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 רוצה פתרון — הנושא לדיון: משפחה סמכותית.
18.45 חידושים והמצאות.
19.00 יומן השבוע (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 עד סוף — מגזין לפופ ולבידור — (ראה הפניה).
20.30 תביעות קטנות — תכנית חודשית. דיון בתביעות קטנות בסכומי כסף שאינם עולים על 3000 שקלים, בין כותלי אולפן הטלוויזיה.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 שושלת — הפרק העשרים ושישה.
22.20 סוף ציטוט — תכנית בענייני ספרות. מנחה: ירון לונדון.
23.00 בני היל — סדרת סרטים משעשעת בכיכובו של השחקן הקומיקאי הידוע בני היל, בהשתתפות שחקנים אורחים.
23.30 סוף דבר — פינה שבועית רעיון לסיומו של יום מביא הפעם ד"ר ישראל אלדד. חדשות.

"עד סוף" — מגזין לפופ ולבידור. התכנית הפעם מיוחדת למסע של תיעוד מוסיקה, שערך הזמר מלקולם מקלרן באמריקה ובאפריקה כדי להתחקות אחר שורשיה של המוסיקה האתנית, הנוצרת הרחק ממרכזי המוסיקה המסחריים. אחד ממקורותיו היה אצל שבטי הזולו שבדרום אפריקה. מלקולם מקלרן התפרסם כשייסד את להקת "אקדחי הסקס" והיה לדמות מרכזית במוזיקת הפאנק שבאנגליה בסוף שנות ה־70.
שעה — 20.02

שני טלוויזיה

12.1.87

08.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
08.03 שעת כושר.
08.15 אורחות חטה"ב.
08.40 כלי סודות — שווא 2.
09.00 אנגלית ה'.
09.20 חשבון פשוט ד' — המבנה העשורי (כ).
10.00 שעת כושר.
10.10 אנגלית ז'.
10.30 הגיל הרך — רגע עם דודלי.
11.00 ערבית מדוברת (ו'-ה') — יום עסל ויום בסל.
11.15 אנגלית ו'.
11.30 ארץ מולדת — אל מחוץ לגדר (כ).
12.00 אנגלית ח'.
12.25 תלמוד — שניים אוחזין — מי מפחד מארמית.
13.00 מדעי הטבע (ז'-י"ב) הורמון.
13.30 צרפתית — העשרה.
14.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
14.03 שעת כושר.
14.15 מאה ציורים מפורסמים — ג'ורג' דה לה טור.
14.25 קסים קסם — חלונות.
14.50 רכבת ההפתעות — סרט אנימציה.
15.15 קשר משפחתי — משפחת כחלון משוחחת עם הפסיכולוגית זיוית אברמסון על מערכת היחסים בין שלושת הילדים והוריהם ועל הצורך שכל אחד יתרום את חלקו ולא רק ידרוש את המגיע לו.
16.00 המונדק בערוץ חמשת המייל — פרק 9.

רפי גינת, מנחה ומפיק התכנית "בשידור חוקר" (21.30)

17.00 ערב חדש — מנחה: רפי רשף.
17.30 עליזה בארץ הפלאות.
17.55 הופה היי — בדרכו להופעה בהרצליה צוות הופה היי נתקל במכשף, המנסה למנוע מאנשי הצוות להופיע. משתתפים: שלישיית כמו צועני, ציפי שביט, ספי ריבלין, הראלה בר ואחרים.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 סקירת תכניות (ערבית). סקירה לתכניות השבוע.
18.35 תכנית ספורט (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 המרוץ אחר הגלימה.
20.50 נקודת חן — סדרת טיולים עם אורי דביר.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 בשידור חוקר — תכנית בשידור ישיר — (ראה הפניה).
22.30 קנוניית קאראוג'ו — דרמה תיעודית אנגלית.
23.35 בשידור חוקר — החלק השני סיכומים ועדכונים.
24.00 פסוקו של יום. חדשות.

"בשידור חוקר" — תכנית בשידור ישיר. בתכנית משוחזרים פשעים חמורים שהמשטרה לא פיענחה, והציבור נקרא לעזור בפתרונם. השחזורים נעשים במדויק לפי תיק החקירה, ובהשתתפות העדים האותנטיים. התכנית נעשית בשיתוף משטרת ישראל, והיא משודרת בשני חלקים. החלק הראשון יעסוק בשחזורים של מעשי הפשע, בשיטות פריצה והצגת פינות חדשות. החלק השני, בסיומו של הערב, יעסוק בסיכומים ובעדכונים. הציבור יוכל להתקשר בטלפון בשני חלקיו של המשדר. תכנית שלישית בסדרה.
שעה — 21.30

שלישי טלוויזיה

13.1.87

08.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
08.03 שעת כושר.
08.15 חשבון פשוט ד' — הזוויות (כ).
08.40 כלי סודות — בניינים 4.
09.00 אנגלית ח'.
09.20 בתרגום לערבית — כלכלה — כסף.
10.10 אנגלית ז'.
10.30 הגיל הרך — רחוב סומסום.
11.00 צרפתית (ע"י).
11.15 חשבון ה' — תיבת נוח.
11.30 ארץ מולדת — להיות פועל בא"י (כ).
12.00 גיאוגרפיה (ו'-ט') — מרכז העיר.
12.25 ספרות (ע"י) — ביאליק בתל־אביב.
13.00 מוסיקה (ע"י) — העשרה — פעימות הלב במוסיקה — שתי הפנים של תאילנד ב.
13.30 קשת וענן — מורי סאלם.
14.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
14.03 שעת כושר.
14.15 שחפים על נהר הסון — סרט קולנוע שעיקרו הידידות בין שני ילדים שאחד מהם אינו בריא לגמרי בנפשו.
15.30 אלבר מרקה — דרך עבודתו של הצייר הצרפתי. הכרות עם יצירותיו ועם מעט מההסטוריה האישית שלו.
16.15 שביל באמצע שביל בצד — עמק החולה. ספי מבקר עם צוות צילום באתרים הבאים: מפל דבורה בגולן, מצפה גדות בית דוברובין ביסוד המעלה ועין־תאו.

שמואל שי, מנחה את סדרת השעשועונים "זוג או פרד" (20.02)

16.25 רובוטריקים — פרק 7.
17.00 ערב חדש — מנחה: רפי רשף.
17.30 זנב לחדשות — עם האריה רמה, הקוף פיפס והארנבת משי.
18.00 שובה של האנטילופה — סדרת דרמה אנגלית.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 מקצועות מסוכנים — סדרת תעודה. פרק שלישי: דרגון. טייס מסוקי הביטחון האווירי. (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 זוג או פרד — סדרת שעשועונים. התכנית החמישית בסדרה, בהנחיית שמואל שי. השעשועון מצולם בנוכחות קהל ונושא פרסים.
20.30 כולבוטק — מגזין לצרכנות ולאיכות חיים.
21.00 מבט לחדשות.
21.40 מבט שני.
22.20 מק'גייוור — סדרה אמריקנית של סרטי מתח ופעולה. הפרק השני: משולש הזהב.
23.10 בית דין לילי — סדרה משעשעת — (ראה הפניה).
23.45 פסוקו של מקום — מבט אל קדש נפתלי. חדשות.

"בית דין לילי" — סדרה משעשעת. הפרק השמיני: "הארי עומד למשפט". דרכו הלא שגרתית של השופט הארי סטון במשפט מביאות אותו עצמו אל ספסל הנאשמים. השופט דודקא נושא לטובתו, אלא שעדה ומאפיינת במקצועה, מעידה שלא מכבר בילתה לילה עם הנאשם. הארי מחליט להתפטר מתפקידו, אך השופטת בשמעה את הסיפור לאנשים המסתתרים מאחורי האירוע הזה, משכנע אותו לחזור בו.
שעה — 23.10

רביעי טלוויזיה

14.1.87

08.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
08.03 שעת כושר.
08.15 ארץ מולדת — בראשית המאבק (כ).
08.40 אנגלית ו'.
09.00 מדעי הטבע (יסודי).
09.20 אנגלית ז'.
10.10 מדעי הטבע ה'-ו' — השלד.
10.30 הגיל הרך — פרפר נחמד.
11.00 חשבון ו' — המלך ואט.
11.15 אנגלית (י"א-י"ב) — Hello Israel - Democracy In Israel.
11.30 מושגים ביהדות (כ).
12.00 אנגלית ח'.
12.25 אנגלית י'.
13.00 מדעי הטבע (ע"י) — איזיק ניוטון.
13.30 גיאוגרפיה — החיים במדינה מתפתחת — גאנה.
14.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
14.03 שעת כושר.
14.15 פרפרים בטיוואן — צילומים מרהיבים של ציפורי פרפרי טיוואן והפרחים בארץ זו.
14.45 הגברת או הנמר — עיבוד לסיפור הקצר של פרנק סטוקטון על מלך שהגה רעיון לפיו קבעו הנאשמים את גזר דינם בעצמם.
15.05 האוניברסיטה הפתוחה: החיזיון השקספירי — איאן מק'לן משחק את שקספיר — חלק ב'. ילדות — לחיות כיהודי.
16.00 פרפר נחמד — חורים חורים — נולי ובץ אוספים חורים של כל מיני

עפרה ויינגרטן ודודו זר, בתכנית "פרפר נחמד" (16.00 + 10.30)

דברים, של מסננת, של פומפיה, של מלחיה ועוד.
16.25 פיצוחים — שעשועון טלוויזיה נושא פרסים המבוסס על ידע ומהירות תגובה של המתמודדים.
17.00 ערב חדש — מנחה: גדעון רייכר.
17.30 שמיניות באוויר — מגזין שבועי בשידור ישיר. מנחים: דליק ווליניץ וטוליפ, ושירה גרא.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 על ספרות ותרבות (ערבית).
19.00 בקו הבריאות.
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 בצוותא — לימוד סוגיה במקורות ישראל.
20.30 תצפית — מגזין דו שבועי לענייני מדע, טבע ורפואה.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 כדורסל — שידור ישיר מבריסל — מכבי תל־אביב נגד אלופת בריה"מ — קבוצת ז'אלגיריס קובנה.
23.15 הריקדן — סדרה — (ראה הפניה).
00.10 פסוקו של יום. חדשות.

"הריקדן" — סדרה. הפרק השני שלא על פי הגישה הדרמטית שרווחה במאה ה־19, שבה שימש הריקדן בעיקר תומך לבלרינה. במאה שלנו הוא זוכה לתפקיד של ממש, שווה לריקדנית. הדבר דורש ממנו כושר גופני רב ומאמץ רגשי לא מבוטל — ליצירת יחסים של שוויון והזדהות עם בת הזוג. גדולי הצמדים בהסטוריה של המחול, כמו פונטיין ונורייב, זכו לכך בשל הבנה נסתרת ששררה ביניהם. בתכנית, קטעים מפורסמים של מחול בשנים בביצוע צמדים ידועים.
שעה — 23.15

חמישי טלוויזיה

15.1.87

08.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
08.03 שעת כושר.
08.15 מושגים ביהדות — פתיל תכלת (כ).
08.40 כלי סודות — שווא 3.
09.00 ארץ מולדת — להיות פועל בא"י (כ).
09.20 מדעי הטבע (חטה"ב) — 1. מראות במעמקי הים. 2. הארס והחום.
10.00 שעת כושר.
10.10 אנגלית ה'.
10.30 הגיל הרך — רחוב סומסום.
11.00 אנגלית ו'.
11.15 ערבית מדוברת (ו'-ה') — מראג'עה א' אלג'אר (א) לג'דיד.
11.30 אנגלית ח'.
12.00 מדע הטבע (ע"י) — אבולוציה 1 — מחביון העבר.
12.25 אנגלית ט'.
13.00 הסטוריה (ע"י) — העשרה.
13.30 ספרות — שלושה משלי שועלים.
14.00 טלטקסט — עד כאן — חדשות קול ישראל.
14.03 שעת כושר.
14.15 קשר משפחתי — בשידור חוזר.
15.00 טאו אטו טאו.
15.25 רחוב סומסום — הפירמידה.
16.00 זהו זה.
17.00 ערב חדש — דן מרגלית.
17.30 מקרון 1 שם הפרק: הטייס הצעיר.
17.55 ג'יין אייר — סדרת דרמה אנגלית.
18.25 פסוקו של מקום מבט אל חולון.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).

"חבר פרלמנט" חדש, בסדרה "ראשון בין שווים" (23.15)

18.32 שבועון טלוויזיה — תכנית שבועית, העוסקת במגוון אירועים מן העולם. (ערבית).
19.00 מפגש — תכנית דיון שבועית, העוסקת בענייני השעה (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 מבט ספורט.
20.45 לקראת שידור.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 כדורסל — שידור ישיר מבריסל — משחקה השני של מכבי תל־אביב נגד אלופי בריה"מ — קבוצת ז'אלגיריס קובנה.
23.45 ראשון בין שווים — סדרת דרמה אנגלית.
00.05 הגיע זמן לשון — פינה לענייני לשון, בהגשת אבשלום קור. חדשות.

תכניות טלוויזיה
ביום שישי 16.1.87

בשעה 21.15 — "סיבה למסיבה" — תכנית בידור בהנחיית רבקה מיכאלי.

בשעה 22.15 — סרט קולנוע — "בוני וקלייד". העלילה משחזרת את מעלליהם של צמד שודדי הבנק המפורסם בוני וקלייד באמריקה, בשנות ה־30. מעשי שוד וזו נועזים אך מבוצעים כמו המצאה תעלולית. הקלאים דבים ראו מבוקשים גורם עשן הדרך להיות — ולכן דמו הצמד למוקד של התרשמות חרדות. יכולתם המפליאה לחמוק תמיד מידי החוק הפכה אותם לגיבורים בעיתונות הראשונה של האמריקאים. וורן ביטי. הסרט מצטיין בעוצמה דרמטית וחזותית ובריבוי משחק גבוה.

תחנות זרות טלוויזיה

המזרח־התיכון טלוויזיה

יום שישי 9.1.87
13.00 וודי וודפקר. 13.30 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 סרט — "הקאובוי על האוכף". 16.30 היתקליף (מצוייר). 17.00 ספר הספרים. 17.30 החבובות. 18.00 וובסטר. 18.30 קשרי משפחה. 19.00 חדשות. 20.00 פולגאי. 21.00 סרט (ערבית). 22.30 מעשיות משמחות (ערבית).

שבת 10.1.87
13.00 הבלשים הצעירים (מצוייר). 13.30 הקטנים. 14.00 סיפורי ילדים. 14.30 הרפתקאות בעולם. 15.30 ימי העמק האבודים. 16.00 כדורגל אנגלי. 17.00 ספורט מהעולם. 18.00 כדורסל — נ.ב.א. 19.00 כדורגל איטלקי. 20.00 האאקונות. 21.00 סרט — "שורר הים". 23.00 מועדון 700.

יום ראשון 11.1.87
13.30 חיים אחרים (סדרה). 14.00 מועדון 700. 14.30 מעשיות משמחות (ערבית). 15.00 סרט (ערבית). 16.30 "אי המטמון". 17.00 הבית המעופף. 17.30 החבובות. 18.00 פאנקי. 18.30 כפיות של כסף (קומי). 19.00 שישים דקות. 20.00 תכנית מיוחדת עם החבובות. 21.00 סרט — "הרפתקאות בכדור פורח". 22.30 מעשיות משמחות (ערבית).

יום שני 12.1.87
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 סרט — "לפתוח באש". 16.00 היתקליף (מצוייר). 17.00 ספר הספרים. 17.30 החבובות. 18.00 ימים מאושרים. 18.30 לברן ושירלי (קומי). 19.00 חדשות. 20.00 מאגנום. 21.00 כדורגל אמריקני. 23.00 מועדון 700. חדשות.

יום שלישי 13.1.87
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 סרט — "מהגיהנום לטקסס". 16.30 היתקליף. 17.00 הבית המעופף (מצוייר). 17.30 החבובות. 18.00 נסיעה בחלל (מד"ב). 19.00 חדשות. 20.00 צוות לעניין. 21.00 מקגייוור (בלש). 22.00 זאב־אוויר (מתח). חדשות.

יום רביעי 14.1.87
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 סרט — "אחי החורג", עם מיקי רוני. 16.30 היתקליף. 17.00 ספר הספרים. 17.30 החבובות. 18.00 זהו הליכור. 18.30 משפחת קמבל. 19.00 חדשות. 20.00 סיימון את סיימון (בלש). 21.00 כדורגל. 22.00 קגני ולייסי (סדרה משטרתית). 23.00 מועדון 700, חדשות.

יום חמישי 15.1.87
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 סרט. 16.30 היתקליף. 17.00 הבית המעופף. 17.30 החבובות — עם דיאנה רוס. 18.00 משפחת ג'פרסון. 18.30 רוק פילוט. 19.00 חדשות. 20.00 הרדקסל ומקורמיק (פעולה). (ערבית). 21.00 עובדות החיים (קומי).

הטלוויזיה הירדנית

יום שישי 9.1.87
13.30 כדורגל וספורט כללי (רק בערוץ 1). 14.30 תן לי שהות (רק בערוץ 1). 15.45 גוף האדם (רק בערוץ 1). 17.30 סרט עלילתי בצרפתית. 17.50 נשים קטנות (רק בערוץ 1) 18.20 מוסיקה עם אנגלית (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 לקט שירים. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 פרוג (קומדיה אמריקנית). 21.10 פלקון קרסט. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 נקיעון רווי (סידרה אנגלית).

שבת 10.1.87
18.00 תכנית בצרפתית. 18.15 ילדי רחוב די.בי.סי. (רק בערוץ 1). 18.30 אשנב לעולם (צרפתית). 18.40 החיים בשנות האלפיים (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 הצבא של אבא (קומדיה אנגלית). 21.10 בידור חו"ל. 21.10 אישים ומאורעות סידרה דוקומנטרית (רק בערוץ 1). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

יום ראשון 11.1.87
17.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 18.00 כשר בין הענקים (תכנית בצרפתית לילדים). 18.30 קתרין (סידרה בצרפתית). 18.09 חדשות בצרפתית. 18.40 ההיסטוריה של הלבוש (רק בערוץ 1) 19.15 לקט שירים. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 מי הבוס? 21.10 סיפורה של יחידת S.O.E. (סרט דוקומנטרי על יחידת ביון במלחמת העולם השניה). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 רצח במשיכת קולמוס.

יום שני 12.1.87
15.50 מועדון מיקי מאוס (רק בערוץ 1). 17.00 הגמדים (רק בערוץ 1). 17.45 סדרה דוקומנטרית באנגלית (רק בערוץ 1). 18.00 סיפורי ג'ה מפסאן (צרפתית). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 מגזין ספורט בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 אין כמו בבית (קומדיה אנגלית). 21.10 סנדוקן (מיני סדרה). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 על אמנות הבידור — הפעם בלרינות.

יום שלישי 13.1.87
15.30 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 17.25 אוזות (רק בערוץ 1). 18.00 חייו של אומברטו דה לורנציו (סידרה בצרפתית). 18.10 עולמו של וולט דיסני (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 20.30 תיבת המוסיקה (מיטב הלהקות הבריטיות). 21.10 פעלים (קומדיה אנגלית). 21.30 כן אדוני ראש הממשלה. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 החזית הרביעית — על מלה"ע הב'.

יום רביעי 14.1.87
16.00 מספר חאוח (צרפתית). 16.30 סנקי רוסטר (רק בערוץ 1). 18.30 קתרין (סידרה בצרפתית). 18.40 מסע בחלל (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 צרפת היום. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 שלושה בדירה (קומדיה אמריקנית). 21.10 האמריקנים — סידרה דוקומנטרית. 21.30 ברט מראר (אנגלית). 22.00 חדשות באנגלית. 23.00 האבקות חופשית (מיטב המתחרות האנגליות — רק בערוץ 1). 22.10 רומחוק — סידרה אמריקנית על מתיישבים אנגלים באמריקה והמפגש עם האינדיאנים.

יום חמישי 15.1.87
17.30 פלאש גורדון (רק בערוץ 1). 18.00 שאנו אליוה תכנית בידור. 18.00 תכנית לחקלאי (באנגלית רק בערוץ 1) 18.20 היאורון המערה (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 הקרקאוית בסופרמרקט (קומדיה). 21.10 רמינגטון סטיל (בלש). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

שישי רדיו

9.1.1987

קול המוסיקה

06.02 "צלילי בוקר".
07.09 "בהאזנה נינוחה" — י.ס. באך: קונצ'רטו ברנדנבורגי מס' 2 בפה מג'ור; ו.א. מוצרט: דיברטימנטו ברה מג'ור, ק. 136; י. ברהמס: 21 המחולות ההונגרים; א. לאלו: סימפוניה ספרדית ברה מינור.
09.00 "קונצרט בוקר" — היידן: מבחר אריות וקטעי מקהלה מתוך "בריאת העולם"; בטהובן: שלישיית פסנתר מס' 7 בסי במול מג'ור; בטהובן/ליסט: סימפוניה מס' 6 "פסטורלית" בפה מג'ור; סטרווינסקי: סויטה מתוך הבאלט "ציפור האש".
11.57 "מגישים שיר".
12.00 "מן הסרטיה" — פנינה זלצמן — פסנתר: סקרלטי: 2 סונטות; באך/ליסט: פרלוד ופוגה בלה מינור; שופן: 4 מזורקות, פנטסיה בפה מינור; ליסט: "לגנדה"; ראבל: אלבורדה דל גרציוזו.
13.05 "בהאזנה נינוחה" — היידן: הסימפוניה בסי־במול מג'ור, מס' 85; מוצרט: קונצ'רטו לקלרנית בלה מג'ור, ק. 622; שומאן: "קרייזלריאנה"; דביסי: נוקטורנים.
15.00 "לקראת שבת" — ישראל פלוס: מוצרט: סימפוניה מס' 14 בלה מג'ור; צ'ייקובסקי: וריאציות על נושא רוקוקו לצ'לו ותזמורת; פולנק: סונטה לחליל ולפסנתר; עמי מעייני: סקרצו ים־תיכוני (1983).
16.00 "לבקשתכם" — לאופולד מוצרט: קסאציון בסול מג'ור; ויוטי: קונצ'רטו מס' 23 בסול מג'ור לכנור ולתזמורת; ו.א. מוצרט: סימפוניה מס' 41 בדו־מג'ור.

עמי מעייני, "לקראת שבת" (קול המוסיקה 15.00)

"יוסיפור": פרוקופייב: "פטר והזאב", אגדה מוסיקלית.
18.00 "דור הזהב" — אמנים גדולים בהקלטות היסטוריות — עם זמר הטנור יוליוס פאטאק: מיצירות: היידן, רוסיני, מוצרט, שוברט, מאהלר ושטראוס.
19.00 "מוסיקה קאמרית" — שוברט: רביעיית כלי קשת מס' 10 במי במול מג'ור; מוצרט: סרנדה מס' 12 בדו מינור, ק. 388; מנדלסון: סקרצו בנוסח קפריצ'ו בפה דיאז מינור.
20.05 "מזמרת הארץ" — שירים ישראליים.
20.27 "מגישים שיר".
23.00 קונצרט ליל־השבת — היידן: טריו לנגינה מס' 1 בדו מג'ור; בטהובן: סימפוניה מס' 3 במי במול מג'ור, "ארואיקה"; מאהלר: פרק רביעיה בלה מינור לכנור, ויולה, צ'לו ופסנתר; ברג: קונצ'רטו לכנור "לזכרו של מלאך"; ראבל: דפניס וכלואה, סויטה מס' 2.
23.00 "פרק הברוק — ורסיסי רנסנס".

רשת א'

07.30 "מעשי המזרח" — מבחר פזמונים בסגנון מזרחי.
09.30 "השיר לא תם" — שירים עבריים.
10.30 "רדיו קל" — תכנית יומית בעברית קלה.
11.10 השידור היומי לבתי־הס "לקראת שבת".
11.30 "השכלה, תרבות, לכל" — "מרחבא" — ערבית מדוברת.
12.05 "לחיות ביחד" — שיחות באורך רוח — (ש.ח.)
12.10 "והשר עיניים" — שירים וניגונים.
14.00 "לבת ולבן ולכל המתעניין" — תכניות לילדים.
15.00 "קבלת שבת" — פרשת "ויגש".
16.03 "נושא לעיון" — עם ד"ר מאיר פעיל — על מרד העבדים באי האיטי במאה הי"8 ועל מלחמות השחרור של עמים קטנים.
17.10 "שיר לליל שבת" — שירים עבריים.
18.08 "מוסף רדיו לספרות".
19.05 "זמר לשבת".
19.30 שידורים לעולים.
22.05 "מקום אחר".
23.05 "הבו זמר".

רשת ב'

07.00 "הבוקר הזה".
08.05 "כל צבעי הרשת".
12.10 שירים עבריים.
13.00 "בחצי היום".
14.06 "הזמנות והנחות בכלות" — עם יובל מקקין.
16.05 "עובר ושב" — עם דוד מרגלית.
17.05 "מאחורי הכותרות" — מגזין לרדיו, לטלוויזיה ולעיתונות.
18.06 "האיזון הקדוש" — עם מאיר שלו.
19.05 "להיות ביחד" — שיחות באורך רוח.
19.10 "הנוער הבבועי" — בעריכת יואל רפל.
20.05 "ואני תפילתי".
21.05 "השושנה פורחת" — לקט רומנסות היהודים הספרדיים.
22.05 "עוד לא רקדתי די" — ריקודיים.
23.05 "בין שישי לשבת" — שיחה בשניים — בין יצחק לבני לבין הגרפיקאי דוד טרטקובר.
00.10 "שיר אינו רק מנגינה" — שירים עבריים בנושא אחד.

גלי צה"ל

05.45 פרקי אבות.
05.55 באוזן מילולי.
06.00 אות פתיחת השידורים.
06.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.
06.30 פוקחים עין — החדשות הראשונות של היום עם מירב אופיר.
07.07 תוספת בוקר — צביקה שפירא ועיתוני סוף השבוע.
08.05 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית עם מיכה פרידמן, יצחק בן־נר, אילנה דיין ויעל רן.
09.05 בילוי נעים — עם מולי שפירא.
11.05 קולה של אמא — עם אלכס אנסקי. דרישת שלום מאמהות לבניהם המשרתים אי שם.
12.05 סנדליס — שעתיים נעולות עם דורי בן זאב.
14.05 עוד לא שבת — עם שלמה ארצי.
15.05 על הקרשים — מגזין התיאטרון של גלי־צה"ל. עורך ומגיש: גיא פינס.
16.05 שיר בשקט בשקט.
17.05 רבעים דוקומנטריים: 1. מתנדבי כיבוי ותיקים. עורך: רן שפירא. 2. אמנות טכסית של יהודי תימן. עורך: שי בן אוליי.
18.05 מגזין מתוק — סדרת תוכניות אמנות. עורכים ומגישים: המר אסל ואמיר גוטמן.
19.05 בראש גדול — עם מני ויגמן מזכיר מועצת פועלי נס ציונה. מראיין: צביקה שפירא. מפיק: רן שפירא.
20.05 לא על הלוף לבדו — שעתיים של מוסיקה ומשחקי רדיו נושאי פרסים לחיילים שנשארו בבסיס ולכל השאר. מגישה: לאה קון.
22.05 עשן בעיניך — שעתיים של שירים עם גרי לבנה.
00.05 מופע הרדיו ההורר־רוק של יואב קטנר.
02.00 מבזק ידיעות.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.00 מבזק ידיעות.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.

רשת ג'

06.11 "יום שישי חור" — שירים עבריים.
08.06 "להיות שם" — שעה אחת.
09.05 "אגן הסוכנות".
11.05 "משהו משהו".
13.05 "צפיות ברקשי" — עם רן כנר.
15.05 "לסנת ערב" — שירים עבריים.
17.05 "בכל שם ובכל מקום".
19.05 "הצר שבת" — שירים עבריים.
20.05 "צלילי שבת".
22.05 "בילוי לילי" — שירים עבריים.
23.05 "צחוק לילי" — מסיבת ריקודים.

שבת רדיו

10.1.1986

קול המוסיקה

07.11 "שחרית לשבת" — באך: קונצ'רטו ברנדנבורגי מס' 6 מוצרט: קונצ'רטו מס' 1 ברה מג'ור, לקרן ולתזמורת בטהובן: רביעייה במי־במול מג'ור, לפסנתר וכלי־קשת דביסי: "סירנות", מתוך 3 נוקטורנים מנדלסון: קונצ'רטו במי־מג'ור ל־2 פסנתרים ותזמורת א.א. בוסקוביץ': סויטה שמית.
09.00 "למי סידורה" — לה פה סול".
10.00 "קונצרט השבת" מהקלטות התזמורת הסימפונית "ים רשה"ש שידור חוזר של קונצרט מיצירות שוסטקוביץ' מ־20.3.86" מנצח: מקסים שוסטקוביץ' סולן: יגאל טונה פתיחה חגיגית, אופוס 96 קונצ'רטו לכנור ותזמורת, אופוס 99 סימפוניה מס' 5, אופוס 47.
11.57 "מגישים שיר".
12.00 "במחיצת אמן דגול" הכנר דוד אויסטרך.
13.05 "קונצרט לצהרי שבת" — שוברט: פתיחה ו־2 בלטים מתוך "רוזמונדה" ברהמס: שלישייה בסי־מג'ור, לפסנתר, כנור וצ'לו מאהלר: סימפוניה מס' 4 בסול מג'ור ברברה הנדריקס — סופראן חיים טאוב — כנור סולו.
15.00 "איטרלודים" — רצף מוסיקלי (ש.ח.).
16.00 "האהובה בת האלמוות" סדרת תכניות סביב מכתבו המפורסם של לודוויג ואן בטהובן — תכנית רביעית.
17.04 "פגוש את האמן הישראלי" ורה ויידמן — כנור/עמנואל קרסובסקי — פסנתר אלגר: סונטה, אופוס 82 ברהמס: סונטה מס' 1 בסול מג'ור, אופוס 78.
18.00 "רדיו־דרמה" — "המועדון"

עובדיה סופר. "שאלות אישיות" (גל"צ 13.05)

— חלק ב' מאת דיוויד וויליאמסון תרגום ובימוי: עידן בניאל משתתפים: מוסקו אל־קלעי, יצחק חזקיה, אברהם סלקטר, אבי פניני, אליעזר יונג ושלום שמואלוב.
19.00 "הקונצרט שלי" — קונצרטים אחרונים של אמנים דגולים.
21.05 "אופרה" קורט וייל וברטולט ברכט: "עליתה ונפילתה של העיר מהגוני"

רשת א'

09.05 "עולם המדע".
09.30 "דעת קול" — תיבת דואר בענייני מדע.
10.05 "מילים שמנסות לגעת".
11.00 "רדיו־דרמה" — "הטבח" — מאת היינר מילר משתתפים: יוסי כרמון, זהרירה חריפאי, אברהם סלקטר, אליעזר אפלבוים, יואל צחורי, סמדר ברנר ופביאנה מיוחס (ש.ח.).
12.05 "מישור תעורה" "תעסוקת קציני צה"ל".
14.06 "לבת ולבן ולכל המתעניין" — תכניות לילדים א) "שירים הם חברים של ספורים" "בית למוציץ" ב) "ספור לשבת" — "משחק מחבואים" ג) "להוור ויהי מה" — מאת מעוז חביב.
15.05 "דרכי ארס" — עם רחל חלפי.
16.05 "מוגשים".
17.10 "סיפורדיו" — "רחלה גברת החצר" — מאת אברהם קרפינוביץ.
17.40 מוסיקה קלה.
18.55 "מגישים שיר".
19.05 "אנתולוגיה קטנה לשירה".
19.30 שידורים לעולים.
22.05 "מוסף רדיו לספרות".
23.05 "תבו זמר"

רשת ב'

08.05 "מי ישן" א) "ארבעה ימים על הסניף" ב) "אגדת עם".
09.05 "שאלה של טעם" — עם חיים קינן.
09.55 עוריה אלון מספר על נוף הארץ.
10.05 יומן השבוע.
11.05 "חיילים יצאו לדרוך" — הצדעה ללהקות הצבאיות — כל השירים האהובים ומפגשים עם חברי הלהקות לדורותיהם (ש.ח.).
13.05 "בגוף ראשון" — עם אבא אבן.
14.11 "שירים מחייכים".
15.05 "שירים הם חברים" — משירי שמוליק קראוס במופע סומבי — מנחה: אהוד מנור (ש.ח.).
16.05 "לשתוק כדרך חיים" — שיחות עם הנזירים במנזר השתקנים עורך ומראיין: חיים קינן (ש.ח.)
17.05 "ארץ חמרת".
18.06 "מפיק ודי" — עם דלית אורמיאן.
18.30 "ממגרש הספורט".
19.05 "הקול קולנוע".
20.05 יומן השבוע (ש.ח.).
21.08 "פרח בגני" — תכנית ככקשתך לשירים מזרחיים.
22.10 "מלווה מלכה".
23.05 "הוי ארצי מולדתי" — שירים עבריים.
00.10 "לילה טוב" — עם אלכס טלמור

גלי צה"ל

06.00 מבזק ידיעות.
06.10 צלילי בוקר — שירים עבריים.
07.05 יופי של שירים — שירים עבריים.
08.05 מעל ומתחת לשמיכה — עורך: פנחס עידן, מוסיקה: עמליה רוזן.
09.05 מקהלה עליזה — שירים וסיפורים לילדים עם שרה דורון.
10.05 טוב לשמוע — תוכנית שבועית לבידור וזמר עברי. עורך: יורם רותם. מגישה: ענת דולב.
11.05 במצב הנוכחי — עם יוסי עבארי ורני וסלי.
12.05 הדרן — עם אולטראווקס — בהופעה פומבית בלונדון 1986 השמעת בכורה עולמית של קטעים מהופעתה של הלהקה, המתחילה הערב את סיבוב הופעותיה בארץ. כפי שהוקלטה בעת הופעה בלונדון, לפני כחודש. שאלות אישיות — יעקב אגמון משוחח עם שגריר ישראל בצרפת עובדיה סופר. עורך: ספי רכלבסקי.
14.05 הכל זורם — עם רובי לנץ.
15.45 841 נוסע צפונה — רומנרדיו מאת איתמר לוי. פרק ארבעה עשר.
16.05 סינמה שבת — תוכנית בענייני קולנוע. עורך ומגיש: גידי אורשר.
17.05 קלאסי כאן — מגאזין גלי־צה"ל לסיכום ארועי החודש החולף במוסיקה הקלאסית בישראל. עורכים: עמליה רוזן ופנחס עידן.
18.05 משלנו — מצעד הפזמונים העבריים. מגישה: מירב אופיר. עורכת: נוגה טל.
19.05 מצעד הפזמונים הלועזי. מגיש: נועם אבירם. עורך: גיורא פרבר.
20.05 רחוק מן העין — והפעם בטעם אגוזי הקוקוס — שירים מהאיים הקריביים. עורכת: עמליה רוזן.
21.05 מסורת מסורת — במוצאי יום מנוחה. עורך: יצחק נחשוני.
22.05 קול הג'אז הזה — עם דני קרסל.
00.05 ציפורי לילה — קובי מידן מארח את העתונאי עמית לוינסון המגיש את השירים האהובים עליו.
02.00 מבזק ידיעות.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.00 מבזק ידיעות.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.

רשת ג'

07.11 "צלילים למזכרת" — שירי העבר.
08.05 "גוונים" — שירים עבריים.
10.05 "על בטוח" — להיטי כל הזמנים.
12.05 "להיטים להיטים".
14.06 "כוכבים".
15.05 "אתם זוכרים את השירים".
17.05 "שיר כידעייביים".
19.05 "זמר שכוח" — שירים עבריים.
20.05 "פזמונהמון" — מחרוזות פזמונים.
22.05 "טיול לילי" — שירים עבריים.
23.05 "רדיוטק" — פזמונים בשצף קצף.

ראשון רדיו

11.1.1987

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — ראמו: סויטה מס' 1 מתוך קסטור ופולוקס, באך: קונצ'רטו בדו־מינור לכנור, אבוב, כלי קשת וקונטינואו, טלמן: מעיינים אהובות קנטטה לסופראן, לאבוב ולקונטינואו, היידן: סונטה לפסנתר בסי־מינור, שוברט: נוקטורן במי במול מג'ור לשלישיית פסנתר, ריינקה: סונטה לחליל ולפסנתר אונדין, דביסי: סויטה קטנה.
09.00 קונצרט בוקר: מקס ברוך: פנטסיה סקוטית לכנור ולתזמורת, סרגיי טנייאב: רביעייה במי מג'ור לפסנתר ולכלי קשת, גרנדוס: תמונות רומנטיות, מנדלסון: המוסיקה למחזהו של שקספיר חלום ליל קיץ, שפוהר: סימפוניה מס' 3 בדו מינור.
11.57 מגישים שיר.
12.00 אמנים באולפן — חנוך גרינפלד - פסנתר, באך: פרלוד ופוגה בסי מינור על נושא של אלבינוני, ברג: סונטה, אופוס 1, ברטוק: 4 קינות (1910), בטהובן: 7 בגטלות, אופוס 33.
13.05 בהאזנה נינוחה — הנדל: סויטת מחולות מתוך הרועה הנאמן, מוצרט: סימפוניה מס' 25, בסול מינור, ק. 183, שוברט: חמישייה בלה מג'ור, לפסנתר וכלי קשת, אופוס 114, חמישיית הטרוטה, רגר: וריאציות ופוגה על נושא של הילר.
15.00 מוסיקה כאן ועכשיו — אמנון וולמן: שתי אסוציאציות לפסנתר, בן־ציון אורגד: הלל לתזמורת סימפונית, אנטואן טוסנה:

יובל מסקין, עורך התכנית "צלצול שלישי" (ב' 23.05)

חלקליל לנבל, ברונו מדרנה: ביונרמה.
16.00 מוסיקה ליום ראשון באך: מיסה בפה מג'ור 233 בו"ב, בטהובן: מיסה סולמניס אופוס 123, ברה מג'ור.
18.00 למי סידורה - לה פה סול.
19.00 מוסיקה קלאסית קלה.
20.05 אינטרלוד - רצף מוסיקלי.
20.27 מגישים שיר.
20.30 הקונצרט הקאמרי השבועי — (הקלטה מ־17.12.86) שלישיית גרסיה. טורינה: שלישייה מס' 2 בסי מינור אופוס 76, שוסטקוביץ': שלישייה מס' 2, אופוס 67, ברהמס: שלישייה, מס' 1 בסי מג'ור, אופוס 8.
22.30 מן המקורות — מחוות־אלים בתיאטרון הנו היפאני.
23.00 מחזורי יצירות — הסויטות לצ'לו סולו מאת בריטן: סויטה מס' 1, אופוס 72, הלידר של סיבליוס: 5 שירים אופוס 1.

רשת א'

07.30 היו שירים — פזמונים ישנים ואהובים.
08.05 הפוגה מתוגה.
09.05 השיר לא תם — שירים עבריים.
10.30 רדיו קל — תכנית יומית בעברית קלה.
11.10 השידור היומי לבתיה"ס סטור וצליל — תכנית לגיל הרך — משוררנו ח.נ. ביאליק.
11.30 השכלה ודעת לכל — צרפתית למתחילים.
13.05 בערוגות הבושם.
14.06 לבת ולבן ולכל המתעניין — תכניות לילדים.
14.45 לילדים הגדולים חתול בשק — ילקוט כלינו — הרוזן ממונטה כריסטו.
15.30 עולם המדע.
15.55 ספר חדש — סקירה.
16.05 רדיו עשרה - מנחה: רם תרמור.
17.12 מגישים שיר.
17.20 האוניברסיטה הפתוחה השתקפות השאלה הערבית בספרות העברית בארץ־ישראל מסוף המאה הקודמת ועד ימינו — מבוא — שיחה אם אהוד בן עזר.
18.06 מינחת ערב — משדר יומי להווי דתי ומסורת.
19.05 מחשבת ישראל.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 תפוח ועץ — תכנית על הקשר בין הורים לילדיהם עורכת ומנחה: רבקה מיכאלי, סדרת תכניות בנושא משפחות הנמצאות בשלבים שונים של תהליך הגירושין.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין — עם גבי גזית ושלום קיטל.
09.05 ביקור בית — עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת — מגזין יומי.
11.30 סעו לשלום — עם גדעון הוד.
12.10 אלף אלף בבית — עם אהוד מנור.
13.00 בחצי היום — חדשות ופזמונים.
14.06 בת צחוק — הווי והומור.
15.05 רגעי קסם.
15.51 לוח מודעפון.
16.05 שירים ושעורים.
17.05 יומן כלכלה.
17.30 על מספרים ואנשים — מגזין המשק והחברה.
18.06 מסיבת עתונאים — עורך ומנחה: יצחק גולן.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 עם ישראל — מוסף לענינים יהודיים בעולם.
20.05 שלום לבן דודי — פיוט וברכה בשידור חי.
22.05 צמוקים ושקדים — מבחר שירים ביידיש — לקט שירי ח.נ. ביאליק.
23.05 צלצול שלישי — שבועון לאומנויות בשידור חי.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת — אתגרים ותריצות דרך במדעי התעופה. סימולציה השגים ומגבלות. מרצה: פרופ' שמואל מרחב.
06.30 פוקחים עין — החדשות הראשונות של היום — עם מירב אופיר.
07.07 שבע אפס שבע — עם אלכס אנסקי.
08.05 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית.
09.05 אילה בוקר — עם אלי ישראלי.
10.05 הפסקת 10, עם מיכל ניב.
11.05 נכון לעכשיו — עם רפי רשף.
13.05 אחר אחר — פזמונים ישראליים.
14.05 דו, רה יומי — עם רובי לנץ ורני קרפל.
15.05 פגישה יומית — עם אורלי יניב.
16.05 רדיו ספורט — מגאזין ספורט.
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל — עם דן שילון, יעל דן וגוני סביר.
18.05 שעה קלה על כלכלה — עם שמואל נחושתן.
18.45 משולש — עימות בענייני השעה. מנחה: יוסי עוזרד.
18.57 הודעות לחיילים.
19.05 פזמונים לכולכם.
20.05 ראיון מיוחד עם מפקד חיל הים האלוף אברהם בן שושן. מראיין: נחמן שי (ש.ח.).
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת — אתגרים ותריצות דרך במדעי התעופה (ש.ח.).
22.00 על הדבש ועל הכפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.05 תוצרת הארץ — פזמונים ישראליים.
23.55 שיחת חצות — עם הסופר יגאל לב.
00.05 ציפורי לילה משוחחות — דורון טופז משוחח עם מאזינים.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.
שידורי FM
20.00 סבבבבסיס — מידע, רשי"ם, משחקי רדיו ומוסיקה לחיילים שנשארו בתורנות, עם ארז טל.
22.00 על הדבש ועל הכפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.00 לילה לילה — עם יואב קוטנר.

שני רדיו

12.1.1987

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — הנדל: קונצ'רטו בפה מג'ור לשתי תזמורות, היידן: סימפוניה קונצרטית בסי במול מג'ור לכנור, צ'לו, אבוב ובסון, מוצרט: סונטה בפה מג'ור לכנור ופסנתר ק. 376, רודריגו: קונצ'רטו ד'ארנחואז לגיטרה ותזמורת, חצ'טוריאן: סויטה מתוך הבלט ספרטקוס.
09.00 קונצרט בוקר - באך: סויטה מס' 1 לתזמורת, פרנטישק ריכטר: קונצ'רטו ברה מג'ור לחליל, תז, כלי קשת וקונטינואו, שוברט: סונטה בלה מג'ור לפסנתר מן העזבון, דבוז'אק: קונצ'רטו בלה מינור לכנור ותזמורת, איבר: שלושה קטעים קצרים, קית ג'ארט: הנץ השמימי לתזמורת, כלי הקשה ופסנתר, מנואל דה פייה: מוסיקה לבלט האהבה המכושפת.
11.57 מגישים שיר.
12.00 מן הסרטיה.
13.05 בהאזנה נינוחה — פולנק: קונצ'רטו לפסנתר ולתזמורת, ארנסקי: שלישייה ברה מינור לפסנתר, כנור וצ'לו, שופן: בלדה מס' 1 בפה מינור, עממי בעיבוד בטהובן. שלושה שירים סקוטיים שקיעה, שיר חורף והחלומו של חייל, באך: סונטה מס' 1 בסי מינור לכנור ולצ'מבלו, היידן: סימפוניה מס' 99 במי במול מג'ור.
15.00 הסברה מוסיקלית — פסנתרו של דביסי — סידרת תכניות.
16.00 מאולמי הקונצרטים בעולם — פסטיבל ברגנץ — התז. הקאמרית מוינה/פ. אנטדמן: סטרוינסקי; קונצ'רטו ברה מג'ור לכלי קשת:

דביסי, "פסנתרו של דביסי" (קול המוסיקה 15.00)

מוצרט: קונצ'רטו במי במול מג'ור לפסנתר ותז, ק. 449; צ'ייקובסקי: סרנדה בדו מג'ור לכלי־קשת; רגרו אנרנטה לידי. 2) תכנית ראשונה מתחרות הכה נשיה, מקהלות ילדים.
18.00 רגש על הביצוע — המבצע לרשותך.
19.00 תזמורות כלי נשיפה — מיצירותו וויליאמס, תומס ווילסון, רוג'ר קולטר, בינג', אריך בול, רואוויבול, פלטשר, ברליוז/רובינסון.
20.05 אינטרלוד — רצף מוסיקלי.
20.27 מגישים שיר.
20.30 מאולמי הקונצרטים בעולם — התזמורת הסימפונית של רדיו ברלין — ר. שאיי — שנברג: קונצ'רטו לפסנתר ותזמרת, אופוס 42; ומלינסקי: גבורת האגם, אופוס 24 למקהלה ותזמרת.
20.30 פעם ועוד — וויליאם היבארד: מנו' — תנוגף 3 פעמים.
23.00 מחזורי יצירות — הסויטות לצ'לו סולו מאת בריטן סויטה מס' 2, אופוס 80; הלידר של סיבליוס: שיר אופוס 3; מוצרט: מוסיקה לבונים החופשיים.

רשת א'

07.30 היו שירים — פזמונים ישנים ואהובים.
08.05 הפוגה מתוגה.
09.05 השיר לא תם — שירים עבריים.
10.30 רדיו קל — תכנית יומית בעברית קלה.
11.10 השידור היומי לבתיה"ס — ספור אני שומע — לכתות ב', ג' — מי דופק על חלוני.
11.30 השכלה ודעת לכל — מבוא לתכנות ולהכרת המחשב.
12.05 ספור ושיר.
14.06 לבת ולבן ולכל המתעניין — תכניות לילדים.
14.45 לילדים הגדולים — בארץ הלמה — חיזונו של שמואל רוזן — בשידור חי.
15.25 הכדור עגול — ספורט לנוער — עם רני דבורין.
15.55 מאוצר הספרים.
16.05 מקום באמצע.
17.12 מגישים שיר.
17.20 האוניברסיטה הפתוחה — השתקפות השאלה הערבית בספרות העברית בארץ־ישראל מסוף המאה הקודמת ועד ימינו — אוטופיה — שיחה עם אהוד בן עזר.
18.06 מינחת ערב.
19.05 עיונים בפרשת השבוע.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 לכל אדם כוכב — עם האסטרולוג אילן סקר.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין — עם גבי גזית ושלום קיטל.
09.05 ביקור בית — עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת — מגזין יומי.
11.30 סעו לשלום — עם גדעון הוד.
12.10 אלף־אלף בבית — עם אהוד מנור.
13.00 בחצי היום — חדשות ופזמונים.
14.06 בת צחוק — הווי והומור בעריכת יגאל בוטון.
15.05 רגעי קסם.
15.51 לוח מודעפון.
16.05 שירים ושעורים.
17.05 יומן כלכלה.
17.30 על מספרים ואנשים — מגזין המשק והחברה.
18.06 שעה חופשית — מגזין שבועי לענייני חנוך.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 דין ודברים — מגזין לענייני חוק ומשפט.
20.05 סולם הזמירות — מצעד הפזמונים המסורתיים.
22.05 פינת הג'אז.
23.05 חמישה בעקבות אחד — עורך ומנחה: שמואל שי (ש.ח.).
00.15 הוי ארצי מולדתי — שירים עבריים.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת — דרמה יוונית — האדם כחיה. מרצה המשורר אהרון שבתאי.
06.30 פוקחים עין — החדשות הראשונות של היום — עם מירב אופיר.
07.07 שבע אפס שבע — עם אלכס אנסקי.
08.05 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית.
09.05 אילה בוקר — עם אלי ישראלי.
10.05 הפסקת 10 — עם מיכל ניב.
11.05 נכון לעכשיו — עם רפי רשף.
13.05 אחר אחר — פזמונים ישראליים.
14.05 דו רה יומי עם רובי לנץ ורני קרפל.
15.05 מה יש — עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים — שעה של שירים עבריים.
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל — עם דן שילון יעל דן וגוני סביר.
18.05 גבול השלום — סיור מוקלט בקו הגבול עם מצרים. עורך ומגיש: דורון רובנבלום. (ש"ח).
18.45 משולש — עימות יומי בענייני השעה. מנחה: יוסי עוזרד.
18.57 הודעות לחיילים.
19.05 פזמונים לכולכם.
20.05 לאור הזכרונות — אבי קורן משוחח עם רותי ירקוני על אמה, הזמרת יפה ירקוני.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת דרמה יוונית (ש.ח.).
22.05 על הדבש ועל הכיפאק — שירים שהחברה אוהבים.
23.05 תוצרת הארץ — פזמונים ישראלים.
23.55 שיחת חצות — עם סאלם טאריף ראש המועצה המקומית ג'ולים.
00.05 ציפורי לילה עם צילה מוא"ב תוכנית מוסיקלית בנימה אישית.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.
שדורי FM
20.00 צעד וחצי - ריווחים ושירים ממשחקי הליגה בכדורסל עם אלי ישראלי.
22.00 על החמש ועל הכיפאק — שירים שהחברה אוהבים.
23.00 לילה לילה — עם יואב קוטנר.

שלישי רדיו

13.1.1987

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — הנדל: מוסיקת מים סויטה בפה מג'ור; היידן: קונצ'רטו ברו מג'ור לאבוב ותזמרת; וברי: טוטורי לצ'לו ותזמרת; מוצרט: סימפוניה מס' 41, ברו מג'ור, יופיטר.
09.00 קונצרט בוקר - פילידור: סויטה ברו מג'ור; מנדלסון: רביעייה ברו מינור, לפסנתר וכלייקשת; ברהמס: רפסודיה לאלט, מקהלת גברים ותזמורת.
11.57 מגישים שיר.
12.00 מן הסרטיה — צ'ייקובסקי: שלישייה בלה מינור.
13.05 בהאזנה נינוחה — מוצארט: חמישייה במי במול מג'ור לפסנתר וכלי נשיפה מעץ; באך: קונצ'רטו מס' 2 במי מג'ור לכנור ותז; בטהובן: רומנסה מס' 2 בפה מג'ור; בוקריני: סימפוניה בסי במול מג'ור; סן־סנס: קרנבל החיות; פרוקופייב: סימפוניה מס' 1 ברה מג'ור, הקלסית.
15.00 מוסיקה צעירה.
16.00 אתנחתא — בשידור חוזר (28.11.85): ירדן וינדמילר — בריטון/מיכאל בוגוסלבסקי — פסנתר מיכל גזית — קריאה: ברהמס: 15 רומנסות מתוך מגלונה היפה אופוס 33 הסיפור של לודויג טיק.
17.30 קולות — הזמרת אליזבט סדרסטרם/בלווי הפסנתרן ולדימיר אשכנזי שירי ילדים של מוסורגסקי וגרצ'נינוב.
18.00 מבחר הקלטות — שרפנטייה: ממעמקים; שוברט: פרק רביעיה ברו מינור; וורדי: תמיד חופשיה מתוך לה טרוויאטה; גולדמרק:

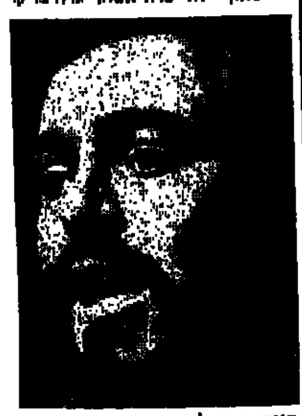

פאברוטי לוציאנו, "נניני אופרה" (מ' 19.00)

הפתיחה סקונטלה אופוס 13.
19.00 נניני אופרה — לקט מתוך האופרות שיקוי האהבה של דוניצטי. אותלו מאת ורדי, פאוסט מאת גונו; איבאן סוזאנין מאת גלינקה. יגופה מאת ינאצ'ק; האהבה ל־3 התפוזים מאת פרוקופייב. בהשתתפות הזמרים: ל. לוצ'אנו פבארוטי, ק. ריצ'ארלי; פיירו קאפוצ'ילי; ו. פירסוכה; מקהלת תאטרון בולשוי, סטיימנקה ולינקובה; כנו בלאכוט ותזמרת רדיו מוסקבה בנצוח ג. רוזדייסטבנסקי.
20.05 אינטרלוד — רצף מוסיקלי.
20.27 מגישים שיר.
20.30 מאולמי הקונצרטים שלנו — בשידור חי — התזמורת הפילהרמונית הישראלית, מנצח: זובין מהטה/סולנית: קתלין באטל - סופראן. טל: סימפוניה מס' 4; מוצרט: אריות קונצרטיות; בטהובן: סימפוניה מס' 8.
23.00 מחזורי יצירות — הסויטות לצ'לו סולו מאת בריטן: סויטה מס' 3, אופוס 87 הלידר של סיבליוס: 7 שירים אופוס 13.

רשת א'

07.30 היו שירים — פזמונים ישנים ואהובים.
08.05 הפוגה מתוגה.
09.05 השיר לא תם — שירים עבריים.
10.30 רדיו קל — תכנית יומית בעברית קלה.
11.10 השידור היומי לבתיה"ס שידורים לחינוך מיוחד — אני ומשפחתי — אחד ההורים חולה.
11.30 השכלה ודעת לכל — מבוא לתכנות ולהכרת המחשב.
12.05 מצלילי המזרח בבקשתך.
14.06 לבת ולבן ולכל המתעניין — תכניות לילדים.
14.45 לילדים הגדולים — חתול בשק — ילקוט כליבו.
15.25 השכלה ודעת לכל — ערבית מדוברת.
15.55 ספר חדש — סקירה.
16.05 גם אלה הם חיינו.
17.12 מגישים שיר.
17.20 האוניברסיטה הפתוחה — השתקפות השאלה הערבית בספרות העברית בארץ־ישראל מסוף המאה הקודמת ועד ימינו — הגישה הרומנטית — שיחה עם אהוד בן עזר.
18.06 מינחת ערב.
19.05 שעור בתלמוד.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 שנינו יחד וכל אחד לחוד — עורך ומנחה: יובב כץ.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין — עם גבי גזית ושלום קיטל.
09.05 ביקור בית — עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת — מגזין יומי.
11.30 סעו לשלום — עם גדעון הוד.
12.10 אלף־אלף בבית — עם אהוד מנור.
13.00 בחצי היום — חדשות ופזמונים.
14.06 בת צחוק — הווי והומור.
15.05 רגעי קסם.
15.51 לוח מורעפון.
16.05 שירים ושעורים.
17.05 יומן כלכלה.
17.30 על מספרים ואנשים — מגזין המשק והחברה.
18.06 אצבע על הדופק — שבועון בענייני בריאות ורפואה.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 עולם חדש — מגזין חדשותי לענייני האדם וסביבתו.
20.05 פרקי חזנות כבקשתך.
22.05 עוד פעם אחת — תכניות בשידור חוזר ומאז נעלמו עקבותיו — נעורים איפה הם היום.
23.05 קפה ראשו — חידונים מגוונים בהשתתפות המאזינים עם שמרליק רוזן.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת — העידן הגרעיני — פרק בהסטוריה מוסרית — הפרדוכסים של ההרתעה הגרעינית. מרצה: ד"ר אבנר כהן.
06.30 פוקחים עין — החדשות הראשונות של היום — עם מירב אופיר.
07.07 שבע אפס שבע — עם איתן ליפשיץ.
08.05 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית.
09.05 אילה בוקר — עם אלי ישראלי.
10.05 הפסקת 10 עם מיכל ניב.
11.05 נכון לעכשיו — עם רפי רשף.
13.05 אחר אחר — פזמונים ישראליים.
14.05 דו רה יומי — עם רובי לנץ ורני קרפל.
15.05 מה יש — עם ארז טל.
16.05 841 נוסע צפונה — רומנרדיו מאת איתמר לוי — פרק ארבעה עשר (ש"ח).
16.20 ארבע אחרי הצהריים — שעה של שירים עבריים.
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל — עם דן שילון יעל דן וגוני סביר.
18.05 שעה קלה על כלכלה — עם שמואל נחושתן.
18.45 משולש - עימות יומי בענייני השעה. מנחה: יוסי עוזרד.
18.57 הודעות לחיילים.
19.05 פזמונים לכולכם.
20.05 גבול השלום — סיור מוקלט בקו הגבול עם מצרים. (ש"ח).
21.00 מבט לחדשות.
22.05 על הדבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.05 תוצרת הארץ — פזמונים ישראלים.
23.55 שיחת חצות — עם הפרופסור אלכס בילצקי.
00.05 ציפורי לילה עם עזרא לוי תוכנית מוסיקלית בנימה אישית.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.
שידורי FM
20.00 סבבבבסיס — מידע, רשי"ם, משחקי רדיו ומוסיקה לחיילים שנשארו בתורנות, עם רוני בר.
22.00 על הדבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.00 לילה לילה — יואב קוטנר.

רביעי רדיו

14.1.1987

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — אלגר: הפתיחה קוקיין; מוצרט: דיברטימנטו בפה מג'ור ק. 247; שומאן: מחולות בני ברית דוד; דבוז'אק: סימפוניה מס' 7.
09.00 קונצרט בוקר — ברהמס: חמישיית כלייקשת בסול מג'ור; דבוז'אק: קונצ'רטו לצ'לו בסי מינור; מאהלר: הסימפוניה השביעית במי מינור המכונה שירת הלילה; ברטוק: מוסיקה למיתרים, כלייהקשה וצ'לסטה.
11.57 מגישים שיר.
12.00 אמנים באולפן — ביביאנה גולדנטל — סופראן בליווי יונתן זק ורות מנוה. שירים מאת ברהמס, ראכל גלברון גריג וצ'ייקובסקי.
13.05 בהאזנה נינוחה — הפסנתרן סביאטוסלב ריכטר — בטהובן, הסונטה הפתטית בדו מינור; שומאן. אטיודים סימפוניים; שופן: 4 סקרצ'ין רחמנינוב: 7 פרלודים.
15.00 רק אתמול נולדה — פולקר הייון בואי... סיני ביבי לצ'לו ולתזמורת; כ. רימוב: מומורי הסירנה לרביעייה קולית ולרואו קלרנית; ניקולס מארוס: רביעייה לסקסופון; וולפגנג פין שמיניטץ: מוסיקה ל־4 סקסופונים.
16.00 קונצרט מהקלטות התזמורת הסימפונית ים רשה"ש — מנדלסון: סימפוניה מס' 9 לכלי קשת ומנצח: לוקאס פוסג הנר קרימה: אשכולות; ומנצח: דייויד רוברטסון; וובר: קטע קונצרטי בפה־מינור לפסנתר ותזמרת וסולנית: אנדריאה כץ מנתה:

יצחק גרציאני. "לאור הזכרונות" (רשת ב' 20.05)

דייויד רוברטסון; צ'ייקובסקי: סימפוניה מס' 4 בפה מינור.
17.30 מוסיקה מן העבר הרחוק.
18.00 רייזקו.
18.00 לבקשתכם — מתשודרי: פרק תהלים רסונטה ספרה מתוך קרבות לבתולה הקדושה; מוצרט: דיברטימנטו במי־במול מג'ור לשלישיית כלייקשת, ק. 563.
20.05 אינטרלוד — רצף מוסיקלי.
20.27 מגישים שיר.
20.30 אופרה של יום רביעי — סופה בוקצ'ה.
23.00 מחזורי יצירות — הלידר של סיבליוס: 7 שירים אופוס 17.

רשת א'

07.30 היו שירים — פזמונים ישנים ואהובים.
08.05 הפוגה מתוגה.
09.05 השיר לא תם — שירים עבריים.
10.30 רדיו קל — תכנית יומית בעברית קלה.
11.10 השידור היומי לבתיה"ס — ואלה תולדות — סדרת תכניות בנושאים יהודיים — ראשיתנו.
11.30 השכלה ודעת לכל — מבית לאומי למרינה שבדרך — 1939־1917 — דיון על התפתחות המרכז התרבותי.
12.05 מזמורי המזרח.
14.06 לבת ולבן ולכל המתעניין — תכניות לילדים.
16.00 [illegible] — שמחים באולפן משיבים לשאלות המאזינים.
16.55 מאוצר הספרים.
16.05 [illegible] — מעולמו של האדם והמכונה.
17.12 מגישים שיר.
17.20 האוניברסיטה הפתוחה — השתקפות השאלה הערבית בספרות העברית.
18.06 שאל בעניין.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 תכני מאחר כוכב — תכנית הכרויות רדיופונית בשידור חי — עורכת ומנחה: מלכה לפרן.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין — עם גבי גזית ושלום קיטל.
09.05 ביקור בית — עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת — מגזין יומי.
11.30 סעו לשלום — עם גדעון הוד.
12.10 אלף־אלף בבית — עם אהוד מנור.
13.00 בחצי היום — חדשות ופזמונים.
14.06 בת צחוק — הווי והומור.
15.05 רגעי קסם.
15.51 לוח מורעפון.
16.05 שירים ושעורים.
17.05 יומן כלכלה.
17.30 על מספרים ואנשים — מגזין המשק והחברה.
18.06 זרקור — עורך ומנחה: יצחק גולן.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 מוסף לענייני צבא ובטחון.
20.05 מבט לפולקלור. לאור הזכרונות — עם יצחק גרציאני.
21.15 שירים עבריים.
21.30 העברות משחק כדורסל בין מכבי ת"א לבין אלופות ברית המועצות קבוצת דאלגירים — שידור ישיר מבריסל.
00.15 בימה ומסך — לקט קטעים מתוך מחזות מוסיקליים.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת על תפיסת הנס במקרא — מרצה: ד"ר יאיר זקוביץ.
06.30 פוקחים עין — מידע ומוסיקה לתחילתו של יום — עם מירב אופיר.
07.07 שבע אפס שבע — עם אלכס אנסקי.
08.05 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית.
09.05 אילה בוקר — עם אלי ישראלי.
10.05 הפסקת 10 — עם מיכל ניב.
11.05 נכון לעכשיו — עם רפי רשף.
13.05 אחר אחר — פזמונים ישראליים.
14.05 דו רה יומי — עם רובי לנץ ורני קרפל.
15.05 מה יש — עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים — שעה של שירים עבריים.
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל — עם דן שילון יעל דן וגוני סביר.
18.05 יעד משודר — מגאזין לענייני צבא ובטחון.
18.45 משולש — עימות יומי בענייני השעה. מנחה: יוסי עוזרד.
18.57 הודעות לחיילים.
19.05 פזמונים לכולכם.
20.05 לאור הזכרונות - אבי קורן משוחח עם רות אשל על אביה המשורר המנוח אברהם שלונסקי. (ש"ח).
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת — על תפיסת הנס במקרא (ש"ח)
22.05 על הדבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.05 תוצרת הארץ — פזמונים ישראלים.
23.55 שיחת חצות — עם המשורר יוסל ברשטין.
00.05 ציפורי לילה קלאסיות.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.
שידורי FM
20.00 צעד וחצי — ריווחים ושירים ממשחקי הליגה בכדורסל.
22.00 על הדבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.00 לילה לילה — עם יואב קוטנר.

רשת ג'

06.05 בחורה לאושר — להיטים ותיקים.
07.05 שיר כמעשי בבוקר.
09.05 מה, כבר תשע? עם אבי אתגר.
10.05 שבעים מי יודע.
11.05 שעה תמימה — עם מלאכי חזקיה.
12.05 רק מוסיקה.
13.05 רק ביפי ואל עם מנחם פרי.
14.05 סוכת זמר.
15.05 חדש, חדיש ומחודש עם שרש עשרי.
16.05 הצגה יומית.
18.05 הצעקה והאהובה עם יגאל רביד.
20.05 לי ולך — שיר וברכה.
21.05 צליל מכוון.
22.05 הלילה הוא שירים.

חמישי רדיו

15.1.1987

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — מיו: השור על הגג; רודריגו: קונצ'רטו מדריגל לשתי גיטרות ותזמורת; בריטן: סימפוניה פשוטה; איפוליטוב איבנוב: קטעים ומר תורכיים; ורדי: אריה מתוך ריגולטו; מוצרט: אריה מתוך חלילי הקסם; וובר: אריה מתוך הקלע החפשי.
09.00 קונצרט בוקר — מוצרט: סימפוניה מס' 31 ק. 297; פוגל. סינפוניה קונצרטית; לאלו: קונצ'רטו לצ'לו ברה מינור; בר־חיים: חזיונות של נביא; ווהן וויליאמס: סימפוניה מס' 4 בפה מינור.
11.57 מגישים שיר.
12.00 מן הסרטיה.
13.05 בהאזנה נינוחה — הנדל. הפתיחה הרועה הנאמן; מוצרט: קונצ'רטו בסול מג'ור לחליל ותזמורת, ק. 313; ברהמס: רביעייה מס' 1 בסול מינור לפסנתר ולכלי קשת; שוברט. סימפוניה מס' 5 בסי במול מג'ור.
15.00 מפגשים.
16.00 אתנחתא — בשידור חי — מיכאל בוגוסלבסקי — פסנתר — ברהמס: 7 פנטסיות, אופוס 116; שוברט: סונטה בלה מינור אופוס 164 ד. 537.
17.30 קשת של צלילים — מגוון מוסיקלי לואיס שפוהר: — פרקים מתוך יצירות קאמריות.
18.00 אנתולוגיה בצליל — ליד ושאנסון במאה החמש־עשרה.
19.00 מוסיקה קלאסית קלה.
20.05 אינטרלוד — רצף מוסיקלי.
20.27 מגישים שיר.
20.30 קונצרט התזמורת הסימפונית

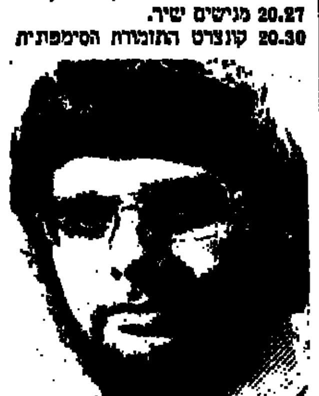

אהרון חרל"פ. מנצח ב"ליטורגיקה 86" (מ' 20.30)

ים רשה"ש מהקלטות שבוע ליטורגיקה 86: א. המקהלה הקאמרית שליד האקדמיה למוסיקה בירושלים ומקהלת הקבוץ הארצי. מנצח: אהרון חרל"פ. ברוקנר, היידן, לאסו, אולמן, חרל"פ, שיין רוזהן וויליאמס. רסיטל לאורגן — רודולף היינמן. ג'ון בול, י.ס. באך, מרסל דופרה.
22.30 מג'ז והלאה.
23.00 דור הזהב — אמנים גדולים בהקלטות הסטוריות — עם הזמר יוליוס פאצאק, מיצירות: היידן, רוסיני, מוצרט, שוברט, מאהלר ושטראוס (ש.ח.)

רשת א'

07.30 היו שירים — פזמונים ישנים ואהובים.
08.05 הפוגה מתוגה.
09.05 השיר לא תם — שירים עבריים.
10.30 רדיו קל — תכנית יומית בעברית קלה.
11.10 השידור היומי לבתיה"ס — ידעתי ספר — הקלברי פין.
11.30 השכלה ודעת לכל — מבית לאומי למרינה שבדרך — 1939־1917 — דיון על התפתחות המרכז התרבותי.
12.05 ליבי במזרח.
14.06 לבת ולבן ולכל המתעניין — תכניות לילדים.
14.45 לילדים הגדולים — חתול בשק — ילקוט כליבו.
15.20 עוריה אלון בספור על נוף הארץ (ש.ח.)
15.30 קתדרא — במה רדיו — משנתו של מרטין בובר — פרופ' אריה סימון — בובר והמעשה החינוכי.
15.55 ספר חדש — סקירה.
16.05 ארץ לא נודעת — שידור חי מבית שמש.
17.12 מגישים שיר.
17.20 האוניברסיטה הפתוחה — צרפתית למתחילים.
18.06 מינחת ערב.
19.05 שעור בתניא.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 יש לי חלום — עורך ומנחה: יובב כץ.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין — עם גבי גזית ושלום קיטל.
09.05 ביקור בית — עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת — מגזין יומי.
11.30 סעו לשלום — עם גדעון הוד.
12.10 אל־אלף ב'בית — עם אהוד מנור.
13.00 בחצי היום.
14.06 בת צחוק — הווי והומור.
15.05 רגעי קסם.
15.51 לוח מורעפון.
16.05 שירים ושעורים.
17.05 יומן כלכלה.
17.30 על מספרים ואנשים — מגזין המשק והחברה.
18.06 שירים עבריים.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 השבוע בכנסת.
20.05 שורשים — מגזין לענייני עדות ופולקלור.
21.05 שירים עבריים.
21.30 העברת משחק הכדורסל בין מכבי ת"א לבין אלופת ברית המועצות קבוצת דאלגירים. שידור ישיר מבריסל.
23.30 בינינו לבין עצמנו — שיחות עם מאזינים בשידור חי.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת — פסיכולוגיה של החלומות. חשיבה לוגית ותרום לוגית. מרצה: פרופ' צבי גיורא.
06.30 פוקחים עין — החדשות הראשונות של היום.
07.07 שבע אפס שבע — עם אלכס אנסקי.
08.05 בוקר טוב ישראל — שעת אקטואליה יומית.
09.05 אילה בוקר — עם אלי ישראלי.
10.05 הפסקת 10 — עם מיכל ניב.
11.05 נכון לעכשיו — עם רפי רשף.
13.05 אחר אחר — פזמונים ישראליים.
14.05 דו רה יומי — עם רובי לנץ ורני קרפל.
15.05 מה יש — עם ארז טל.
16.05 ארבע אחרי הצהריים — שעה של שירים עבריים.
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל — עם דן שילון, יעל דן וגוני סביר.
18.05 שעה קלה על כלכלה — עם שמואל נחושתן.
18.45 משולש - עימות יומי בענייני השעה. מנחה יוסי עוזרד.
18.56 הודעות לחיילים.
19.05 פזמונים לכולכם.
20.05 יעד משודר - מגאזין לענייני צבא וביטחון (ש.ח.).
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת — פסיכולוגיה של החלומות. (ש.ח.)
22.05 על הדבש ועל הכיפאק.
23.05 תוצרת הארץ — פזמונים ישראליים.
23.55 שיחת חצות — עם מעצב תדמית אהוד אבישי.
00.05 ציפורי לילה כבלות — עם אלי ישראלי.
02.05 לא רוצים לישון — מוסיקה לשעות הקטנות של הלילה.
05.05 צלילי בוקר — שירים עבריים.
שידורי FM
20.00 סבב כנסים — מידע, רשי"ם, משחקי רדיו ומוסיקה לחיילים שנשארו בתורנות.
22.00 על הדבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.00 לילה לילה — עם יואב קוטנר.

רשת ג'

06.05 בחורה לאושר — להיטים ותיקים.
07.05 שיר־בוקר כבוקר.
09.05 מה, כבר תשע? עם אבי אתגר.
10.05 שבעים מי יודע.
11.05 שעה תמימה עם מלאכי חזקיה.
12.05 רק מוסיקה.
13.05 רק ביפי ואל עם מנחם פרי.
14.05 פזמון חוזר.
15.05 חדש, חדיש ומחודש עם שרש עשרי.
16.05 הצגה יומית.
18.05 שלנו — שבועון פופ.
20.05 לי ולך — שיר וברכה.
21.05 נוסע רוק עם דליה כהן.
22.05 הלילה הוא שירים.

שחמט

בעיות וסיומים

בעיות השבוע

בדו־מסעיות 7 הטעיות .תמאטיות ושפע נושאים (5359).

במט־עזר תמונות מט זהה בשני הפתרונים (5360).

5359. בירון זאפאס
פרובלמיסט 1985/I
פרס ראשון

13 + 12 מט בשני מסעים

5360. מירוסלב בילי
צ'כוסלובקיה
מקורית
Miroslav Bily
C.S.S.R.
Original

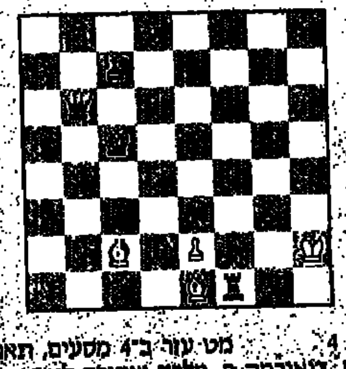

4 + 4 מט עזר ב־4 מסעים, תאומים
א. דיאגרמה ב. מלכה שחורה ל־ב7.

פתרונים אל העורך, רח' רמת הגולן 43 ירושלים 97703.

כלי חדש – הפרץ

שלמה רון הוא שחמטאי ירושלמי צעיר, העוסק לעיתים גם בבעיות. לפני כ־20 שנה המציא כלי חדש, את הפרץ. לכלי זה תכונות של פרש ושל רץ. כהדוגמה מובאת הבעיה הבאה:

5361. שלמה רון ואיב רובין
ירושלים
מקורית

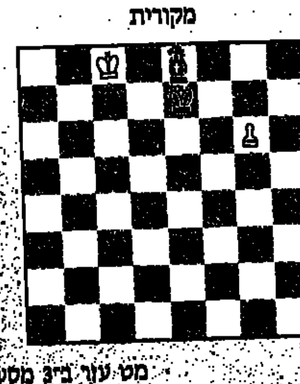

2 + 2 מט עזר ב־3 מסעים
(על ה־8 פרץ שחור)

הפותרים מוזמנים לנסות כוחם ולפתור בעיה זו לתנאים, מאחר והבעיה אינה כלולה בתחרות הפתרונים, יפורסם הפתרון בשבוע הבא.

יעקב פלג אלוף הנוער

בחנוכה התקיימה בירושלים אליפות הנוער הראשונה לפתרון בעיות שחמט. בפני המתחרים הוצגו 6 בעיות (מט בשניים, מט בשלושה וסיומים) ולרשותם עמדו שעתיים. במקום הראשון זכה הצעיר הירושלמי יעקב פלג שצבר 5 נקודות (מתוך 6). שלושה פותרים צברו 4 נקודות, והיה עליהם לפתור בעיות דו־מסעיות נוספות על מנת לקבוע מיקומם המדויק. במקום השני זכה הנער דוני רחב מראשון לציון, בשלישי חייל חגי אילני מירושלים, ואילו רפי גאון מרמת־גן נאלץ להסתפק במקום הרביעי. לשלושת המצטיינים הוענקו מגינים ופרסי ספרים. התחרות אורגנה על־ידי עורך המדור, שהינו חבר הוועדה לקומפוזיציה שליד האגוד הישראלי לשחמט. הכוונה לארגן תחרויות כאלה בעתיד בכל שנה בחול המועד סוכות.

כנס הפרובלמאים השנתי

הכנס השנתי יערך בשבת 24.1.87 במלון „טל", רח' הירקון 287, תל־אביב, משעה 9 בבוקר ועד שעות הערב. בתכנית תחרויות חבור, תחרויות פתרון, הכרזות הדו־קרב נגד בריטניה ודיונים. הכנס מאורגן על־ידי הועדה לקומפוזיציה שליד האגודה הישראלית לשחמט. כל אוהבי הבעיות שחמטיות מוזמנים.

פתרונים

5350 (גמז). 1. מה7! [illegible] 1. חפ8 – מה2 [illegible] מספר פותרים נכשלו ולא פתרו בעיה זו.

5353 (פיאטו). 1. מה־ז8! כמאי. 1. צד4, 2. [illegible] 1. א12 [illegible] 2. רא6 [illegible]

יוסי רטר

> בגלל תקלה טכנית לא מתפרסם השבוע מדור השחמט „קרבות ותחרויות". עם הקוראים, הסליחה.

תשבצים

תשבץ 167

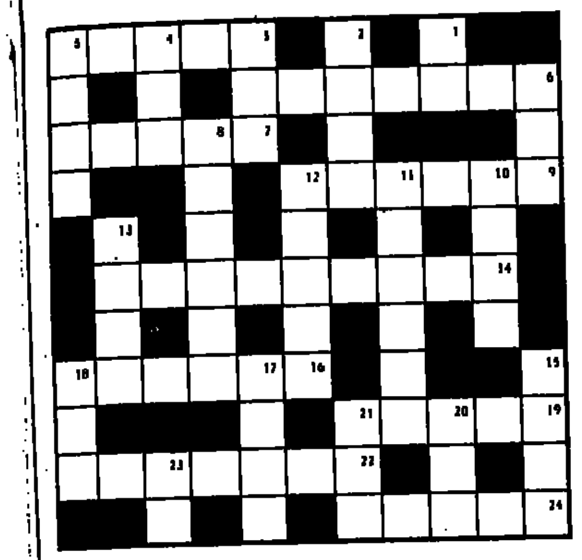

אפקי:
1. מתחלק ב־2 ללא שארית. 6. כתר. 7. צייר יהודי (נ' 1881) שנפגע בגיל 5 ונעשה חרש־אילם, אך נתפרסם מאוחר יותר בכשרון הציור. 8. שרפרף לרגלים. 10. תנועה ממקום למקום. 13. משאלה. 15. אכן. 19. חוקר חכמת ישראל ועסקן ציוני (1864־1921), מומחה לתולדות הקראים (ש"פ: שמואל אברהם) (כ"מ). 21. מורה ומהפכנית רוסית (1869־1939), אשתו של לנין (ש"מ).

אנכי:
1. חנוט. 2. רוזן ידוע במחצית הקודמת של המאה העשרים. 3. בעגה: אינו מקפיד, חפשי בלבושו ובמנהגיו. 4. פילוסוף ופיסיקאי צרפתי (1592־1655) מחלוצי מדע האטומים, מתנגדו של דקארט (ש"פ־פיאר). 5. כלי לחפירה ולקצוץ. 6. הסרת ההקפאה ומתן חפש לשנוי שערי המטבע. 9. ציון מיוחד לחשיבותו של ענין מסוים. 11. בגלל. 12. בית מדרש מוסלמי ומסגד בקהיר, נוסד ב־970 ע"י יהודי שהתאסלם. 13. טרפציה, מכשיר התעמלות עשוי מוט התלוי על שני חבלים (שתי מלים). 14. כנס. 16. נותן עבודה. 17. כלי להובלת משאית. 18. אחד מן המעשים שנאסרו עפ"י עשרת הדברות.

אגוזן 167

אפקי:
1. בסה"כ מטר, שנים, לא יותר, אבל מתוצרת הארץ, לא מיובא (5,3). 6. מחלק פקודות לכל הכוונים (3). 7. קשיים ב„תחיה"? אבל בסוף יהיה טוב (5,4). 8. כשלון משולש בקלפים (4). 10. בחרף לא רע כשאין הרבה (6) (כ"מ). 13. כיצד הוא ואנחנו חסכנו בתקציב למזון? (6). 15. מעלה אצל מני פאר (4). 19. מחדל הלכוד בענין הגיורת (עפ"י הרב המתפטר) (4,3,2). 20. אפשר לקחת את זה מן התאוריה (3). 21. התרבו והתעיפו על המחממות בחרף (4,4).

אנכי:
1. ממנהגי חותנת הקופצת לבקורים קצרים (5). 2. עושים סמרטוט מבד מקודש (5). 3. ביה"ר המזכיר את ההרגשה בחרף בים (4). 4. יוצא לאור מתוך ענין משותף באנגליה? (6). 5. איזו תחרות אולימפית קשה מנהל פרץ בממשלה? (2,3). 6. שותף בסלון (4). 9. לאן צריך להזיז את האבן (3). 11. חריץ בסרט תעודי שהתיבש (3). 12. הולבש ע"י הוריו בפרוה חסרת שיער? אולי משום כך רצה לקלל (4,2). 13. יעלה בסערה מאירופה (4). 16. מסיבה בב' חנוכה? על כן ניתכו הגשמים? (5). 17. מחלק ומפיק ולדות (5) (כ"מ). 18. זה מה שנקבל אם לא נקבל (4).

פתרונות

תשבץ 166

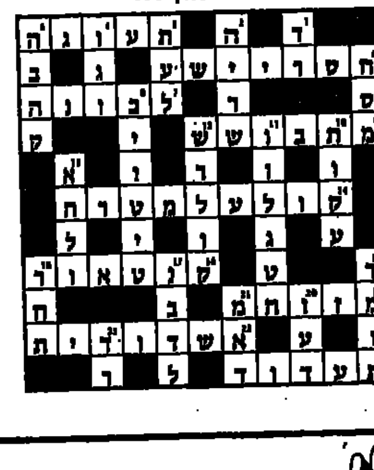

אגוזן 166

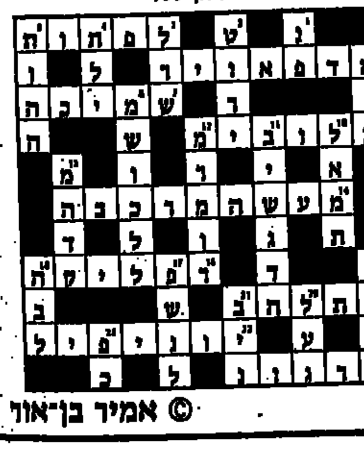

© אמיר בן־אור

ברידג'

יד יפה

היד הבאה שוחקה בתחרות של Lijea masters ומכאן ברור לכם שהרמה היתה גבוהה.

צפון: ♠Q 10 ♥AKJ 5 4 3 2 ♦10 ♣10 9 5
מערב: ♠6 2 ♥Q ♦9 8 7 6 2 ♣Q 8 6 4 2
מזרח: ♠AKJ ♥9 8 7 ♦AJ 4 3 ♣K J 3
דרום: ♠9 8 7 5 4 3 ♥10 6 ♦K Q 5 ♣A 7

מחלק: מזרח
פגיעים: אף אחד
ההכרזה:

מזרח	דרום	מערב	צפון
1 דיאמונד	1 ספייד	3 דיאמונד	4 הארט
---	---	---	

צפון היגו הכרוז בחוזה של 4 הארט ומזרח הוביל ב־9 הארט. כבר ממבט ראשון ברור שהחוזה יבוצע במידה והמתנגדים לא יגעו בסידרת הקלאב, אולם גם אז החוזה אינו קל לביצוע.

הכרוז לקח את המלכה הארט עם האלוף והמשיך במלכה ספייד, מזרח זכה והמשיך בהארט, (ברור שחזרה בקלאב מסבכת את העניינים) הכרוז זכה והמשיך בסידרת ההארט עד למצב הבא:

צפון: ♠10 ♥3 2 ♦10 ♣10 9 5
מערב: ♠--- ♥--- ♦9 8 7 ♣Q 8 6 4
מזרח: ♠K J ♥--- ♦A J 4 ♣K J
דרום: ♠9 8 ♥--- ♦K Q 5 ♣A 7

הכרוז שיחק הארט ומזרח נקלע לקשיים. אם ישליך ספייד, ישחק הכרוז את העשירית דיאמונד, אם מזרח זוכה באלוף, אין לכרוז יותר בעיות משום שישליך את שני המפסידים בקלאב על המלך והמלכה דיאמונד, לכן חייב מזרח לדחות את הלקיחה, הכרוז ממשיך בספייד, מזרח זוכה, ה־9 ספייד בדומם גבוהה והכרוז משליך עליה קלאב (ומוסר שתי לקיחות בספייד ולקיחה בקלאב בלבד). אם מזרח משליך דיאמונד, ישחק הכרוז דיאמונד, מזרח דוחה את הלקיחה, הכרוז זוכה בדומם, חותך דיאמונד קטן בידו, והמלכה בדומם מוגבהת. לעומת זאת אם מזרח משליך קלאב, ישחק הכרוז דיאמונד, מזרח דוחה את הלקיחה, הכרוז ממשיך באלוף קלאב וקלאב נוסף, מזרח זוכה עם המלכה והמתנגדים זוכים בלקיחה נוספת בספייד בכל מקרה החוזה יבוצע.

„המומחים" שצפו במשחק קבעו, שלאחר הוציאה בהארט, לא ניתן להכשיל את החוזה, פשוט על הכרוז להמשיך בסידרת ההארט ואז מזרח נלחץ, כיצד? פשוט, המשיכו באותו קו מחשבה בו הלכנו קודם, ומפני הנראה תגיעו לדרך, תוכנה בצרוף הסיפוק שהגעתם לשם לבדכם.

יד מאוסטרליה

למולנו אין מכס על ידיים בברידג', משום שבזמן האחרון אנו מייבאים כמות גדולה של ידיים מכל רחבי תבל. הפעם היבוא הוא מאוסטרליה, או יותר נכון מאליפות אוסטרליה 79. בדרך כלל אנו מכוונים את הזרקורים על מבצעי החוזה, הפעם, דומני, ההגנה היא שהצטיינה.

צפון: ♠6 5 ♥A 7 3 ♦J 8 6 5 4 ♣A K J
מערב: ♠J 10 8 7 ♥KJ 8 2 ♦KQ 9 2 ♣9
מזרח: ♠9 4 3 ♥Q 10 9 ♦10 7 3 ♣10 7 5 2
דרום: ♠AKQ 2 ♥6 5 4 ♦A ♣Q 8 6 4 3

מחלק: דרום
פגיעים: כולם
ההכרזה:

דרום	מערב	צפון	מזרח
1 קלאב	---	1 דיאמונד	---
1 ספייד	---	2 הארט	---
3 קלאב	---	4 קלאב	---
4 דיאמונד	---	4 הארט	---
4 ספייד	---	6 קלאב	---

מערב הוביל במלכה דיאמונד שבשיטתו מבטיחה את המלך (רומאן ליד) הכרוז זכה עם האלוף, וחזר לדומם עם האלוף קלאב, במטרה להגביה את סידרת הדיאמונד, אולם כשראה את התשיעית קלאב מופיעה במערב שינה את תוכניתו. הכרוז שיחק ארבע פעמים ספייד, כשהוא משליך הארט על הספייד השלישי והרביעי, בתקווה לבצע את החוזה על ידי חיתוך צולב. מערב זכה בספייד הרביעי, אולם מה הצטיין מזרח שהבין מה זומם הכרוז לעשות ולכן חתך את הספייד הרביעי ומנע לשחק קלאב. הכרוז נאלץ בסיום להפסיד לקיחה נוספת בקלאב ונכשל בביצוע החוזה.

כמובן שהקורא האינטליגנטי יבחין מיד שהכרוז שגה בתיכנון הביצוע. על הכרוז להימנע ממשחק סידרת הקלאב, עליו לשחק מיד ארבעה סיבובים בספייד ולהשליך עליהם את שני המפסידים בהארט מהדומם. על ידי מהלך כזה יבוצע החוזה כנגד כל הגנה (מלבד עם מערב מוביל בקלאב). הכרוז שומר לעצמו בדרך זו, את שתי האופציות: א. של פיתוח סידרת הדיאמונד. ב. אם אפשרות זו אינה מצליחה, עדיין יוכל הכרוז לשחק על האפשרות של חיתוך צולב, אפשרות שבמיקרה זה תצליח.

ארנונה שמאן

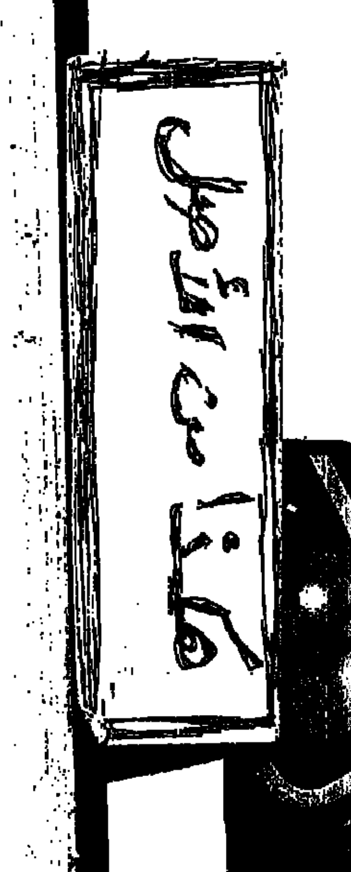

מתחבות הקולנוע

ג'ק פלאש המקפץ

הקומיקאית האמריקנית השחורה ווּפי גולדברג היא צירו ומרכזו של הקומדיה החיוורת והקלילה שלפניו. גולדברג היא טרי דוליטל, שלומיאלית ממין נקבה, גאונית מחשבים וטיפוס צבעוני מאין כמוה. היא עובדת בעבודה אפרורית כמפעילת מסוף מחשב בבנק בינלאומי, עד שיום אחד היא מקבלת קריאה מוזרה לעזרה במסוף שלה מאחד ג'ק פלאש המקפץ. בעל כורחה מוצאת עצמה דוליטל מעורבת בפרשיית ריגול בינלאומית הקשורה בסי.איי.אי. ובק.ג.ב.

הקומדיה שביימה פני מרשל תפורה על מידותיה של גולדברג המוגדרת כקומיקאית מס' 1 בארה"ב. גולדברג כובשת את המסך ואת הלב בכמויות של אנרגטיות, חן וצחוקה המתגלגל, בבדיחות ובהתנהגותה השלומיאלית. זה סרטה השני לאחר הצלחתה בסרטו של שפילברג „הצבע ארגמן" בתפקיד סילי, עליו היתה מועמדת לאוסקר. הזדמנות לראות קומיקאית וירטואוזית מצוינת.

הקוטב הלוהט

שלושה צעירים אמריקניים מתכננים להעביר את חופשתם בציד בלפלנד. מלאי התלהבות נעורים הם קונים מכונית ישנה וונהגים לכיוון איזור הציד המתוכנן. במהלך הציד שלהם הם מגיעים בטעות לגבול הרוסי ומתלהבים מהרעיון לחדור פנימה לתוך מסך הברזל האיום, כדי לצלם תמונות בהן יתגאו בפני חבריהם. מכאן מתחילה שורת הרפתקאות אינסופית, שרובן אינן אמינות, מאחר שטבוע בהן בחוזקה חותם השנאה הלא־מבוקרת נגד רוסיה, המאפיין את עידן „רייגן" בקולנוע האמריקני.

קציר הזעם

יחסי אהבה אסורה בין גרמני „ארי" ליהודייה שברחה מטרנספורט, על רקע פולין במלחמת העולם השנייה, הוא נושא סרטה הרביעי של הבמאית הפולנייה־יהודייה אנייישקה הולנד, לשעבר עוזרת במאי של אנדז'יי ויידה ובזישטוף זאנוסי. כמו עמיתיה שדנו ביחסים הבין־אישיים הנרקמים במצב לא נורמלי של כיבוש ומלחמה: אצל ויידה בסרטו „אהבה בגרמניה" ואצל זאנוסי בסרטו „שנת השמש השקטה" – גם הולנד מתארת יחסי שובה־שבויה, מושפל־משפיל, מאבק כוחות עם סממנים סאדו־מאזוכיסטיים בין ליאון (ארמין מולר־שטהל) – גרמני קתולי מבוגר, כפרי, בור ותאוותן שלא ידע אשה מעודו, לבין רוזה (אליזבט טריסנר) – יהודייה משכילה ויפה מווינה. ליאון, הסייס שהתעשר על חשבון יהודים, שבמצב אחר לא היה מעלה בדעתו להביא למיטתו אשה משכילה כרוזה, אוסף אותה לביתו בהתקף של צדקנות נוצרית. במהרה הוא מנצל את בת־חסותו לתאוותיו. לאורך כל הסרט הוא נקרע בין היצר הטוב ליצר הרע, בין תאוות הכסף והנשים שלו, לרצון לרצות את מושיעו, משפיל את אהובתו בהתקפי שיכרות בהמיים ואנטישמיים המתחלפים בהכאה על חטא בה הוא מרומם כאלילה. מלודרמה צעקנית ומעצבנת למדי, משחק חיצוני ולא מעמיק, שיצר מערכת יחסים מזויפת המתבוססת באינטימי ובפורנוגרפי וחוסמת את הסיפור האישי מלהגיע לאמירה כוללת על מאבקי כוח במלחמה ועל האופורטוניזם האנטישמי של האיש הקטן במלחמה הגדולה בנוסח הפולנים ביצירתו של קלוד לנצמן: „שואה".

אח מכוכב אחר

טוב

אמנם אין בנמצא קולנוע כושי באמריקה, אך לו היה כזה, היה התואר מגיע ל„אח מכוכב אחר" – הפקה ניו־יורקית דלת אמצעים ומקורית ביותר. זהו סרט שעוסק באוכלוסיית השחורים באמריקה מנקודת מבט חדשה ורעננה, סרט שכמעט כולו אנשים שחורים, אף שהבמאי, התסריטאי והעורך הוא ג'ון סיילס, איש לבן שניסה להציג בהגינות את האפליה הגזעית המתמשכת באמריקה, שעוד בשנות ה־70 הניפה את נס ה„שחור הוא יפה" אך מאז לא השתנה כה הרבה.

סיילס השתמש בתערובות של ריאליזם פנטסטי עם יסודות מדע בדיוני לילדים. באי ההגירה אליס־איילנד מתרסקת חלליתו של איש שחור מכוכב אחר. במהרה הוא מוצא עצמו כבן בית בהארלם ונאסף ע"י חבורת שחורים המכנים אותו „אח" ומוצאים לו עבודה. ה„אח" הוא תשובה ל„סופרמן" הלבן, ומהוא ניחן ביכולת על אנושית שהופכת אותו למושיע של השחורים. ה„אח" טוב הלב מתערה ברשע המקומי, מציל ילדים מכורי הרואין ומלמד לקח לספק הסם, איש לבן ומרושע. את האח החמוד הזה, מין אי.טי של הגטו השחור, מגלם ג'ו מורטון שכובש את הלב בדמותו התמימה ובחיוכו התדיר. האם הוא תקוותם של הכושי או שסיילס רוצה להגיד שהמושיע חייב לקום מקהילת השחורים ולעוררם מתרדמתם? את הביקורת החברתית הרדיקלית וחיצי העוויות נגד הלבנים מרכך הבמאי בעזרת אגדה קסומה ותמימה. חוץ מזה אי־אפשר שלא להתאהב בדמותו של „האח".

המסע אל האושר

כמעט טוב

שנות ה־40 בטקסס הקותנית. קארי ווטס (ג'

ארמין מולר־שטהל ואליזבט טריסנאר, בסרט „קציר הזעם"

רלדין פייג' הוותיקה) היא זקנה כובשת לב שכלתה הקלפטה ג'סי מיי (צ'רלין גלין) מתעמרת בה, ובנה חלש האופי לודי (ג'ון הרד) עומד בצד ושותק. חלומה של הזקנה, שימיה ספורים, הוא לחזור לעיירת מולדתה באונטיפול שלא קיימת עוד על המפה. פעמים רבות ניסתה לברוח אך הוחזרה ע"י כלתה שבעצם רוצה רק את הצ'ק של הביטוח הלאומי. יום אחד היא מצליחה להגשים את חלומה זה חמש שנים, וחוזרת להתרפק על ערש נעוריה.

„מסע אל האושר" מבוסס על המחזה „מסע לבאונטיפול" שהוצג על במות אוף־ברודוויי ועובד לסרט בידי המחזאי פיטר מסטרסון. זוהי דרמה קטנה ונטורליסטית המטפלת ברגישות לא צורמת בבעיית הזקנה. אופייה הקאמרי נשמר ואין בה קולנוע מרתק, כי ביסודה היא כמעט תיאטרון מוסרט בסגנון מחזותיו המוסרטים של יוג'ין אוניל. על הקצב האיטי, על המסר המופנה למען אמריקה שורשית, טובה ופטריוטית וגעגועים לרוח הכפר האבודה, ועל צניעות ההפקה הזולה והשלווה נצורת מיקרופונים כפריים־מתחכה תפצה תפנית המשחק הנפלאה ורבת הדקויות של ג'רלדין פייג', כלת אוסקר 86' על תפקידה זה. היא זו שנושאת את הסרט וממלאת אותו בנוכחותה המנוסה, אף שהעלילה הלעוסה מיועדת כעבור שנה.

הגבל הבורמזי

טוב

גירסתו השנייה של הבמאי קון איצ'יקאווה לסרטו „הגבל הבורמזי", שצולם לראשונה בשחור לבן ב־1956. סרט המופנה אל יפן השבענה והסובלת בשמע של היום, ומתעמת במצעי העבר שלה – האידיאליזם היפני שנגע כל בך במלחמת העולם השנייה. גירסה חדשה משופעת באמצעים מודרניים, המתאפיינת בטכניקת צילום חידה, בצבעים נפלאים, ובחליפת אל אתרי הצילום המקוריים בתאילנד, לעומת צילומי האולפן שאיפיינו את הגירסה הראשונה.

פלוגת חיילים יפניים נלכדת בתאילנד הכבושה על־ידי הכוחות הבריטיים, בשעה שהיא מפלסת את דרכה ליגה, תוך כדי כך מגלים חייליה את מחירה הכבד של המלחמה, ואת חלקו של האופי היפני הנוקשה בכך שמחיר זה היה כבד כל כך.

מכבסה יפהפייה שלי

טוב

שנים מקוננים על גוויעה איטית של הקולנוע הבריטי, וכשמידי פעם צץ לו סרט סביר מיד מודיעים על התאוששות; „מכבסה יפהפייה שלי" הוא סרט כזה, אף שבעצם גם הוא לא יוציא את הקולנוע הבריטי מהקבר. זהו סרט חביב, רגיש, אנושי, משעשע, ניחן בגישה קולנועית רעננה בצד כמה נפילות לקלישאות שעשועות לו עוול. ידידות ומערכת יחסים הומוסקסואלית עדינה הנרקמת בין צעיר הודי־פקיסטני שאפתן (גורדון וורנק), בנו של שמאלן משכיל ועני, לבין צעיר אנגלי פאנקיסט בן המעמד הנמוך. השניים, שהחברה לא נתנה להם צ'אנס, פותחים מכבסה לא חדישה בפרבר פועלים טיפוסי של רכבות, עשן ולכלוך ומנסים לשרוד בעולם המונע ע"י כסף, גזענות ושנאה. בתקופה בה עוצרים זרים כהים גם באנגליה שהתגאתה באוריינטציה סוציאל־דמוקראטית, הסרט יכול להתפאר במבט הוגן על האוכלוסייה ההודית הנרדפת ע"י אמא אנגליה, בצד הומאניות מתחסדת. הבימאי סטפן פריירס העניק מגע סוריאליסטי למציאות העגומה טען את הסרט בכתות ואלימות יחד עם אהבה ואירוטיקה מעודנת בין הצעירים. נצחון לאהבה.

עסקה ללא רחמים

מספיק

ארנולד שוורצנגר, נפיל עב־זרועות ובעל קסם מהוקצע, היטיב לחסל בסרטיו את כל הגברתנים בסביבה בראשיה קטנה שלו בלי שום נקיפות מצפון מיותרות, רק מפני שלדעתו הם חלאת המין האנושי. שוורצנגר, שאביו הרוחני הוא הארי המזוהם שוטר אנרכיסט שלעולם לא ישבע מחיסול פושעים.

מגלם ב„עיסקה ללא רחמים" שוטר אף.בי.איי לשעבר שחוזר לזירה כדי לבער את ההלאה ניחובות שיקאגו האליכה. הוא מאמין לעצמו כמסווה את שמו של פושע רחיב אלים והודו לנאפיה האיטלקית. ניחצאות דם ומסר פשיסטי־אנארכיסטי אלים חוגגים בסרט הפעולה של ג'ון אירווין ולאחרונה ואינו את הדרמה הקטנה שלו „יומנו של צב"). אך בלי ההומור ונפח הקוניקס, שאפיין את האליכות ב„קומנדו" סרטו הקודם של שוורצנגר – מה שנשאר זה סרט הלול ודל עלילה. עם זאת, קסמו של שוורצנגר רב מתמיד, מה גם שבניגוד לאלימותו חסרת הפשרות הוא מגלם איש משפחה למופת בעל מעלות טרומיות של עדינות, רכות וחוכמה, מה שכמובן מתריך את הכסר המתובן והמעוות ממילא של אמריקה נוסח רייגן.

תעתועי שחור הזקן

טוב

מאמן אתלטיקה יודמי מגיע לעיירה קטנה כדי לשמש כמאמן נבחרת הספורט הכושלת של הקולג' המקומי. בלילו הראשון הוא מתאכסן במלון רפאים יפהפה העומד על סף פשיטת רגל, שעל פי האגדה נבנה על־ידי שודד הים המרושע, שחור־הזקן שרצח את נשותיו בסיטואנות בחדר המרוהט כמו בית הרפאים בדיסנילנד הוא פוגש ברוח הרפאים של השודד שנידון לרחף כמבוי בין שמים לארץ בשל קללה עתיקה. הרוח נטפל למאמן והולך איתו באשר ילך, אבל רק הוא יכול לראותו ולדבר איתו וזה יוצר המון סיטואציות מצחיקות, משום שיתר האנשים חושבים שהוא יצא מדעתו ומדבר לעצמו. למרות שבהתחלה הרוח מעצבן את המאמן בהתנהגותו הגסה, הוא מצליח להתחבב עליו ועוזר לו להרוויח כספים בהימורים כדי לעזור לבעלות המלון הקשישות להציל את אתר הרפאים.

סרט הרפתקאות משנות ה־60 מאולפני וולט דיסני החוזר לכבוד הוצאת חנוכה. פיטר יוסטינוב מתיע בתפקיד הרוח הסימפטי של שודד הים. עוד משתתפים: דין ג'ונס וסוזן פלשט. סרט שובה לב, מלבב ומלא הומור המוכיח שהיו חיים לפני סטיבן שפילברג. להורים ולילדים מגיל 7.

איכות

אותלו – טוב
ג'ושוע אתמול והיום – טוב
המכבסה היפהפיה שלי – טוב
הגבל הבורמזי – טוב
זכרונות אהבה מפירנצה – טוב
חנה ואחיותיה – טוב מאוד
מונה ליזה – טוב מאוד
שואה – טוב מאוד
שובו של הנוסע השמיני – טוב

המלצות לקולנוע היפני בסינמטקים:

● על מצב האנושות – טרילוגיה של מאסאקי קוביאשי, בן דורו של קוראסוואה. קוביאשי הוא הבמאי היותר „חברתי" מבין היוצרים היפניים. יצירתו האמנותית הלירית וכן סרטיו הדוקומנטריים ניחנו בביקורת חברתית זועמת. גם טרילוגיה מכובדת זו, בת תשע וחצי שעות, (נעשתה בין 58־61) היא אנטי־מלחמתית ורואים בה אחת היצירות שבישרו את רוח הפציפיזם ביפן המודרנית. האירועים מתרחשים בשנות ה־40 במנצ'וריה. צעיר פציפיסט, המשרת במחנה שבויים, מזועזע מהיחס התת־אנושי כלפי השבויים הסיניים ומנסה לעזור להם. כעונש הוא נשלח לחזית, נופל בידי רוסים וזוכה לאותו יחס מחפיר. הגדירו את הסרט כ„תשע וחצי שעות של פרסקו הומניסטי נפלא". בסינמטק ירושלים תוקרן הטרילוגיה במלואה ביום ו', 9/1, 13.00 ובחלקים במשך השבוע: חלק א': יום א', 11/1, 20.15, חלק ב': יום ב', 12/1, 20.15, חלק ג': יום ג', 13/1, 20.15. בסינמטק ת"א, חלק א': יום ב', 12/1, 20.45, חלק ב': יום ג', 13/1, 20.30, חלק ג': יום ד', 14/1, 21.00.

● יומנו של שוער – מקובל כיום כי הבמאי יאסוג'ירו אוזו הוא מגדולי היוצרים בעולם, ובוודאי שביפן. אוזו עסק בסרטיו הריאליסטיים בחיי היומיום ביפן המודרנית ובמשבר המסורת ביחסים בין הורים לילדים. אין ספק שהרוח ההומנית של סרטיו עשתה אותם ליצירות המופת הגדולות של המאה. גם „יומנו של שוער" נמנה על סרטיו הנפלאים אף שאינו יצירת מופת כ„סיפור טוקיו" ו„סתיו מאוחר". זהו סיפור נוגע ללב על יתום המשוטט ברחובות, שנאסף לביתה של אשה בודדה, מבוגרת, ומרירה הרואה בו מיטרד, עד שנוצר ביניהם קשר נפשי עדין. בסינמטק ת"א, יום א' 11/1, 19.00.

● נקמתו של שחקן קאבוקי – קון איצ'יקאווה הוא הבמאי הידוע ביותר במערב אחרי קוראסווה. כיום מוקרן בארץ סרטו „הגבל הבורמזי". סרטיו פסיכולוגיים באופיים עם הרבה הומור שחור ופסימיזם.

● „נקמתו של שחקן קאבוקי" הוא מסרטיו הבולטים. זוהי גירסתו המקאברית ליצירתו הקלאסית של טייונסקה קינוגסה. סיפורו של שחקן קאבוקי המתמחה בגילום תפקידי נשים, המתכנן נקמה ברוצח הוריו. סינמטק י־ם: 11/1, יום א', 21.30, סינמטק ת"א: יום ה', 15/1, 22.30.

● פו סאן – סאטירה נוספת של קון איצ'יקאווה על החברה היפנית המודרנית. בחור ביישן מתאהב בצעירה אדישה וכדי להוכיח לה שהוא שווה משהו הוא משתתף בהפגנה ונאסר. סינמטק י־ם יום ה', 15/1, 21.30.

● שער הגיהנום – סרטו של טייונסקה קינוגסה, מהבולטים בבמאי יפן (נפטר בחוותו בן 86). הוא נחשב לאחד ממניחי היסוד של הקולנוע היפני וסרטיו משנות העשרים נחשבו לאוונגרד. אחרי תקופת יצירתו הסוריאליסטית הוא יצר עם מיזוגושי את תנועת „הריאליזם החדש". סרטו „שער הגיהנום" נחשב ליצירת מופת קלאסית המבוססת על רומן ממשוחשת ביפן הפיאודלית. מעשה בסמוראי המאוהב באשת אדונו, ומביא כליון עליה ועל עצמו. כל סצינה ניתנה בצבע הולם אותה. בסינמטק ת"א יום שבת, 10/1, 18.00.

● נקמתו של שחקן – סרט נוסף של קינוגסה משנת 1935, גירסה ראשונה לסרטו של איצ'יקאווה „נקמתו של שחקן קאבוקי". בסינמטק י־ם יום שבת, 10/1, 20.00.